

INNHOLD:

	Side:	
I	Sammendrag	3
II	Utredning	4
1	Innledning	4
1.1	Initiativ og opptakt til arbeidet	4
1.2	Oppdrag og mandat	4
2	Gjeldende ordninger for offentlig godtgjøring til advokater	6
2.1	Oversikt over ulike rettshjelpsordninger. Hjemmelsgrunnlag.	6
2.1.1	Sivile saker	7
2.1.2	Straffesaker	7
2.2	Regelverk for fastsettelse av godtgjøring til advokater under rettshjelpsordningene	7
2.2.1	Den alminnelige salærforskriften	7
2.2.2	Skjønnsmessig salærfastsetting	8
2.2.3	Stykkprisfastsetting	9
2.2.4	Faste forsvarere	12
3	Nærmere vurdering av gjeldende stykkprisordning	12
3.1	Kort historikk	12
3.2	Brukernes oppfatninger om stykkprisordningene hittil	14
3.3	Begrepsendringer og omformuleringer	17
3.4	Erfaringsmateriale m.v.	18
3.5	Bærende prinsipper for vurderingen	18
3.6	Vurdering av gjeldende regler og nivå i straffesaker	22
3.6.1	Hovedforhandling inntil 2/3,5 timer	22
3.6.2	Hovedforhandling over 3,5 timer. Tingrett	25
3.6.3	Hovedforhandling over 3,5 timer. Lagmannsrett	28
3.7	Gjeldende regler og nivå for stykkpris ved fritt rettsråd	29
4	Utvidelse av stykkprisordningen. Straffesaker	29
4.1	Stykkpris i forbindelse med varetektsfengsling	29
4.1.1	Analyse av arbeidsoppgaver februar-mars 2004	30
4.1.2	Forsvarerarbeidet i fengslingsaker	33
4.1.3	Førstegangsfengsling	35
4.1.4	Bistand i varetektstid	36
4.1.5	Bistand i rettsmøte til fengslingsforlengelse	38
4.1.6	Noen typetilfeller	38
4.1.7	Test mot tilfeldig utvalg – varetektstid og senere rettsmøte	39

4.2	Stykkpris for pådømmelse i enedommersaker	43
4.3	Stykkpris for hovedforhandling over 5 dager	45
4.3.1	Undersøkelse av salærnivå i ”5+saker”	45
4.3.2	Skjønnsmessig basert forslag om stykkprisordning i 5+saker	46
4.3.3	Kompensasjon og avkorting hvor oppdrag bortfaller eller utsettes	48
4.4	Stykkpris for arbeid som bistandsadvokat	51
4.4.1	Lovgrunnlag og funksjon	51
4.4.2	Undersøkelse av salærnivået for oppdrag som bistandsadvokat	52
4.4.3	Stykkprisordning for oppdrag med hovedforhandling	54
4.4.4	Stykkprisordning for oppdrag uten hovedforhandling	57
5	Utvidelse av stykkprisordningen til andre saksområder	57
5.1	Innledning og avgrensning	57
5.2	Fylkesnemndsaker	59
5.2.1	Undersøkelse av tidsbruk i fylkesnemndsaker	60
5.2.2	Stykkprisordning i fylkesnemndsaker med forhandlingsmøte	64
5.2.3	Fylkesnemndsaker uten forhandlingsmøte	67
6	Unntaksvilkår og unntaksgrenser	68
6.1	Vilkår for unntak fra stykkprisfastsettelse	68
6.2	Unntaksgrenser	70
6.3	Kommentarer til unntaksreglene	70
7	Noen avgrensninger og definisjoner. Arbeidsoppgaver	71
7.1	Rettsmøter, ventetid, pauser	71
7.2	Godtgjørelse for reise, opphold, fravær, diett og andre utgifter	73
7.3	Arbeidsoppgaver	73
III	Utkast til stykkprisforskrift	74

I

Sammendrag

I avsnitt 1 redegjøres det for bakgrunnen for utredningen, mandatet, utrederens bakgrunn og hvordan arbeidet er gjennomført.

Avsnitt 2 inneholder en oversiktsmessig gjennomgåelse av dagens rettshjelpsordninger på det sivilrettslige og det strafferettslige området samt gjeldende regelverk for fastsettelse av godtgjøring for advokatbistand som betales av det offentlige.

I avsnitt 3 presenteres bakgrunnen for stykkprisordningen og gjeldende hovedregler. Det foreslås visse begrepsendringer og omformuleringer i forskriftene. Bl. a. foreslås begrepet *salærfaktor* innført som det timetall eller del av timetall advokatens godtgjørelse skal beregnes etter. Etter en nærmere vurdering av gjeldende regelverk og salærnivåer foreslås det visse endringer og reduksjoner i salærnivået for hovedforhandlinger i straffesaker som varer mer enn en dag og inntil 5 dager. Det foreslås ingen endringer i salærnivået for fritt rettsrådsaker.

I avsnitt 4 foreslås det utvidelse av stykkprisordningen i straffesaker til å gjelde arbeid i forbindelse med varetektsfengsling, forsvarerbistand ved enedommerpådømmelse, advokatbistand til fornærmede (bistandsadvokater) og til hovedforhandlinger som varer mer enn 5 dager. Det fremmes konkrete forslag om regler og salærnivåer. Det foreslås nye regler for kompensasjon for bortfalte rettsmøter og for forberedende arbeid i forbindelse med hovedforhandlinger og for avkorting i salær hvor det tidligere er gitt kompensasjon .

I avsnitt 5 fremmes det forslag om stykkprisbetaling for advokatbistand for private parter i fylkesnemndsaker hvor forhandlingsmøte avholdes. Det antydes en mulighet for en stykkprisordning også i andre fylkesnemndsaker, uten at noe konkret forslag fremmes om dette. Også for fylkesnemndsaker foreslås det kompensasjons- og avkortingsregler.

I avsnitt 6 drøftes hvilke vilkår som bør oppfylles for at stykkprisgodtgjøring kan fravikes og salæret fastsettes skjønnsmessig. Det foreslås opprettholdelse i prinsippet av någjeldende terskler for faktisk tidsbruk som må overskrides før skjønnsmessig fastsettelse kan kreves, men det stilles dessuten krav om redegjørelse for og dokumentasjon av tidsbruken. Dessuten foreslås det et generelt krav om at fravik gjøres avhengig av særlige omstendigheter ved oppdraget. For oppdrag i varetektsfengslingssaker foreslås det særregler om når fravik av stykkprisgodtgjøring kan kreves.

Det foreslås i avsnitt 7 diverse presiseringer og avgrensninger hva angår rettsmøter, forhandlingsmøter, pauser m.v. Regler om godtgjørelse for reisetid m.v. og utgifter foreslås ikke endret. Nye skjema for arbeidsoppgaver m.v. forutsettes utarbeidet dersom forslagene som fremmes helt eller delvis settes ut i livet.

Under III fremkommer et samlet forslag til ny forskrift om stykkprisbetaling.

II

Evaluering og forslag til endring og utvidelse av stykkprisordningen

1. Innledning

1.1 Initiativ og opptakt til arbeidet

Ved høringsbrev av 13.05.04 til en rekke berørte instanser ba Justisdepartementet om uttalelser til et forslag om endring av § 5 første ledd 2. punktum i Forskrift om salær fra det offentlige til advokater m.fl. etter faste satser ved fritt rettsråd og straffesaker (stykkeprisforskriften). Samtidig varslet departementet en evaluering av stykkeprisforskriften høsten 2004. Høringsinstansene ble i den forbindelse bedt om innspill og forslag til løsninger i forhold til en slik evaluering, herunder til spørsmål om endringer av stykkeprisordningen og om mulig utvidelse av den til å gjelde for eksempel sivile rettsaker, fylkesnemndsaker m.v. Departementet ba om uttalelser til forslaget om endring av forskriftens § 5 innen 04.06.04 og innspill forøvrig innen utgangen av juli 2004.

1.2 Oppdrag og mandat.

I mai 2004 henvendte departementet seg til Oslo tingrett med forespørsel om fristilling av en dommer for en viss periode for å bistå med arbeidet med evaluering og eventuelle reformer av ordningen. Det ble antydte visse temaer og områder som eventuelt kunne gjøres til gjenstand for vurdering med henblikk på mulige endringer og utvidelse.

Tingrettsdommer John I. Henriksen ble av tingrettens ledelse anmodet om å påta seg oppdraget. Etter et møte med ledelsen i departementets sivilavdeling (SIA) fremkom avdelingen ved brev av 04.06.04 til tingretten v/ dommer Henriksen med en skissering av mandatet for arbeidet. Her het det blant annet:

Formålet med evalueringen er å gjennomgå dagens regler for stykkeprisbetaling for å vurdere om satsene treffer riktig. Videre om det er grunnlag for å innføre stykkepris i flere sakstyper.

På møtet ble det klart at det med den tid som står til rådighet, ikke er mulig for Dem å foreta en fullstendig gjennomgang av dagens stykkeprissystem.

Som avtalt ønsker vi derfor at De foretar en evaluering av om det er hensiktsmessig å innføre stykkpris i fengslingssaker. I så fall ber vi om at De foreslår en stykkprissats som reflekterer gjennomsnittsbetalingen i slike saker.

Videre ber vi Dem vurdere om straffesaker med varighet utover 5 dager bør stykkprisreguleres, og i så fall med hvilken komponent.

Dersom tiden tillater det, bes også andre saksområder vurdert. Vi viser i den forbindelse til at departementet ved høringsbrev av 13.05.04 har bedt om innspill innen utløpet av juli.

Hvert enkelt forslag må dokumenteres grundig.

Endringene skal ha virkning fra 01.01.05. Dette arbeid må derfor være ferdig i slutten av august.

Videre ber vi om at De utarbeider en oversikt over saksområder hvor det kan være hensiktsmessig å honorere i henhold til stykkprissats. Dette vil gi departementet et godt utgangspunkt for det videre arbeidet med stykkprisordningen.

Departementet vil kontakte Universitetet i Oslo med forespørsel om en student kan påta seg arbeidet med å gjennomgå saker i tingrettens arkiver. Vi vil komme nærmere tilbake til dette.

Stud. jur., nå cand. jur., Truls Lie ble kort tid etter engasjert for å bistå dommer Henriksen med arbeidet, først og fremst med innsamling, registrering og systematisering av økonomiske data fra tingrettens regnskap og arkiver vedrørende sakstyper hvor salær til advokater hittil har vært fastsatt på skjønnsmessig basis, i hovedsak etter advokatenes oppgaver over medgått tid. Det skal senere redegjøres for hvilke utvalg denne datainnhenting ble basert på, og hvordan dataene er blitt behandlet. Det er også innhentet data som gjelder bistandsadvokaters arbeide og data vedrørende advokaters arbeide i fylkesnemndsaker. Det ble videre gjennomført en enkel spørsmålsrunde om tidsbruk ved attestasjon av arbeidsoppgaver blant dommere. Dommer Henriksen, heretter omtalt som *utrederen*, har gjennomgått en del svensk regelverk og utredningsmateriale om rettshjelp i Sverige, og også gjennomført en observasjonsreise til Stockholm for samtaler med representanter for det svenske justisdepartement, Domstolsverket og svenske dommere om regelverk og praksis ved honorering av forsvarere, bistandsadvokater og advokater som yter rettshjelp under rettshjelpsordningene for øvrig. Informasjon innhentet på disse måter vil i nødvendig utstrekning bli omtalt under de relevante avsnitt i det følgende.

I forhold til grunnlaget for de vurderinger som gjøres og de konklusjoner som trekkes i dette utredningsnotat nevnes det at utrederen har vel 5 års praksis som dommer i Oslo tingrett, og

forut for dette ca. 30 års erfaring som privatpraktiserende advokat. Svært mye av advokatvirksomheten gjaldt felter som er omfattet av salærforskriften stykkprisordningene (ikke minst forsvarerarbeid), og ga således også erfaring med stykkprisordningen i perioden 1993-1999. Disse erfaringene er en sentral del av bakgrunnen for de vurderingene som kommer til uttrykk videre i dette dokument.

Endelig nevnes at utrederen under arbeidet har hatt kontakt med en referansegruppe bestående av tre kolleger i Oslo tingrett, nemlig tingrettsdommerne Carl August Heilmann og Toril Kristiansen Høyland samt dommerfullmektig Stein Bråthen-Otterbech. Disse har gjennomgått utkast til dokumentet på ulike stadier, kommet med innspill, korreksjoner og kritiske merknader og drøftet en rekke sider av innholdet med utrederen i møter og samtaler. Vurderinger og konklusjoner i dokumentet slik det nå presenteres står alene for utrederens regning, men det er likevel dekning for å si at referansegruppen i det vesentlige har sluttet seg til de synspunkter og slutninger som er kommet til uttrykk.

2 Gjeldende ordninger for offentlig godtgjøring til advokater.

2.1 Oversikt over ulike rettshjelpsordninger. Hjemmelsgrunnlag.

2.1.1 Sivile saker

For sivile saks- og tvisteforhold gir lov om fri rettshjelp av 13.06.80 nr. 35 med tilhørende forskrifter regler om fri rettshjelp. Loven bestemmer at fri rettshjelp gis til (fysiske) personer, men at også visse juridiske personer kan innvilges fri rettshjelp når særlige grunner taler for det. Godtgjøring for bistand som gis som fri rettshjelp, skal ifølge loven betales av det offentlige etter regler som fastsettes av Kongen. Fri rettshjelp etter loven gis som *fritt rettsråd* eller *fri sakførsel* (herunder *fritak for rettsgebyr* som også kan innvilges særskilt). Fritt rettsråd omfatter rådgivning og juridisk bistand i saks- og tvisteforhold som ikke er bragt inn for domstolene. Fri sakførsel dekker bistand i tvister som er, eller ønskes, bragt inn for domstolene. Bevilling til fri rettshjelp ytes etter søknad og er normalt avhengig av at søkeren fyller visse økonomiske vilkår (inntekts- og formuesgrenser), men for visse sakstyper skal fri rettshjelp gis uten økonomisk behovsprøving. Hvor særlige forhold gjør det rimelig kan fri rettshjelp innvilges selv om søkeren ikke oppfyller de økonomiske vilkårene. Fri rettshjelp kan innvilges av fylkesmannen, av visse særskilte forvaltningsorganer i saker som behandles av disse, og i en del særskilt oppregnede sakstyper av retten.

2.1.2 Straffesaker

Lov om rettergangsmåten i straffesaker av 22.05.81 nr. 25 (straffeprosessloven) gir en siktet rett til å la seg bistå av forsvarer ”på ethvert trinn av saken.” Dessuten bestemmer loven at en siktet *skal* ha forsvarer i en rekke tilfeller. De viktigste av disse er

- under hovedforhandling, med enkelte unntak
- i rettsmøte til avgjørelse av spørsmålet om varetektsfengsling
- mens siktede er varetektsfengslet
- ved behandling av saker som gjelder bruk av diverse tvangsmidler som kan iverksettes uten (samtidig) underretning til siktede, så som telefonavlytting m.v. I disse tilfellene skal forsvarer for siktede oppnevnes, men forsvareren skal i disse tilfellene ivareta siktedes interesser uten å sette seg i forbindelse med denne.

I de tilfellene hvor siktede *skal* ha forsvarer, skal retten oppnevne forsvarer for vedkommende. Dersom siktede har fremsatt ønske om en bestemt forsvarer, skal denne oppnevnes (fritt forsvarervalg). Ved de enkelte ting- og lagmannsretter, og ved Høyesterett, gjør varierende antall advokater tjeneste som såkalte *faste forsvarere*. Forsvarer for siktede som ikke har fremsatt ønske om en bestemt forsvarer oppnevnes normalt fra utvalgene av faste forsvarere. Offentlig oppnevnte forsvarere skal ha godtgjørelse av staten, og godtgjørelsen fastsettes av retten etter nærmere regler.

Straffeprosessloven inneholder også regler om *fornærmedes* rett til advokat i saker som gjelder grovere seksualforbrytelser, eller andre saker hvis det er grunn til å tro at fornærmede som følge av handlingen får betydelig skade på legeme eller helbred. Disse advokatene omtales oftest som *bistandsadvokater*. De godtgjøres i utgangspunktet etter de samme regler og satser som gjelder for forsvarere (men er foreløpig ikke omfattet av noen stykkprisordning).

2.2 Regelverk for fastsettelse av godtgjøring til advokater under rettshjelpsordningene.

2.2.1 Den alminnelige salærforskriften

Godtgjøring til advokater som yter fri rettshjelp i sivile saker eller yter bistand som forsvarere eller bistandsadvokater gis på grunnlag av forskrift om salær fra det offentlige til advokater m.v. av 03.12.97 nr. 1441 (heretter: salærforskriften eller salærinstruksen).

Forskriften gjelder likevel ikke forsvarere og advokater for fornærmede i straffesaker for Høyesterett. Salærforskriften omhandler også godtgjøring til sakkyndige, tolker og andre. Disse omtales ikke nærmere her. Salærforskriftens generelle regler, herunder om kjæremål eller klage, får anvendelse på all salærfastsetting. En viktig regel som gjelder både i straffesaker og i sivile saker er at når det er betalt for fri rettshjelp eller forsvarerbistand fra det offentliges side kan advokaten ikke motta ytterligere vederlag fra klienten. Regelen omtales nærmere under avsnitt 3.5.

2.2.2 Skjønnsmessig salærfastsetting

Normalt utbetales salær til advokater på grunnlag av en arbeidsoppgave som advokaten utferdiger på fastsatt skjema og innleverer til retten eller annen salærfastsettende myndighet etter oppdragets avslutning. I langvarige saker eller oppdrag praktiseres det i noen utstrekning utbetaling i henhold til deloppgaver, noen ganger som à konto- eller forskuddsbetalinger.

Arbeidsoppgavene skal gi ”så utførlige opplysninger om det arbeidet som er utført utenfor rettsmøter at salærfastsettende myndighet kan bedømme den tid som er medgått til arbeidet”, og det kan kreves fremlagt dokumentasjon som er nødvendig for å vurdere sakens omfang. Det antall arbeidstimer som er brukt på oppdraget, avrundet oppad til nærmeste halve time, skal oppgis. Salæret fastsettes på grunnlag av det timetall som godkjennes, etter en timesats som til enhver tid er fastsatt av Justisdepartementet (f.t. kr. 770,-, med tillegg av merverdiavgift.)

Salæret skal nedsettes hvis salærfastsettende myndighet finner at det er benyttet lengre tid enn hva som er rimelig og nødvendig. Før slik nedsettelse skjer skal advokaten gis mulighet til å uttale seg. I straffesaker kan retten i kontrolløyemed innhente sakens dokumenter. Eventuell nedsettelse krever en kort begrunnelse.

Salærfastsettelser besluttet av domstolene kan påkjæres til overordnet domstol. Kjæremål er gebyrbelagt som for sivile kjæremål. Andre salærfastsettelser er gjenstand for klage til Justisdepartementet. Ved kjæremål eller klage opptrer ingen instans som ”motpart” til advokaten, og det er heller ikke noen instans som har kompetanse til å kontrollere og/eller kreve overprøving av salærfastsettelser på vegne av det offentlige. Det nevnes i denne forbindelse at man i Sverige (hvor også salærfastsettelser for advokatbistand foretas av

dommere) har en ordning hvor Domstolsverket har slik kontroll- og klagekompetanse. Salærfastsettende dommere skal der innberette til Domstolsverket alle fastsettelse av salær over et visst nivå (visstnok SEK 50.000) og ellers hvor det knytter seg særskilte eller prinsipielle spørsmål til fastsettelsen. Det foreligger et regjeringsforslag om at kontroll- og klagekompetansen skal overføres til Justitiekansleren, og dette vil etter alt å dømme bli satt ut i livet fra våren 2005.

I tillegg til salær for arbeidet kan advokaten kreve salær for kontorfravær og reisetid, samt reise- og oppholdsutgifter, hvor oppdraget har nødvendiggjort dette og slik godtgjørelse ikke er avskåret på grunn av det bostedsforbehold som en oppnevning generelt er begrenset av. Det finnes ikke påkrevet å gå nærmere inn på disse forhold.

Slik salærfastsetting som hittil er omtalt omtales gjerne som *skjønnsmessig salærfastsettelse*. Den kommer til anvendelse hvor ikke særlige regler bestemmer at salæret skal fastsettes på annen måte.

2.2.3 Stykkprisfastsetting

Med stykkpris menes en standardisert godtgjørelse for en definert oppdragstype eller sakstype. Godtgjørelsen kan enten være lik for alle oppdrag eller saker som faller inn under definisjonen, eller variere i forhold til fastsatte kriterier/størrelser som er sikkert kontrollerbare for fastsettelsesmyndigheten.

Det antas å ligge ulike hensyn bak innføring av stykkprisordninger:

- Forenkling; Salærfastsettingen blir tilnærmet vurderingsfri og sparer derved tid og arbeid for fastsettelsesmyndigheten.
- Kontrollproblemer; Fastsettelsesmyndigheten vil bare i begrenset utstrekning ha mulighet for å føre effektiv kontroll med at oppgitt arbeid/tidsforbruk er reelt og korrekt. Bl.a. vil advokatens taushetsplikt kunne påberopes mot reelt innsyn i arbeidet og dets omfang. Kontroll er dessuten i alle fall meget tidkrevende.
- Usikkerhet ved skjønn; Hva som er "rimelig og nødvendig" arbeid vil selvsagt variere, og et slikt kriterium for vurdering av om en arbeidsoppgave er akseptabel er derfor vanskelig å håndtere. Resultatet av vurderingen vil bli usikkert og vil kunne variere atskillig fra person til person, alt etter erfaring og innsikt. Det vil kunne være forbundet med ubehag å nedsette godtgjørelsen ut fra en antagelse om at arbeidet

overstiger hva som har vært ”rimelig og nødvendig”. En nedsettelse vil lett kunne oppfattes som mistillit til arbeidsoppgavens troverdighet.

- Rettferdighet; Godtgjørelse etter stykkpris forutsettes å reflektere hva som gjennomsnittlig medgår av tid og arbeid for en forsvarlig gjennomføring av den type oppdrag eller bistand det er tale om. Hvis stykkprissatsen er tilnærmet riktig fastsatt, vil den derfor i noen tilfeller gi god uttelling for arbeidet, i andre tilfelle mindre god. Generelt vil stykkprisgodtgjøring favorisere erfaring og effektivitet, hvilket må anses som fordelaktig.
- Forutsigbarhet; For advokatene vil stykkprisgodtgjørelse gi bedre oversikt over fremtidige inntekter av oppdrag i porteføljen. For det offentlige vil utgiftene til fri rettshjelp på sikt måtte antas å bli lettere å beregne og budsjettere.

Någjeldende regelverk om stykkprisfastsetting av salær inneholdes i *Forskrift av 18.09.01 (i kraft fra 01.11.01) om salær fra det offentlige til advokater m.fl. etter faste satser (stykkeprissatser) ved fritt rettsråd og i straffesaker* (heretter: stykkprisforskriften). Det skal i et senere avsnitt gis en summarisk redegjørelse for historikken bak dagens regler.

Forskriften kommer til anvendelse i fritt rettsrådssaker (med visse unntak) og deler av forsvarerarbeidet i straffesaker.

For fritt rettsrådssaker fastsetter forskriften et timetall, heretter kalt en *salærfaktor* for de ulike oppdrag fritt rettsråd kan innvilges for, og som varierer fra sakstype til sakstype. (Begrepet salærfaktor er ikke anvendt i forskriften, men introduseres her, se nærmere under avsnitt 3.3.) Uansett sakstype bestemmer forskriften at arbeid under 2 timer gis en salærfaktor på 1,5. For de ulike sakstyper som omfattes er det ellers fastsatt salærfaktorer varierende fra 3 til 12. Advokatens salær fastsettes i disse sakene som produktet av gjeldende timesats og salærfaktoren, uten at advokaten leverer spesifisert oppgave over medgått tid eller hva arbeidet har omfattet. Dersom advokatens faktiske timeforbruk i et rettsråd overstiger *det dobbelte* av fastsatt salærfaktor for vedkommende sakstype, kan det søkes om godtgjøring etter medgått tid. Hvis salærfastsettende myndighet aksepterer å fravike stykkprisen, fastsettes salæret ved skjønnsmessig salærfastsetting.

Forsvarerarbeid i straffesaker godtgjøres med stykkpris for gjennomført hovedforhandling av varighet inntil 5 dager. Dette gjelder hovedforhandlinger både i tingretten og i lagmannsretten. I begge instanser er salærfaktoren 6 for hovedforhandlinger som varer inntil 2 timer og 8 for hovedforhandlinger med varighet inntil 3,5 timer. Varer hovedforhandlingen mer enn 3,5 timer beregnes salærfaktor og godtgjøring for hele arbeidet ut fra faktisk varighet (avrundet oppad til nærmeste halve time). Salærfaktoren fremkommer ved at timetallet ganges med en fast *multiplikator*. Multiplikatoren er nå i tingrettssaker 2,25. Den var i lagmannsrettssaker 2,50 frem til 01.07.04, men ble nedsatt til 2,0 med virkning fra denne dato (jf. høring i mai-juni 2004 omtalt under avsnitt 1.1). Godtgjørelsen fastsettes i begge instanser ved å multiplisere gjeldende timesats med salærfaktoren.

Stykkprisen for hovedforhandling dekker forberedelse til hovedforhandlingen, rettsmøtet og etterfølgende arbeid, herunder rådgivning om bruk av rettsmidler og – normalt – utarbeidelse av rettsmiddelbegjæring. Eventuelle forberedende rettsmøter, fengslingsmøter, bevisopptak, rettslig avhør eller rettsmøte til domsavsigelse honoreres særskilt ved skjønnsmessig salærfastsettelse. Rettsmøte til domsavsigelse anses ikke som en del av hovedforhandlingen, selv om domsavsigelsen finner sted samme dag som hovedforhandlingen avsluttes (og uansett lengden av tidsforløp mellom hovedforhandling og domsavsigelse). Det nevnes at rettsmøter med varighet inntil 1 time, honoreres med en salærfaktor på 1, og domsavsigelser tar normalt kort tid.

Hvis advokatens samlede faktiske tidsforbruk til forberedelse, hovedforhandling og etterarbeid overstiger den salærfaktor som beregnes etter stykkprisnormen med *mer enn 50%*, skal hele salæret fastsettes ved skjønnsmessig salærfastsettelse. Det samme gjelder ved hovedforhandlinger som varer *utover 5 dager*. Med dette menes kalenderdager, selv om samlet timetall som medgår til hovedforhandlingen overstiger eller utgjør mindre enn 5 fulle, normale rettsdager à 6-6,5 timer.

Forskriften inneholder ellers modifikasjonsregler ved forening av saker og forsvarerskifte, men disse refereres ikke her. Forskriften inneholder 8 paragrafer, og departementet har utarbeidet fyldige kommentarer til hver enkelt paragraf.

2.2.4 Faste forsvarere

Ved alle landets tingretter og lagmannsretter er det tilsatt et varierende antall advokater som såkalte *faste forsvarere*. De plikter å gjøre tjeneste som forsvarere etter rettens oppnevning for siktede som etter loven, eller etter rettens beslutning for øvrig, skal ha offentlig oppnevnt forsvarer, men som ikke selv har valgt noen advokat. Faste forsvarere mottar godtgjørelse for tildelte oppdrag på lik linje med andre advokater og har normalt ingen annen godtgjørelse for vervet. Et unntak gjelder for Oslo tingrett hvor det praktiseres en ordning med *forsvarervakt* i forbindelse med politiets fengslingsbegjæringer. Forsvarervakten går på turnus mellom de faste forsvarerne som f.t. mottar kr. 4.235 pluss mva for en vakt som varer fra kl. 1200 og ut vaktdagen etter behov.

3. Nærmere vurdering av gjeldende stykkprisordning

3.1 Kort historikk

Stykkprisgodtgjøring for advokatarbeid betalt av det offentlige ble innført første gang ved forskrift av 07.12.92. Den trådte i kraft 01.02.93 og fikk anvendelse for oppdrag som ble påbegynt etter denne dato. Forskriften ble ved innføringen gitt gyldighet til 31.12.93, som en prøveordning.

Arbeidet forut for vedtagelsen av forskriften synes å ha pågått siden første halvår 1991, og det kom tidlig i gang drøftinger og samarbeid om saken mellom Justisdepartementet og Den Norske Advokatforening. Også Forsvarergruppen av 1977 var trukket inn i drøftingene, og disse to foreninger opptrådte i denne sammenheng enhetlig. Det ble dannet en arbeidsgruppe med representanter fra både departementet og advokatene.

Advokatrepresentantene var positive til planene om en stykkprisordning, men forutsatte at den ble "så romslig at den aksepteres av advokatene."

Stykkpris ble i den første forskriften innført for fritt rettsråd innenfor saksområdene *fremmedsaker, ekteskaps- og familiesaker, saker om erstatning ved personskade og tap av forsørger og husleiesaker*. Disse saksområder omfattes også av stykkprisordningen i dag (med visse presiseringer og modifikasjoner), idet dagens ordning dessuten er utvidet til å omfatte rettsråd i *saker om oppsigelse og avskjed i arbeidsforhold og trygde- og pensjonssaker*.

Ordningen ble dessuten gjort gjeldende i straffesaker ved *varetektsfengslinger*, *forhørsrettspådommelse og pådømmelse av straffesaker ved herreds- og byrett*, d.v.s. hovedforhandlinger i disse instanser. *Varetektsfengsling i utlendingssaker* falt også inn under ordningen, formelt som bistand ved fri sakførsel i henhold til rettshjelploven.

Det nevnes at salærfaktoren i varetektsfengslingssaker var fastsatt til 3, men slik at skjønnsmessig fastsettelse skulle skje dersom det faktiske tidsforbruk totalt i fengslingssaken oversteg 6 timer. Forhørsrettspådommelse (nå *enedommerpådommelse*) fikk en salærfaktor på 5, med skjønnsmessig fastsettelse hvis faktisk tidsforbruk oversteg 7 timer.

Satsene for stykkpris ved hovedforhandlinger var bestemt etter et annet system enn dagens, med salærfaktorer varierende etter hovedforhandlingens varighet i intervaller på 3 timer, inntil hovedforhandlingen oversteg 12 timer, og deretter en salærfaktor på 14 for hver dag hovedforhandlingen varte utover 12 timer (2 dager). Inkludert i disse salærfaktorene var en s.k. *komponent for forberedende arbeid/etterarbeid* som var fastsatt for hvert intervall. Forskriften bestemte at dersom faktisk medgått tid til forberedende og etterfølgende arbeid (altså tidsbruk utenom rettsmøtet) oversteg *komponenten* med mer enn 50%, skulle hele salæret fastsettes skjønnsmessig.

Den permanente forskriften begrenset stykkprisordningen til hovedforhandlinger inntil 18 timers varighet.

Det fant i løpet av prøveperioden sted enkelte justeringer av satsene i fritt rettsrådsakene. En evaluering av ordningen ble igangsatt høsten 1993, også med henblikk på å gjøre den permanent. En spørreundersøkelse ble gjennomført blant advokatene, domstolene og fylkesmennene. Ordningen ble i første omgang gitt forlenget gyldighet, først til 31.08.94, senere til 01.11.94, idet evalueringsarbeidet fortsatte. Evaluering og høringer medførte at stykkprisordning ved forskrift av 28.10.94, i kraft fra 01.11.94, ble gjort permanent. I den permanente ordningen var imidlertid varetektsfengslingssaker og pådommelser i forhørsrett tatt bort, og det var ellers gjort enkelte justeringer av satsene.

Forskriften fra 1994 sto ved lag uendret frem til ny revidert forskrift ble gitt 18.09.01, i kraft fra 01.11.01, den någjeldende. Fra da av ble altså innført det nye system for fastsettelse av salærfaktor ved hovedforhandling i straffesak som tidligere er redegjort for. Man bibeholdt imidlertid de saks- og oppdragstyper stykkprisordningen skulle gjelde for, igjen med enkelte justeringer i fritt rettsrådssakene, og med to vesentlige endringer for straffesaker: Stykkprisgodtgjøring ble igjen innført for hovedforhandlinger inntil 5 dagers varighet, og ordningen ble også gjort gjeldende ved hovedforhandlinger i straffesaker for lagmannsrettene.

Også forut for revisjonen i 2001 ble det gjennomført høringer og evalueringsarbeid.

3.2 Brukernes oppfatninger om stykkprisordningene hittil

I forhold til spørsmål om endringer og eventuelle utvidelser av stykkprisordningen nå finnes det hensiktsmessig å gjennomgå og referere i sammendrag en del av de reaksjoner, innvendinger og argumenter som fremkom fra brukerne (fastsettelsesmyndigheter og advokater) i fasen forut for den første permanente forskriften i 1994 og i forbindelse med revisjonen i 2001. I tiden mellom 1994 og 2001 ble enkeltbestemmelser i forskriften endret 3 ganger, men det finnes ikke påkrevet å gå nærmere inn på disse endringene her.

Fra høringsuttalelser og annet materiale fra 1993-1994 kan det konstateres at det gjennomgående var en positiv innstilling til ordningen både hos advokatene, domstolene og fylkesmennene etter at den hadde vært praktisert i vel 1 ½ år. Svært få advokater ga uttrykk for at ordningen som sådan var uegnet. Det samme gjaldt domstoler og fylkesmenn. Således var det kun ett fylkesmannsembete som stilte seg negativt til opprettholdelse av en stykkprisordning av noenlunde det innhold som hadde vært praktisert, og så vidt sees ingen by- eller herredsretter. Fastsettelsesmyndighetene fant systemet med stykkpris arbeidsbesparende og enklere å praktisere, med anslag over tidsbesparelser på 10-25% (fylkesmenn). I enkelthetene var det imidlertid atskillige bemerkninger. For fastsettelsesmyndighetenes del gikk bemerkninger og innvendinger i hovedsak på følgende forhold og sider ved ordningen:

- En del uklarheter i forskriften om hva som omfattes av enkelte saksområder (fylkesmenn og domstoler).
- Problemer ved skifte av advokat (fylkesmenn og domstoler).
- Antatt for høye satser for visse oppdrag (fylkesmenn og domstoler).

- Behov for forenkling av skjema for arbeidsoppgaver (fylkesmenn).
- Enkelte problemer ved utsettelse av hovedforhandlinger (domstoler).
- Uklarheter/problemer m.h.t. hva som dekkes av stykkprisen i fengslingssaker (domstoler).

Advokatenes bemerkninger og innvendinger knyttet seg i hovedsak til følgende temaer og sider ved ordningen:

- Uklarheter om hvilke saksområder/hvilken del av arbeidet som omfattes (et mindretall).
- Innvendinger mot at enkelte oppdragstyper faller inn under ordningen (et mindretall).
- Stykkprissatsen for lav for en del saks- og oppdragstyper, særlig fengslingssaker og forhørsrettspådømmelser (ganske mange).
- Misnøye med for høy terskel for skjønnsmessig fastsettelse (ganske mange).

I den permanente forskriften ble varetektsfengslings- og forhørsrettssaker tatt ut av dekningsområdet for stykkprisgodtgjøring, formentlig først og fremst p.g.a. innvendingene fra advokatene. Begrensningen av stykkprisdekkede hovedforhandlinger fra varighet 5 dager til 18 timer (3 dager) hadde først og fremst sammenheng med at satsene ble antatt å være for høye i forhold til reell tidsbruk for lengre hovedforhandlinger. En endring (reduksjon) av tidsintervallene for fastsetting av salærfaktor for hovedforhandlinger som også ble gjort i den permanente forskriften av 28.10.94 hadde samme bakgrunn.

I forbindelse med evalueringen 2000-2001 ble brukerne på forhånd oppfordret til å meddele sine erfaringer med praktisering av stykkprisordningen, om satsene syntes å ligge på riktig nivå, eventuelle behov for endringer eller presiseringer og om man så andre områder og saksfelt som egnet for stykkprisregulering. Et utvalg av domstoler og samtlige fylkesmenn ble også bedt om å foreta visse statistiske undersøkelser. Henvendelser ble denne gang også rettet til lagmannsrettene, fylkesnemndene og kontrollkomisjonene for psykisk helsevern med forespørsel om saker som hørte innunder disse instanser kunne egne seg for stykkprisregulering.

Det var fortsatt stor enighet om at stykkprisordningen som sådan fungerte godt og var tidsbesparende for fastsettelsesmyndighetene, med unntak av to tingrettsembeter som fant

ordningen lite tjenlig. Begrunnelsen var i hovedsak at stykkprissatsene ble antatt å gi betaling for langt flere timer enn det var arbeidet for. Bemerkninger og innvendinger fra fastsettelsesmyndighetene gjaldt ellers i hovedsak detaljer og mindre justeringer og presiseringer.

Fra domstolene ble det i flere tilfeller reist spørsmål om å se stykkprisgodtgjøringen for hovedforhandling i sammenheng med tidligere utbetalt godtgjørelse til forsvareren i forbindelse med varetektsfengsling, for å unngå ”dobbelbetaling”. Det ble fremmet flere forslag til hvordan dette konkret kunne gjøres. Et embete synes å ha tatt avstand fra stykkpris generelt, i hvert fall fra ”Stykkprissatser, hvor advokatene får samme betaling hva enten de gjør noe eller ikke”. Vedkommende mente at stykkprissatsene både gjennomsnittlig og i et stort flertall av sakene hadde gitt forsvarerne betaling for langt flere timer saksforberedelse enn de faktisk hadde brukt. Det fremkom også forslag om en endring av vilkårene for å kunne kreve skjønnsmessig salærfastsettelse. I stedet for å angi en terskelhøyde (eksempelvis at faktisk antall timer overstiger salærfaktoren med 50%) gikk forslaget ut på at avvik fra stykkprisen bare skulle kunne kreves ”i helt spesielle tilfeller”.

De lagmannsrettene som besvarte henvendelsen fra departementet stilte seg positive til innføring av stykkpris for hovedforhandling for lagmannsrett, omtrent på lik linje med herreds- og byrettene, men det var noen uenighet om ordningen var egnet for alle typer ankesaker, jf. at det i lagmannsretten forekommer både såkalte bevisanker og begrensede anker (over straffutmåling, saksbehandling og lovanvendelse), og at bevisankene behandles dels av meddomsrett, dels av en jurydomstol. En lagmannsrett fremkom senere med et relativt detaljert forslag til stykkprisordning i ankesaker.

Advokatforeningen og Forsvarergruppen gikk også inn for opprettholdelse av stykkprisordningen, men med økte satser på en del saksområder. Etter at forslag om endring av systemet for fastsetting av salærfaktor for hovedforhandlinger var fremmet (overgang til fast multiplikator i forhold til antall timer i retten hvis rettsmøtet varte mer enn 3,5 timer) motsatte advokatene seg ikke denne endring i seg selv, men gikk sterkt imot å fastsette en multiplikator som reelt ville medfører redusert betaling sammenlignet med det eksisterende system. Den multiplikator som endelig ble fastsatt, 2,25 for herreds- og byrett og 2,5 for lagmannsrett, synes å ha blitt akseptert.

Det fremkom ellers uttalelser om at en del andre saksområder ville kunne egne seg for stykkprisgodtgjøring, bl. a. trygde- og pensjonssaker, søknad om voldsoffererstatning og oppløsning av samboerforhold. Disse ble inkludert i stykkprisdekningen. En del andre foreslåtte utvidelser ble ikke gjennomført ved revisjonen i 2001. Etter 2001-revisjonen er forskriften endret for så vidt angår oppdrag om søknad i utlendingssak, idet salærfaktoren ble redusert fra 5 til 3 med virkning fra 01.01.03.

Det vil på enkelte punkter i den videre fremstilling bli referert særskilt til uttalelser fra enkelte hold i høringsrundene, men synspunkter som er kommet til uttrykk vil ellers normalt inngå som en del av bakgrunn og grunnlag for det som fremstår som utrederens egne holdninger og oppfatninger.

3.3 Begrepsendringer og omformuleringer

Forskriften synes med fordel å kunne omformuleres i en del henseender, i forenklings- og klargjøringsøyemed.

Basis for offentlig godtgjøring av advokater er også i stykkprissystemet den offentlige salærsats. Dette er for så vidt kommet til uttrykk i § 3, 1. ledd, men formuleringen kan forbedres. Det er ikke ”stykkprissatsen” som beregnes med utgangspunkt i salærsatsen, men selve salæret. Stykkprissatsen er egentlig det beregnede eller direkte fastsatte timetall som hvert enkelt oppdrag skal honoreres etter. Utrederen foreslår at dette timetall konsekvent omtales som en *salærfaktor*, som igjen består av et *poengtall*. I de forslag til omforming og utvidelse av stykkprisordningen som fremsettes i det følgende, vil salærfaktoren noen ganger være fastsatt direkte i ett tall, og noen ganger være sammensatt av flere delpoeng som fremkommer ved enkle regneoperasjoner.

Dessuten forslås hver enkelt sak, bistandstilfelle eller rettsråd som er gjenstand for stykkprisgodtgjørelse definert som et oppdrag og konsekvent omtalt med dette begrep i forskriften. Forskriften vil da kunne utformes enklere og klarere. Denne begrepsbruken antas også å lette en nødvendig omforming av skjema for arbeidsoppgaver.

Utrederen vil i den fortsatte fremstilling bruke de her foreslåtte begreper og formuleringer.

Det vises forøvrig til forslaget til ny stykkprisforskrift som fremkommer til slutt i denne fremstilling.

3.4 Erfaringsmateriale m.v.

På de saksområder som fra 1993 har vært underlagt stykkprisordninger er det i dag vanskelig eller umulig å finne historiske data fra de siste 10 år som kunne gi veiledning om hvilken gjennomsnittlig tidsbruk stykkprisbetalte oppdrag rent faktisk har krevet. Advokatene oppgir naturlig nok ikke tidsbruken (for utenrettslig arbeid) i sine arbeidsoppgaver hvor oppdraget faller inn under stykkprisordningen, og det er formentlig også svært varierende i hvilken utstrekning de internt fører timelister, Også for advokatene antas den forenkling arbeidsoppgaven i stykkprissaker innebærer å representere en merkbar arbeidsbesparelse. For tiden forut for 1993 vil det formentlig i domstolene og hos fylkesmennene finnes regnskaper og arkiver som i noen grad ville kunne ha utsagnskraft om slik tidsbruk, men informasjonsverdien i forhold til dagens situasjon ville etter alt å dømme være svært begrenset. Dette har sammenheng med at sakenes karakter og innhold nok har endret seg atskillig over denne perioden, og at arbeidsmetodene også har undergått en betydelig utvikling, ikke minst grunnet utvikling innen databehandling, kopieringsteknikk, internett m.v. Det må også bemerkes at gjennomgang, registrering og analyse av slikt eldre historisk materiale i alle fall ville forutsette et meget omfattende og tidkrevende arbeide som ikke ville ha vært mulig innenfor rammen for det oppdrag som her foreligger.

Data og sikre erfaringstall som har vært innsamlet i forbindelse med tidligere arbeide med stykkprisordningene foreligger heller ikke i systematisert form i noen særlig utstrekning. En del oppgaver som har vært innhentet kan likevel gi en viss veiledning. Dessuten må man kunne se hen til de oppfatninger som er kommet til uttrykk både fra fastsettelsesmyndigheter og advokatene selv, i den utstrekning de virker rimelig sammenfallende og synes godt underbygget.

Det vises for øvrig til bemerkningene under avsnitt

3.5 Bærende prinsipper for vurderingen

Det vises til avsnitt 2.2.3 og de hensyn som antas å ha vært de viktigste bak innføringen av stykkprisordningen. Det legges til grunn at disse hensyn fortsatt er gyldige. Et par av hensynene bør utdypes i forbindelse med den vurdering som her skal foretas.

Forenklingshensynet har stor betydning og trekker sterkt i retning av opprettholdelse og utvidelse av stykkprissystemet.

Som ledd i evalueringsarbeidet gjennomførte utrederen en spørreunde via e-post i forhold til samtlige tingrettsdommere og dommerfullmektiger hvor disse bl.a. ble bedt om å anslå tidsbruk ved attestasjon av forsvarernes arbeidsoppgaver for oppdrag i varetektsfengslingssaker. Det ble bedt om spontane svar ut fra en kort overveielse, og det ble presisert at spørsmålsstillingen ikke hadde noen vitenskapelige ambisjoner. Det innkom svar fra noe over 100 dommere/dommerfullmektiger.

Ut fra de svar som ble gitt med konkrete tidsbruksangivelser brukes det gjennomsnittlig i underkant av 4 minutter til attestering av arbeidsoppgaver som gjelder førstegangsfengsling og i underkant av 10 minutter på oppgaver som omfatter rettsmøte til behandling av spørsmål om fengslingsforlengelse pluss forsvarerbistand i forutgående fengslingsperiode. Svært mange svar anga stor usikkerhet. Videre ga mange uttrykk for at det i de tilfeller hvor arbeidsoppgaven av en eller annen grunn tilsa nærmere vurdering kunne bli brukt svært mye tid, ikke minst fordi regelverket tilsier at enhver nedsettelse fordrer at advokaten på forhånd gis anledning til å uttale seg. En god del av svarerne pekte på at det avhang av både sakens art og advokatens person i hvilken grad man brukte tid på disse arbeidsoppgavene. Særlig ble det fra svarere ved en del embeter utenfor Oslo anført at det som oftest ikke var nevneverdige problemer med oppgaver fra lokale advokater og/eller faste forsvarere, mens det derimot var et inntrykk at advokater fra Oslo/"kjendisadvokater" ofte fremmet høyere salærkrav enn de førstnevnte. Det ble fra noen uttrykt frustrasjon over det som ble oppfattet som høye, men vanskelig kontrollerbare krav. Spørsmål om en eventuell beløpsgrense for nøyere vurdering av oppgavene ble oftest besvart med at man ikke hadde noen slik beløpsgrense, men ganske mange anga også tall som varierte fra helt ned i 3-4.000 til 20.000, med en hovedtyngde i skiktet 8-12.000. Et betydelig antall anslag over tidsbruk ved attestasjon av arbeidsoppgavene var så lave at de sannsynligvis avspeiler at en del dommere/dommerfullmektiger neppe gir seg inn i reelle vurderinger i det hele tatt, medmindre beløpets størrelse, tidligere dårlige erfaringer med advokaten eller andre særskilte forhold tilsier dette. Det var ikke særskilt oppfordret til å uttale seg for eller imot

en stykkprisordning, men ganske mange svarere uttrykte likevel positiv interesse for dette for denne type advokatoppdrag.

Spørrerunden ble gjennomført for om mulig å få en indikasjon på om stykkprisordninger i nevneverdig utstrekning kan antas å frigjøre dommeres tid til andre oppgaver. Svarene gir neppe grunnlag for å trekke altfor bastante slutninger. De gjennomsnittstall som er gjengitt ovenfor gir sannsynligvis ikke et realistisk bilde av den tid som medgår, fordi mange anga tallene under forutsetning av at ”alt ser greit ut”, uten å konkretisere noe om tidsbruk hvor det av en eller annen grunn var noe å sette fingeren på, annet enn ved generelle uttalelser à la ”da kan det selvsagt kreve både timer og dager”. Dessuten har man som antydning ”resignasjonseffekten” – man unnlater å bruke tid på kontroll fordi dette er så vanskelig og tidkrevende.

Utredningen velger ut fra egen erfaring, samtaler med kolleger og det som fremkom av svarene i spørreundersøkelsen å tro at det vil være et ikke uvesentlig forenklingspotensiale ved å utvide området for stykkprisfastsettelse, både til varetektsfengslingsaker og andre advokatoppdrag. Hvis kriteriene for salærfastsettelse, og skjema for salæroppgaver, gjøres relativt enkle, vil tidsbruk for dømmende personale kunne reduseres ned mot null, idet den nødvendige kontroll med oppgavene antagelig like bra/bedre ville kunne overlates til saksbehandlere og av disse bli ivaretatt som enkle, rutinemessige operasjoner. Tilsvarende forenkling antas å kunne oppnås i andre myndighetsorganer som i dag tar stilling til advokaters arbeidsoppgaver.

En side ved forenklingen av dette arbeidet er for øvrig at det for fastsettelsesmyndighetene – i hvert fall for dommere – vil redusere en type arbeid som er ulystbetont, ikke minst fordi man vet at den kontrollfunksjon man er satt til å utøve simpelthen ikke kan ivaretas på en god måte med de innsiktsmuligheter og de ressurser som er til rådighet. Dette føles lite tilfredsstillende.

Også advokatene avlastes for arbeid med en stykkprisordning. Dersom dagens skjema for arbeidsoppgaver skal fylles ut fullstendig – noe som riktignok i betydelig utstrekning unnlates – tar det tid. Hvor lyst- eller ulystbetont arbeidet er for advokatene skal være usagt, men et rasjonelt utformet stykkprisskjema bør kunne redusere tidsbruken betraktelig.

Rettferdighetshensynet må sees opp mot den norm for arbeids- og tidsbruk salærfaktorene tar sikte på å tilfredsstille.

Straffeprosessloven og internasjonale traktatforpliktelser som Norge er underlagt tilsier for straffesakenes vedkommende at forsvarerens arbeidsmuligheter sikrer klienten en rettferdig rettergang, herunder at det under straffeforfølgningen ses hen til prinsippet om likestilling mellom partene ("equality in arms"). EMK art. 6 nr. 3 litera b og c bestemmer at enhver siktet skal få tilstrekkelig tid og muligheter til å forberede sitt forsvar og til å forsvare seg med rettslig bistand etter eget valg og – om siktede er ubemidlet – vederlagsfritt. I Norge er retten til offentlig oppnevnt og betalt forsvarer som før nevnt *ikke* økonomisk behovsbetinget. Til gjengjeld har forsvareren når han er offentlig oppnevnt ikke anledning til å motta vederlag utover hva som mottas fra det offentlige, jf. straffeprosessloven § 107 annet ledd og salærforskriften § 5 første ledd. Forbudet er unntaksfritt for faste forsvarere. Andre offentlig oppnevnte forsvarere som har gitt avkall på godtgjørelse av staten er imidlertid unntatt fra forbudet hvis siktede før oppnevningen har samtykket i å betale. Straffeprosessloven § 100 første ledd åpner også adgang for en siktet til å la seg bistå av privat antatt forsvarer, og i så fall oppnevnes offentlig forsvarer bare når det er nødvendig eller ønskelig med slik forsvarer ved siden av den private. En privat forsvarer kan kreve vederlag direkte av klienten ubundet av de forskrifter som regulerer godtgjørelse til offentlig oppnevnte forsvarere. Antall saker hvor disse muligheter for å få betalt fra andre enn det offentlige og ubundet av salærforskriftene benyttes er etter alt å dømme svært ubetydelig.

Forbudet for offentlig oppnevnte forsvarere mot å motta tilleggsvederlag av klienten kan tenkes å skape et spenningsforhold mellom den rett en siktet har til et tilstrekkelig forsvar av advokat etter eget valg og muligheten for å oppnå dette innenfor de økonomiske rammer som følger av salærforskriften og stykkprisforskriften. I prinsippet er imidlertid verken intern norsk rett eller norske traktatforpliktelser til hinder for at staten regulerer godtgjørelsen til offentlig oppnevnte forsvarere etter regler av den karakter som her er omhandlet. På den annen side må det være klart at salærsatser og – når det er tale om stykkpris – salærfaktorene, ikke kan fastsettes så lavt at disse i seg selv er til hinder for forsvarlig forsvarerarbeid.

Hvor arbeidet omfatter fremmøte i retten, må den tid rettsmøtet varer ligge i bunnen for godtgjøringen. Normen for arbeid utenom rettsmøter (utenrettslig arbeid) må være hva en rimelig *godt kvalifisert advokat*, med normal tilgang til *tidsmessige hjelpemidler*, og som *jevnlige behandler saker av den aktuelle art*, gjennomgående trenger av tid for en forsvarlig forberedelse av saken og forsvarlig ivaretagelse av klientens tarv ellers. Hva dette nærmere bestemt innebærer vil selvsagt i noen grad variere. Det vil kunne avhenge av både klientens person og sakens konkrete omfang og karakter. Generelt følger det imidlertid av bestemmelsene i salærforskriften og kommentarene til denne hva som skal regnes som rimelig og nødvendig, og dermed forsvarlig, arbeid. Det henvises i så måte særlig til kommentaren til salærforskriften § 7 som må antas å gi god veiledning i så måte.

En salærfaktor under en stykkprisordning vil ut fra den gjennomsnittsbetraktning den er fastsatt etter noen ganger måtte gi mindre, noen ganger mer enn det faktisk påløpte antall arbeidstimer tilsier. Det er presisert i Justisdepartementets generelle kommentar til stykkprisforskriften at den enkelte advokat forutsettes å følge opp og avslutte oppdraget, uavhengig av om timeforbruket i den aktuelle sak overstiger oppdragets salærfaktor. Dette må fortsatt ubetinget være en forutsetning.

3.6 Vurdering av gjeldende regler og nivå i straffesaker

3.6.1 Hovedforhandling inntil 2/3,5 timer

Salærfaktoren er for straffesaker avhengig av hovedforhandlingens varighet, idet den er satt til 6 for varighet inntil 2 timer og 8 for varighet mellom 2 og 3,5 timer. Det matematiske middeltallet for varigheten i disse tilfellene er henholdsvis 1 og 1,75 timer, men det må antas at tyngden av saker innenfor det korteste intervallet varer mellom 1 og 2 timer, og innenfor det neste intervallet mellom 2 og 3,5 timer. En mer realistisk gjennomsnittlig varighet av hovedforhandlingen innenfor disse intervaller er derfor henholdsvis 1,5 timer og 2,75 timer. M.a.o. vil utenrettslig arbeid som dekkes av stykkprisen utgjøre gjennomsnittlig henholdsvis 4,5 timer og 5,25 timer. Slik varighet av hovedforhandlingene, altså inntil henholdsvis 2 og 3,5 timer, er ofte forekommende, ca. 900 årlig i Oslo tingrett, herav ca. 530 med oppnevnt forsvarer. Til sammenligning nevnes at samlet antall avgjorte saker med hovedforhandling (MED-saker) 1. halvår 2004 utgjorde ca. 1800 altså på årsbasis ca. 3600 saker. For landet som helhet var halvårstallet vel 8600 saker, på årsbasis ca. 17200 saker,

men om andelen med varighet av hovedforhandling inntil 3,5 timer og oppnevnt forsvarer var den samme som i Oslo (i underkant av 15%) vites ikke. Det er sannsynlig at andelen av slike kortvarige saker er noe høyere på landsbasis, og gitt at så er tilfelle vil antallet MED-saker med hovedforhandling inntil 3,5 timer på landsbasis utgjøre ca. 3000 pr. år.

Fra advokathold er det ved tidligere høringer kommet særlig sterke motforestillinger mot å undervurdere behovet for utenrettslig arbeid i disse kortvarige sakene. Det er således gjort gjeldende at forberedelse og etterarbeid i nær sagt enhver sak tar minimum 8 timer. Dette er etter utrederens oppfatning og erfaring ikke realistisk. For de faste forsvarerne som ofte får "småsakene" tildelt fordi tiltalte ikke selv har valgt noen forsvarer, kan normalt utenrettslig arbeid gjennomgående innbefatte følgende operasjoner:

- Berammelse over telefon, advokat- eller sekretærtid ca. 5 minutter.
- Mottak og gjennomgang av kopi av etterforskningsdokumentene, ca. 20-30 minutter.
- Skriftlig innkalling av tiltalte til konferanse, standardbrev, maks 10 minutter.
- Konferanse med tiltalte inklusive ny gjennomgang av saksdokumentene, ca 1 time.
- Oppfriskning før hovedforhandling, eventuell sjekk av rettspraksis, maks 1 time.
- Etterarbeid. Består som regel av kort samtale med klient etter domsavsigelse (og gjerne innenfor minimums rettsmøtetid for domsavsigelse – 1 time – som godtgjøres særskilt utenom stykkprisen) og rådgivning om anke, ca. 30 minutter.
- Mottak av domsutskrift, oversendelse til klient, arkivering, advokat-/sekretærtid ca. 20 minutter.
- Samlet arbeidstid utenom rettsmøter: Ca. 3 ½ time.

Etter utrederens oppfatning er tidsanslagene over ikke spesielt knappe. Det hender likeså ofte at operasjonene i tredje og fjerde punktmarkering tar halvdelen og mindre av anslått tid som at de belegger mer enn anslaget. Man må ha i erindring at dokument- og bevistilfanget oftest er begrenset og oversiktlig, og at rettsspørsmålene sjelden volder problemer.

Straffutmålingspraksis hentes oftest raskt ut fra Lovdata og for mange advokater fra egne erfaringsarkiver. Det kan imidlertid også påløpe noe mer, så som noen telefonsamtaler, begjæring om innstevning av vitner, innhenting av lege-/psykologerklæring, begjæring om personundersøkelse etc., og dette kan i en del saker øke tidsbruken merkbart. Forskjellen i tidsbruk til forberedelse mellom 2 timers- og 3,5 timerssakene er derimot neppe stor.

Det er mulig at tidsbruken øker noe for advokater som ikke er faste forsvarere, eksempelvis ved at de må sende begjæring om forsvareroppnevning, begjæring om dokumentkopier etc, men forskjellen kan neppe bli særlig stor.

Det kan være av en viss interesse å se hen til svensk regelverk og praksis på dette område. I Sverige er det etablert en s.k. "brottmålstaxa", en taksttabell for forsvarerens salær i straffesaker med forhandlingstid i retten opp til 3 timer og 45 minutter. Tidsintervallene for forhandlingstiden er 15 minutter. Fra et grunnbeløp på SEK 2.160 for en forhandlingstid på inntil 15 minutter øker salæret med SEK 410 eller 405 for hvert trinn à 15 minutter. Den offentlige timesats i Sverige er (i 2004) på SEK 1250 (inklusive merverdiavgift). Taksten skal dekke alt arbeid i saken, således både forberedelse og møte i retten, og dessuten normale kontorkostnader (telefon, kopiering m.m.). I tillegg til salæret har forsvareren krav på erstatning for "tidsspillan", herunder reisetid, ventetid og pauser i forhandlingene på mer enn 15 minutter, etter nærmere bestemte regler og timesatser som er lavere enn for salær for arbeid. Takstbeløpene – uansett takstrinn – inkluderer også betaling for inntil 1 time av "tidsspillan".

Det er enkelte ulikheter mellom de svenske og de norske reglene, men det lar seg likevel gjøre å trekke visse sammenligninger mellom dem ved å se hen til hvor mye utenrettslig arbeidstid som er iberegnet i samlet timetall advokaten får betalt for ved varierende varighet av rettsmøte. Dette kan uttrykkes ved en multiplikator som timetallet i retten må ganges med for å komme frem til samlet timetall. For hovedforhandlinger som varer nøyaktig 2 timer er den norske salærfaktoren 6 som tilsvarer en multiplikator på 3,0 (4 timer til utenrettslig arbeid), mens den svenske taksten for forhandlinger på 2 timer tilsvarer en multiplikator på 2,0 (2 timer til utenrettslig arbeid). For hovedforhandlinger på 3,5 timer er den norske salærfaktoren 8 som tilsvarer multiplikatoren 2,3 (4,5 timer utenrettslig), mens den tilsvarende svenske multiplikatoren er 1,7 (2,45 timer utenrettslig). Forskjellen i "norsk favør" er i virkeligheten vesentlig større ettersom den norske stykkprisen er den samme uansett lengden av hovedforhandlingen innenfor intervallene 0-2 timer/2-3,5 timer. Et annet forhold øker denne forskjellen. Som forhandlingstid i retten etter de svenske takstreglene regnes også fremmøte i retten i forbindelse med varetektsfengsling ("häktning") dersom siktede har vært begjært varetektsfengslet. Det gis da riktignok et fast tillegg på SEK 1055 som imidlertid skal dekke alt arbeid i forbindelse med varetektsfengslingen. Selv om det har vært flere

”håkningsmøter” gis det bare ett tillegg. Hvis det er besluttet rettspsykiatrisk undersøkelse gis det på den annen side et tillegg på SEK 2040. ”Brottmålstaxan” gjelder ikke dersom samlet tid i retten inklusive eventuelle rettsmøter i forbindelse med varetektsfengsling overstiger 3 timer og 45 minutter. Salæret blir da gjenstand for det som tilsvarer skjønsmessig fastsettelse i Norge.

Selv om således både de tidsanslag som er gitt foran for normale arbeidsoperasjoner i de mest kortvarige sakene og sammenligningen med svenske regler kan tilsi at gjeldende norske salærfaktorer på henholdsvis 6 og 8 er romslige og gjennomsnittlig vil gi større uttelling enn faktisk tidsbruk tilsier, vil utrederen ikke foreslå at de reduseres. Det er mulig at tidsanslagene krever en rutine som kanskje først og fremst oppnås av advokater i de større byene som har en større del av sin praksis på straffesaker, og det er ikke nødvendigvis urimelig at slik spesialisering i tilfelle medfører en bonus i form av høyere reell timebetaling enn advokater som mer sporadisk behandler straffesaker, og helt ferske advokater/advokatfullmektiger.

Noe grunnlag for økning av disse salærfaktorene er det på den annen side heller ikke. I tillegg til hva som er fremholdt og anslått hittil kan det nevnes at det er en gjennomgående erfaring i Oslo tingrett at krav om fravik av stykkprisen og skjønsmessig salærfastsetting forekommer svært sjelden. Det kan være en indikasjon på at satsene gjennomgående oppleves som tilfredsstillende.

3.6.2 Hovedforhandling over 3,5 timer. Tingrett.

Salærfaktoren fremkommer her som produktet av multiplikatoren 2,25 og timetallet i retten, avrundet oppad til nærmeste halvtime. For en rettsdag på 6 timer gir dette salærfaktor 13,5, altså 7,5 timer til utenrettslig arbeid. Det burde klart fange opp gjennomsnittlig faktisk arbeidstid. Multiplikatoren er imidlertid den samme for hovedforhandlinger som varer inntil 5 dager (normalt 30-35 rettstimer). For å rettferdiggjøre dette må det være grunn til å anta at behovet for utenrettslig arbeid øker proporsjonalt med tidsbruken i retten. Utrederen antar at dette ikke er tilfellet. Det vises for øvrig til avsnitt 5.2.2 hvor bl.a. samme problemstilling drøftes.

Utrederen viser først til at det er flere årsaker til at hovedforhandlinger trekker ut i tid. Blant disse nevnes følgende forhold eller kombinasjoner av disse:

- Flere tiltalte for samme eller dels de samme forhold.
- Tiltalebeslutningen omfatter mange poster, for eksempel en lang rekke tyverier, bedragerier, narkotikaovertrедelser etc. hvor tiltalte nekter straffeskyld slik at det bl.a. kreves vitneførsel på mange av punktene.
- Tiltalte behersker ikke norsk tilstrekkelig, og alle forklaringer må tolkes under hovedforhandlingen.
- Bevisførselen er komplisert, omfatter betydelig dokumentasjon av skriftlige bevis, gjennomgang av regnskaper ved sakkyndige, overhead-/videokjøring etc. (som i mange økokrimsaker).
- Bevisførselen består bl.a. i avspilling-/dokumentasjon av kommunikasjonskontroll (typisk for en del større narkotikasaker).
- Saken er særlig alvorlig, så som drapssaker, særlig hvis skylderkjennelse ikke foreligger, med derav nitid bevisførsel i form av vitner, tekniske bevis, sakkyndige m.v.

Noen, men slett ikke alle de forhold som her er nevnt medfører tilsvarende behov for arbeid for forsvareren på forberedelsesplanet. Omfattende mengder dokumenter, skriftlige utredninger og sakkyndige erklæringer vil det riktignok kreve tid å sette seg inn i. Det samme gjelder omfattende mengder politiforklaringer fra tiltalte og vitner. Det vil imidlertid tross alt oftest være avgrensede deler av slik dokumentasjon som er kontroversiell og volder problemer. Forsvareren har en kontrollfunksjon i forhold til påtalemyndighetens bevisførsel, men den tilsier ikke at likt og ulikt bestrides, uansett holdbarhet, hvilket de fleste forsvarere da heller ikke gjør. Det er ikke ofte behov for at forsvareren før hovedforhandlingen selv avhører vitner som politiet har avhørt, og det hører til sjeldenhetene at det gjøres.

Antagelsen om proporsjonalitet mellom forberedelsesbehov og tidsbruk i retten blir sannsynligvis mindre og mindre korrekt for hver dag utover 1 eller 2 dager hovedforhandlingen varer. Ideelt ville man antagelig treffe best om multiplikatoren ble redusert gradvis for hver dag eller halve dag i retten, men dette ville bli for komplisert. Alternativet er å beholde dagens multiplikator for første dag og dernest redusere denne for de fire neste dagene. Avhengig av hva den reduserte multiplikator settes til, vil det gi de resultater som fremgår av tabellene nedenfor. Salærtallene ytterst til høyre er basert på

dagens timesats kr. 770. For første dag er i tabellene brukt tingrettsmultiplikatoren 2,25. I lagmannsretten vil multiplikatoren for første dag være 2,0. Dette vil gi en reduksjon på kr. 1.155,- i samtlige tall i tabellene, bortsett fra i tabellen med fast multiplikator 2,0 for dagene 1-5. Prosenttallene ytterst til høyre angir reduksjon i forhold til gjeldende multiplikator, se nederste kolonne.

Tabeller over salær for tingrettsoppdrag med ulike multiplikatoralternativer:

Alternativ med multiplikator 1,4 for dag 2-5:

1 dag: $2,25 \times 6$	$13,5 =$	salærfaktor 13,5 (utenrettslig 7,5 timer)	kr.10.395,-	
2 dager: $1,4 \times 6 +$	$13,5 =$	salærfaktor 21,9 (utenrettslig 9,9 timer)	” 16.863,-	-18,9%
3 dager: $1,4 \times 12 +$	$13,5 =$	salærfaktor 30,4 (utenrettslig 12,4 timer)	” 23.408,-	-24,9%
4 dager: $1,4 \times 18 +$	$13,5 =$	salærfaktor 38,7 (utenrettslig 14,7 timer)	” 29.799,-	-28,3%
5 dager $1,4 \times 24 +$	$13,5 =$	salærfaktor 47,1 (utenrettslig 17,1 timer)	” 36.267,-	-30,2%

Alternativ med multiplikator 1,5 for dag 2-5:

1 dag: $2,25 \times 6$	$13,5 =$	salærfaktor 13,5 (utenrettslig 7,5 timer) ”	kr.10.395,-	
2 dager: $1,5 \times 6 +$	$13,5 =$	salærfaktor 22,5 (utenrettslig 10,5 timer) ”	17.325,-	-16,7%
3 dager: $1,5 \times 12 +$	$13,5 =$	salærfaktor 31,5 (utenrettslig 13,5 timer) ”	24.255,-	-22,2%
4 dager: $1,5 \times 18 +$	$13,5 =$	salærfaktor 40,5 (utenrettslig 16,5 timer) ”	31.185,-	-25%
5 dager $1,5 \times 24 +$	$13,5 =$	salærfaktor 49,5 (utenrettslig 19,5 timer) ”	38.115,-	-27,4%

Alternativ med multiplikator 1,6 for dag 2-5:

1 dag: $2,25 \times 6$	$13,5 =$	salærfaktor 13,5 (utenrettslig 7,5 timer) ”	kr.10.395,-	
2 dager: $1,6 \times 6 +$	$13,5 =$	salærfaktor 23,1 (utenrettslig 8,1 timer) ”	17.787,-	-14,4%
3 dager: $1,6 \times 12 +$	$13,5 =$	salærfaktor 32,7 (utenrettslig 14,7 timer) ”	25.179,-	-19,2%
4 dager: $1,6 \times 18 +$	$13,5 =$	salærfaktor 42,3 (utenrettslig 18,3 timer) ”	32.571,-	-21,7%
5 dager $1,6 \times 24 +$	$13,5 =$	salærfaktor 51,9 (utenrettslig 21,9 timer) ”	39.963,-	-23,1%

Alternativ med multiplikator 1,75 for dag 2-5:

1 dag: $2,25 \times 6$	$13,5 =$	salærfaktor 13,5 (utenrettslig 7,5 timer) ”	10.395,-	
2 dager: $1,75 \times 6 +$	$13,5 =$	salærfaktor 24 (utenrettslig 12 timer) ”	18.480,-	-11,1%
3 dager: $1,75 \times 12 +$	$13,5 =$	salærfaktor 34,5 (utenrettslig 16,5 timer) ”	26.565,-	-14,8%
4 dager: $1,75 \times 18 +$	$13,5 =$	salærfaktor 45 (utenrettslig 21 timer) ”	34.650,-	-16,7%
5 dager $1,75 \times 24 +$	$13,5 =$	salærfaktor 55,5 (utenrettslig 25,5 timer) ”	42.735,-	-17,8%

Alternativ med multiplikator 2,0 for dag 2-5:

1 dag: $2,25 \times 6$	$13,5 =$	salærfaktor 13,5 (utenrettslig 7,5 timer) ”	10.395,-	
2 dager: $2,0 \times 6 +$	$13,5 =$	salærfaktor 25,5 (utenrettslig 13,5 timer) ”	19.635,-	-5,6%
3 dager: $2,0 \times 12 +$	$13,5 =$	salærfaktor 37,5 (utenrettslig 19,5 timer) ”	28.875,-	-7,4%
4 dager: $2,0 \times 18 +$	$13,5 =$	salærfaktor 49,5 (utenrettslig 25,5 timer) ”	38.115,-	-8,3%
5 dager $2,0 \times 24 +$	$13,5 =$	salærfaktor 61,5 (utenrettslig 31,5 timer) ”	47.355,-	-8,9%

Alternativ med fast multiplikator 2,0:

1 dag: $2,0 \times 6 =$		salærfaktor 12 (utenrettslig 6 timer) ”	9.240,-	
2 dager: $2,0 \times 12 =$		salærfaktor 24 (utenrettslig 12 timer) ”	18.480,-	-11,1%
3 dager: $2,0 \times 18 =$		salærfaktor 36 (utenrettslig 18 timer) ”	27.720,-	-11,1%

4 dager: 2,0 x 24 =	salærfaktor 48 (utenrettslig 24 timer)	”	36.960,-	-11,1%
5 dager: 2,0 x 30 =	salærfaktor 60 (utenrettslig 30 timer)	”	46.200,-	-11,1%

Nåværende fast multiplikator 2,25 gir følgende salærfaktorer og beløp:

1 dag:	salærfaktor 13,5	kr.	10.395,-
2 dager:	salærfaktor 27	”	20.790,-
3 dager:	salærfaktor 40,5	”	31.185,-
4 dager	salærfaktor 54	”	41.580,-
5 dager	salærfaktor 67,5	”	51.975,-

Det forutsettes at det faktiske timetall med avrundning fortsatt brukes ved beregningen hvis rettsdagen varer kortere eller lengre enn 6 timer.

Av disse alternativer antar utrederen at alternativet med multiplikator 1,75 for dag 2-5 gir en fullt forsvarlig gjennomsnittsgodtgjørelse i disse sakene og bør foretrekkes. Det vises for øvrig til forslaget under avsnitt 4.2 om utvidelse av området for stykkpris til å gjelde også hovedforhandlinger som varer mer enn 5 dager.

3.6.3 Hovedforhandling over 3,5 timer. Lagmannsrett

Det må kunne antas at de betraktninger som er fremkommet under avsnitt 3.6.2 i alt vesentlig er gyldige også i forhold til hovedforhandlinger for lagmannsrett, slik at man også her bør kunne anvende en redusert multiplikator for hovedforhandlinger som varer mer enn en dag. Hertil kommer at forsvareren i mange, vel de fleste, saker for lagmannsretten vil ha fungert som forsvarer også i førsteinstansen. Dette skulle normalt tilsi behov for mindre utenrettslig arbeid for forsvareren i ankeinstansen, ettersom saken i de fleste tilfeller vil fremstå i samme skikkelse m.h.t. bevisførsel og rettslige problemstillinger i de to instanser. Dette synspunkt medførte at departementet etter en høringsrunde forsommeren 2004, fra 01.07.04 besluttet å redusere multiplikatoren for hovedforhandling i lagmannsretten fra 2,5 til 2,0. Etter utrederens syn er denne endring i alle fall betimelig. Det foreslås imidlertid at man også for lagmannsretten innfører redusert multiplikator for dagene 2-5, men graderer multiplikatoren i forhold til om forsvareren har hatt saken i tingretten eller ikke. Hvis forsvareren har hatt saken i tingretten foreslås multiplikatoren for dagene 2-5 satt til 1,6, ellers 1,75 som for tingretten.

3.7 Gjeldende regler og nivå for stykkpris ved fritt rettsråd

Det foreslås i denne omgang ingen endringer her. En nærmere evaluering i så måte bør i tilfelle finne sted etter en bred gjennomgang av de saksområder som faller inn under stykkprisordningen foretatt av person(er) som har bevillinger til fritt rettsråd og arbeidsoppgaver i slike saker som sitt arbeidsområde. Dog er det grunn til å forslå en omformulering av vilkåret for å kunne kreve salær utover stykkprissatsene, jf. avsnitt 6.

4. Utvidelse av stykkprisordningen. Straffesaker

4.1 Stykkpris i forbindelse med varetektsfengsling

I tråd med hva departementet har prioritert i oppdraget til utrederen skal her først vurderes om det er mulig og ønskelig å innføre en stykkprisordning for forsvarerarbeid med varetektsfengslinger. Som nevnt i historikk-avsnittet, avsnitt 3.1, var dette området omfattet av stykkprisordningen frem til 01.11.94, men ble da fjernet. Grunnen var at det ved den evaluering som hadde funnet sted var kommet sterke innvendinger både fra advokathold og fra dommerne mot opprettholdelse av den. Salærfaktoren for varetektsfengsling var den gang satt til 3, men det var uklart hvilket arbeid det honorar dette ga skulle omfatte. I alle fall var det uklart om, og i tilfelle i hvilken utstrekning, honoraret omfattet bistand til siktede i fengslingstiden. Hvor rettsmøtet gjaldt forlengelse av en tidligere besluttet fengsling, og forsvareren hadde representert siktede i fengslingstiden, ble det ofte krevet tillegg for dette arbeidet, i kraft av den daværende regel om adgang til å fravike stykkprissatsen. Fra dommerhold ble det pekt på at det var problematisk å skille slik bistand i fengslingsperioden fra vanlig forberedelse til hovedforhandling som i tilfelle skulle godtgjøres med stykkpris eller ved skjønnsmessig fastsettelse om dette ble aktuelt. Advokatene hevdet på sin side at det var nødvendig både å holde kontakt med siktede under fengslingen og følge etterforskningen, gjennomgå dokumenter, bistå under politiavhør etc., og at slikt arbeid sjelden og aldri ville bli dekket under den salærfaktoren som var fastsatt.

Disse innvendinger var forståelige, og det er derfor klart at en eventuell ny stykkprisordning for varetektsfengslingsoppdrag må ta høyde for å nyansere grunnlaget for honoreringen i forhold til en del ulike typesituasjoner, men basert på kriterier som er

udiskutable og lett kontrollerbare.

Fra dommerhold i Oslo tingrett er det i alle fall de senere år ofte uttrykt behov for et enklere og mer kontrollerbart system for fastsettelse av salærer i fengslingssaker. Man har bl.a. opplevd en rekke eksempler på at forsvarere i saker hvor varetektsfengslingen strekker seg over lang tid, for hver fengslingsperiode fremkommer med arbeidsoppgaver på 20-40.000 kroner og mer, med en spesifisering av arbeidet som sjelden og aldri lar seg kontrollere. Det er formentlig en bred antagelse at de fleste av advokatene prøver å opptre nøkternt og lojalt når de utferdiger sine regninger, men at det også forekommer misbruk av systemet som jo i høy grad bygger på tillit. De fleste dommere opplever fra tid til annen arbeidsoppgaver hvor anført tidsbruk virker overdrevet, hvor det kan reises tvil om utført arbeid er rimelig og nødvendig, eller hvor anført arbeidstid i hvert fall kan tyde på liten effektivitet. Det oppleves av mange at arbeidsoppgaver på dette område er enda vanskeligere å kontrollere enn i forhold til arbeid med hovedforhandlinger. Utrederen deler dette syn og mener at det bør etableres et system som så vidt mulig kan få bukt med utvektene, samtidig som man opprettholder et salærnivå som sikrer forsvarlig bistand til de siktede.

4.1.1 Analyse av arbeidsoppgaver februar-mars 2004

Departementets forutsetning er at et forslag om stykkpris i varetektsfengslingssaker i tilfelle skal baseres på satser som reflekterer gjennomsnittsbetalingen i slike saker. Med henblikk på å finne et grunnlag for å fastslå et slikt gjennomsnitt har utrederen latt gjennomgå og analysere samtlige arbeidsoppgaver i varetektsfengslingssaker i Oslo tingrett honorert i månedene februar og mars 2004. (Opprinnelig tok man sikte på en 3-månedersperiode, men det viste seg at registreringsarbeidet var så vidt tidkrevende at perioden måtte reduseres til 2 måneder.) Det kan reises spørsmål ved om tall og oppgaver fra Oslo vil være representative for hele landet, men med den tiden som har stått til rådighet har det i denne omgang vært utelukket å legge gjennomgåelsen og analysen bredere an. Tidligere, mer usystematiske rapporteringer om nivået for honorering av denne type oppdrag tilsier at det neppe vil være særlig stor forskjell mellom Oslo og resten av landet, men at hvis noen forskjell gjennomgående eksisterer, ligger nivået i Oslo noe høyere enn ved de øvrige domstolene. Det kan selvsagt også diskuteres om en 2-månedersperiode gir rimelig sikkerhet for at tallene vil være representative, men i så måte er det utrederens oppfatning at feilmarginen i tilfelle er ubetydelig. Månedene februar og

mars ble valgt dels for i størst mulig grad å unngå perioder med ferie og andre grunner til mindre aktivitet enn vanlig, dels fordi de gir ferskest mulige tall. Det er her et poeng at det store flertall av oppgavene er honorert etter den nå gjeldende timesatsen kr. 770,.

Opplysningene fra arbeidsoppgavene ble i første omgang registrert inn i et Excel-skjema etter på forhånd omforente kriterier som ble satt inn i skjemaets rubrikker. Registreringen omfattet i utgangspunktet alle enedommersaker i perioden (ENE i Lovisa), slik at det også kom med noen få saker som ikke gjaldt varetektsfengsling, så som pådømmelser (med oppnevnt forsvarer), bevisopptak m.v. Disse ble imidlertid ved senere analyse og beregninger skilt ut.

Opplysningene som ble registrert og senere er bearbeidet var:

- *Sakstype* (førstegangsfengsling, forlengelsesfengsling/bistand i varetektsperioden, annet)
- *Bistandens varighet* (oppgitt antall kalenderdager bistanden hadde omfattet, hvis oppgitt eller mulig å konstatere på annen måte)
- *Arbeid utenom rettsmøte* (oppgitt arbeidstid i timer, evt. med desimaler)
- *Om arbeidet var spesifisert* (enhver spesifisering, uten at den nødvendigvis oppfylte forskriftskravene, ble registrert med ja)
- *Medgått tid til rettsmøte* (her ble både advokatens oppgave og tid oppgitt i sakbehandlingssystemet notert)
- *Anført ventetid* (hvis ikke inkludert i rettsmøtetiden)
- *Totalt salærkrav, evt. reise og fraværstid ikke inkludert* (uten mva)
- *Salær for utenrettslig arbeid, evt. reise og fraværstid ikke inkludert* (uten mva)
- *Salær for rettsmøte* (uten mva)

I tillegg til disse opplysningene kom bilagsnummer og advokatens navn med på skjemaet i etterkontrolløyemed.

Varigheten av den periode oppgaven omfattet (i kalenderdager) ble registrert både ved førstegangsfengsling og ved forlengelser. I forlengesestilfellene var varigheten i de fleste tilfeller oppgitt i oppgaven. Det var imidlertid også en god del oppgaver som manglet denne opplysning. I en del av disse tilfeller var det mulig ut fra andre opplysninger å konstatere

varigheten, og da ble antallet dager også i disse sakene registrert. Ved senere beregning av gjennomsnittstall for salær for utenrettslig arbeid, ble bare de sakene hvor varigheten var oppgitt eller hadde latt seg konstatere tatt med. Det presiseres imidlertid at det forekom en god del oppgaver over bistand i varetektsperioden hvor vedkommende advokat ikke hadde møtt i retten ved et eventuelt senere rettsmøte hvor spørsmål om forlenging ble behandlet.

Antall fengslingssaker det ble registrert opplysninger fra og fordelingen av dem fremgår av nedenstående tabell:

<u>Måned (Periode):</u>	<u>Førstegangsfengsling:</u>	<u>Forlengelse:</u>	<u>Sum:</u>
Februar (P1)	57	177	234
Mars (P2)	53	157	210
<u>Sum</u>	<u>110</u>	<u>334</u>	<u>444</u>

Den offentlige timesats ble fra 01.01.04 øket fra kr. 755 til kr. 770. Som påpekt innledningsvis i dette avsnitt baserte registreringen seg på arbeidsoppgaver som var *honorert* i de aktuelle periodene. En del av oppgavene gjaldt bistand utført (avsluttet) forut for satsøkningen, men hvor oppgaven var innlevert senere (eller hvor honorering av andre grunner var blitt forskjøvet i tid). Antallet saker hvor oppgavene var basert på kr. 770 fordelte seg slik:

P1	49	126	175
<u>P2</u>	<u>53</u>	<u>145</u>	<u>198</u>
<u>Sum</u>	<u>102</u>	<u>271</u>	<u>373</u>

Ut fra de registrerte tall er det gjort beregninger av ulike gjennomsnittstall. Av disse kan det være av interesse å gjengi følgende, hvor tallet utenom parantesen er basert på sakene med timesats kr. 770 og tallene i parantesen på samtlige saker innenfor kategorien:

Førstegangsfengslinger

Gjennomsnitt av:	P1:	P2:	P1+P2:
Sum salær pr. sak	4.510 (5.090)	5.058 (5.058)	4.784 (5.074)
Salær for rettsmøte	781 (865)	1.293 (1.293)	1.037 (1.079)
Arbeid utenom rettsmøte	3.728 (4.224)	3.765 (3.765)	3.746 (3.995)

Fengslingsforlengelser

Gjennomsnitt av	P1:	P2:	P1+P2:
Sum salær pr. sak	6.994 (7.509)	8.533 (8.657)	7.763 (8.083)
Salær for rettsmøte	728 (723)	664 (659)	696 (691)
Arbeid utenom rettsmøte	6.315 (6.823)	7.880 (8.009)	7.098 (7.416)
Arbeid utenom rettsmøte fordelt pr. dag	455 (475)	539 (515)	497 (495)
Arbeid utenom rettsmøte Fordelt pr. uke	3.185 (3.328)	3.779 (3.609)	3.482 (3.469)

4.1.2 Forsvarerarbeidet i fengslingsaker

Bistand i førstegangsfengslingsaker avregnes normalt av advokaten kort tid etter at kjennelse er avsagt av tingretten. Det arbeid som medtas i oppgaven er oftest:

- Kort konferanse med siktede før rettsmøte
- Gjennomgang av saksdok
- Forberedelse av prosedyre
- Møte i retten
- Etterfølgende bistand, gjerne kort konferanse med siktede
- Støtteskriv til kjæremål

Hvis siktede fengsles, oppnevnes gjerne møtende forsvarer også for den kommende fengslingsperiode, men slett ikke alltid. I mange tilfeller møter en fullmektig eller en annen advokat enn den siktede ønsker som forsvarer i rettsmøtet, i det en annen forsvarer blir oppnevnt for å representere siktede videre. Selv om møtende forsvarer blir oppnevnt vil siktede likevel ofte begjære en annen advokat oppnevnt kortere eller lengre tid senere. Også i slike tilfeller ser man gjerne at en annen enn den oppnevnte sender regning for arbeid utført i fengslingsperioden. Hvis dette er den fullmektig/andre advokat som møtte i fengslingsrettsmøtet, henvises det gjerne til den oppnevnte vedkommende fikk for dette rettsmøtet, eller – og det forekommer nok oftere – til at vedkommende har arbeidet for den som er oppnevnt og på grunnlag av dennes oppnevning. Salærforskriften gir i slike tilfeller adgang til å avkorte i den nye advokats salær. I hvilken utstrekning dette praktiseres er uklart. Bedømt ut fra erfaringer i Oslo tingrett skjer dog avkortning sjelden eller aldri. Etter alt å dømme er årsaken at en konsekvent praktisering av avkortningsadgangen ville være tilnærmet

ugjennomførlig p.g.a. den tid som i tilfelle ville medgå. Behandling av avkortningsspørsmålet fordrer bl.a. innhenting og kontroll av informasjon om tidligere forsvarers arbeid og salær oppgaver. Det offentlige betaler derfor med stor sannsynlighet i atskillig utstrekning for dobbeltarbeid i mange saker. En stykkprisordning bør ta sikte på å motvirke dobbeltarbeid, i hvert fall at det offentlige belastes med kostnadene ved det.

Den advokat som har representert siktede i en fengslingsperiode avregner gjerne arbeidet etter neste rettsmøte i de tilfellene hvor fengslingen begjæres forlenget, eventuelt når siktede løslates. Ved løslatelse opphører oppnevningen som forsvarer, med mindre det i enkelte tilfeller begjæres og besluttes fortsatt oppnevning etter straffeprosessloven § 100, 2. ledd. Det hender da at etterfølgende arbeid som er påløpt etter den foregående fengsling (og som normalt avregnes etter denne medtas i denne omgang).

I Oslo tingrett oppleves det ofte at forsvarerne i forbindelse med fengslingsforlengelser anfører en mengde arbeid som det svært ofte kan reises spørsmål om nødvendigheten av. Oftest angis arbeidet med klisjeer og i generelle vendinger, uten å opplyse om det nærmere innhold i arbeidsoperasjonene. Det kan dreie seg om en lang rekke besøk hos siktede i fengselet, et større antall telefonsamtaler, kontakt med pårørende, lesning av dokumenter, forberedelse av neste rettsmøte etc. Noe slikt arbeid kan være berettiget, men i mange tilfeller løper det ved dette på arbeidstimer og utgifter som det neppe kan være rimelig at det offentlige betaler for.

En stykkprisordning i fengslingsaker må etter utrederens oppfatning skille mellom tre stadier av bistanden, og inneholde regler for dekning av disse stadier, eventuelt en kombinasjon av disse dersom samme advokat har representert siktede i flere stadier:

- Førstegangsfengsling, herunder forberedelse, rettsmøte og nødvendig etterfølgende bistand.
- Bistand i varetektstiden.
- Bistand i senere rettsmøte, herunder nødvendig etterfølgende bistand.

Etter utrederens oppfatning må stykkpris i fengslingsaker nødvendigvis beregnes som en kombinasjon/sum av forskjellige elementer, selv om dette vil gå ut over enkelheten ved praktiseringen av systemet. Sakene er så vidt ulike at man ikke vil klare å konstruere en formel som tar utgangspunkt i *en enkelt* kontrollerbar størrelse slik som for

hovedforhandlinger (timetall multiplisert med fast multiplikator). Det blir således et spørsmål om hvilke/hvor mange elementer som skal trekkes inn. Det er i alle fall vesentlig at de elementene som brukes er udiskutable og enkle å kontrollere.

Ett element, nemlig varigheten av rettsmøte forsvaren har møtt i (med avrunding) og eventuell ventetid før berammet rettsmøte kommer i gang, må gis en salærfaktor svarende til faktisk tidsbruk. Dette må gjelde både ved førstegangsfengsling og behandling av forlengelsesspørsmål. Det nevnes at det hender ikke sjelden at berammet rettsmøte bortfaller, særlig hvor siktede samtykker i varetektsfengsling og ikke ønsker å møte i retten, og dommeren aksepterer å avgjøre fengslingsspørsmålet ved "kontorforretning." Hvis forsvaren i slike tilfeller har møtt, må tiden fra berammelsestidspunktet til forsvaren kan forlate retten honoreres som for rettsmøte.

4.1.3 Førstegangsfengsling

Ved førstegangsfengsling kan det nok variere en del m.h.t. hvor mye arbeid som normalt påløper, alt etter sakens art og fra hvilket tidspunkt forsvaren får befatning med saken og kontakt med siktede. En stykkprisordning må her som ellers ta høyde for det store gross av normaltilfeller, idet man også her må ha unntaksregler for særtilfellene.

Forsvaren blir noen ganger kjent med saken den dag siktede pågripes, noen ganger den dagen siktede fremstilles for retten. I de fleste tilfeller vil forsvaren fremstillingsdagen eller dagen før ha hatt en kort konferanse med siktede. Avhengig av når forsvaren får tilgang til etterforskningsdokumentene og politiets fengslingsbegjæring vil siktede av forsvaren bli foreholdt hva siktelsen bygger på og få råd om hvordan han/hun bør forholde seg til fengslingsbegjæringen. Dokumentmengden er på dette stadium oftest begrenset, slik at forsvarens egen gjennomgåelse vanligvis ikke tar lang tid. Forsvaren vil som forberedelse til rettsmøtet noen ganger innhente opplysninger om siktetes personlige situasjon som kan være av betydning for fengslingsspørsmålet, foruten fra siktede selv, gjerne ved en telefon til lege/psykolog/sosialarbeider/en pårørende etc.

Etter rettsmøtet vil forsvarens arbeid gjerne bestå i kort konferanse med siktede og eventuelt utarbeidelse av støtteskriv i anledning kjæremål fra siktede eller aktor.

Ut fra erfaring vil 4 timer gjennomgående være romslig tid for det utenrettslige arbeidet som påløper for forsvareren i forbindelse med en førstegangsfengsling. Hvis støtteskriv ikke utarbeides, bør dette element reduseres med 0,5 time. Ofte vil arbeidet ta vesentlig kortere tid, noen ganger selvsagt mer.

Arbeid som vesentlig atskiller seg fra det her beskrevne bør i tilfelle gjøres til gjenstand for skjønnsmessig honorarvurdering under den unntaksregel som må forutsettes.

Salærfaktor for **førstegangsfengsling** foreslås da beregnet slik:

Rettsmøte og eventuell ventetid: Faktisk medgått tid fra berammelsestidspunkt til hevning av retten eller til det er avklart at rettsmøtet avlyses, avrundet oppad til nærmeste halvtime, minimum 1 time, altså salærfaktor 1,0 poeng og oppover i trinn à 0,5 poeng.

Utenrettslig bistand i forbindelse med førstegangsfengsling:

Hvis utenrettslig omfatter støtteskriv til kjæremål: salærfaktor 4,0 poeng

Hvis utenrettslig ikke omfatter støtteskriv til kjæremål: Salærfaktor 3,5 poeng.

4.1.4 Bistand i varetektstid

En forsvarers arbeid i varetektstiden omfatter gjerne følgende gjøremål, eller noen av dem :

- Ett eller flere besøk hos siktede i fengselet.
- Lesning av eventuelle nye etterforskningsdokumenter som måtte bli stillet til rådighet.
- Bistand/tilstedeværelse ved politiavhør.
- Et par telefonsamtaler med siktede, telefonkontakt med politiet, telefonkontakt med pårørende, lege, psykolog, sosialarbeider.
- Korrespondanse med tilsvarende instanser.

Hvor mye tid som brukes avhenger av erfaring, hvor godt kjennskap forsvareren har til siktede og dennes tilstand, sakens art, omfang av etterforskningsdokumenter, bevissituasjonen og en rekke andre forhold. Noen forsvarere er svært tilbakeholdne med å bistå ved politiavhør av taktiske grunner, ofte er det overhodet ikke aktuelt fordi siktede enten ikke vil avgi forklaring eller erklærer at han/hun ikke føler behov for slik bistand. Siktede har imidlertid rettskrav på å få ha sin forsvarer til stede ved avhør av politiet. Hyppigheten av besøk i fengselet varierer også meget. Det er et inntrykk at besøk i fengselet ofte ikke er særlig saksrelevant, men like gjerne avlegges for å gi siktede sosial kontakt og/eller for å ”holde på

klienten". Derfor sender forsvareren ikke sjelden en fullmektig, noen ganger endog en annen medhjelper, sekretær eller lignende på besøk. Utrederen antar at også slike formål med besøk kan være legitime, men at det på den annen side nødvendigvis må være begrenset hvor mange og lange besøk det offentlige bør betale for.

Det er nærliggende å se på muligheten for å knytte et stykkprissystem for bistand i varetektperioden opp til hvor lang periode den aktuelle bistand som skal honoreres har vart. Det synes nærliggende at omfang av tidsbruk til slike gjøremål som er skissert ovenfor langt på vei vil samvariere med periodens lengde. En mulig formel for stykkprishonorering kunne derfor være å etablere et poengtall for hver kalenderdag forsvareren har representert siktede i den perioden arbeidsoppgaven dekker.

En slik dagsats kan eventuelt kombineres med særskilte tillegg for bestemte gjøremål som kan kontrolleres, så som gjennomført bistand ved politiavhør og gjennomførte fengselsbesøk i perioden. Dagsatsen måtte i så fall være mindre.

Utrederen skisserer etter dette tre alternativer for beregning/fastsettelse av salærfaktor for *bistand i varetektstiden*:

Alternativ 1:

Varetektstid i kalenderdager, salærfaktor 0,3 poeng pr. dag. Intet tillegg for bistand ved politiavhør eller fengselsbesøk.

Alternativ 2:

Varetektstid i kalenderdager, 0,2 poeng pr. dag.

Tillegg for bistand (tilstedeværelse) ved politiavhør: Faktisk medgått tid *attestert av polititjenestemann*, avrundet oppad til nærmeste halvtime, som gir tillegg fra 0,5 poeng stigende med trinn à 0,5 poeng.

Alternativ 3:

Varetektstid i kalenderdager, 0,15 poeng pr. dag.

Tillegg for bistand ved politiavhør som alternativ 2.

Tillegg for 1 fengselsbesøk inntil 1 time, attestert av fengselstjenestemann, for hver påbegynte periode a 14 kalenderdager fra 0,5 poeng, stigende med trinn à 0,5 poeng.

4.1.5 Bistand i rettsmøte til fengslingsforlengelse

Salærfaktoren i slike tilfeller bør fastsettes ut fra den normalsituasjon at forsvareren er den samme som har representert siktede i forutgående fengslingsperiode. Forsvareren vil da normalt i løpet av fengslingsperioden ha skaffet seg kunnskap om saken og siktede slik at særskilt forberedelse av rettsmøtet og prosedyre om spørsmålet om fortsatt fengsling for erfarne forsvarere vil kreve meget begrenset tid. Utrederen foreslår å legge til grunn en gjennomsnitts arbeidstid for slik forberedelse på 1 time, men 1,5 timer hvis forsvareren sender støtteskriv i forbindelse med kjæremål.

Salærfaktor for **bistand i rettsmøte til fengslingsforlengelse foreslås da** beregnet slik:

Rettsmøtetid og eventuell ventetid: Som ved førstegangsfengsling.

Utenrettslig:

Hvis utenrettslig omfatter støtteskriv til kjæremål: 1,5 poeng.

Hvis utenrettslig ikke omfatter støtteskriv til kjæremål: 1,0 poeng.

4.1.6 Noen typetilfeller

Dette forslag vil gi følgende salærer i normale typetilfeller innenfor de ulike kategorier:

Førstegangsfengsling:

Eks. 1: 1 times rettsmøte, 0,5 times ventetid, utenrettslig med støtteskriv.

Salærfaktor 5,5. Beregnet salær 4.235

Eks. 2: Som eks. 1, uten støtteskriv. Salærfaktor 5. Beregnet salær 3.850

Bistand i varetektstid med senere rettsmøte:

Etter alternativ 1:

Eksempel: 7 dagers bistand i varetekt (2,1 poeng), rettsmøte 1 time (1 poeng), utenrettslig/støtteskriv (1,5 poeng).

Salærfaktor 4,6. Beregnet salær 3.542

Salæret øker med 0,3 poeng pr. dag, altså kr. 231 pr. dag. Hvis bistanden har vart i 28 dager, vil salæret utgjøre kr. 8.393.

Etter alternativ 2:

Eksempel: 7 dagers bistand i varetekt (1,4 poeng), rettsmøte 1 time (1 poeng),
utenrettslig/støtteskriv (1,5 poeng). Politiavhør 2 timer (2 poeng)

Salærfaktor 5,9. Beregnet salær 4.543

Salæret øker med kr. 154 pr. dag. Bistand i 28 dager gir salær kr. 7.777, eventuelt med tillegg for nye politiavhør med forsvareren til stede.

Etter alternativ 3:

Eksempel: 7 dagers bistand i varetekt (1,05 poeng), rettsmøte 1 time (1 poeng),
utenrettslig/støtteskriv (1,5 poeng), politiavhør 2 timer (2), fengselsbesøk 1 time (1 poeng).

Salærfaktor 6,55. Beregnet salær 5.043,50

Salæret øker med kr. 115,50 pr. dag. Bistand i 28 dager gir med ett fengselsbesøk salær kr. 7.469, med 2 fengselsbesøk kr. 8.239. Eventuelt tillegg for ytterligere politiavhør med forsvareren til stede.

Gjennomsnittlig salærkrav for varetektstid inklusive rettsmøte i periode

1 og 2 utgjorde til sammenligning kr. 8.083. Gjennomsnittlig varetektstid var i materialet 25,7 dager.

4.1.7 Test mot tilfeldig utvalg – varetektstid og senere rettsmøte

Fra begge perioder er hver tiende sak i den rekkefølge de forekommer i materialet plukket ut for testing mot de stykkprisalternativer som er stillet opp ovenfor. Hvis en utplukket testsak ikke inneholdt registrering av varigheten av bistanden, ble den hoppet over. I tabellen nedenfor er disse sakene markert med "ikke" i rubrikken for antall dager. Under samtlige alternativer er advokatens egen opplysning om varigheten av rettsmøtet (som da kan omfatte ventetid) lagt til grunn. Hvor advokaten ikke hadde bistått i rettsmøte ble det heller ikke gitt noe poengtall for utenrettslig i den forbindelse. Under alternativ 2 ble lagt inn en forutsetning om 2 timers dokumentert bistand ved politiavhør i samtlige tilfeller. Under alternativ 3 ble det ennvidere forutsatt ett dokumentert fengselsbesøk à 1 time for hver påbegynte 14-dagers periode. Utenrettslig arbeid i forbindelse med rettsmøtene er forutsatt ikke å omfatte støtteskriv ved kjæremål. Hvor advokaten ikke hadde bistått i rettsmøte ble det heller ikke gitt noen salærfaktor for utenrettslig i den forbindelse. I tabellene er det salær advokaten faktisk hadde krevet og fått utbetalt ført i rubrikken ytterst til høyre. Alle tallberegninger er her gjort

”manuelt” med kalkulator av utrederen, og det må tas et visst forbehold for mulige feil.

Testen ga følgende resultater:

Test etter alternativ 1:

Sak nr:	Dager/poeng	Rettsmøte Utenrettslig		Salærfaktor:	Beregnet:	Faktisk:
		poeng:	poeng:			
10/1	Ikke					
20/1	15/4,5	0	0	4,5	3.465	3.275,50
30/1	28/8,4	1	1	10,4	8.008	9.240
40/1	28/8,4	1	1	10,4	8.008	3.850
50/1	12/3,6	0	0	3,6	2.772	3.080
60/1	Ikke					
70/1	27/8,1	2	1	11,1	8.547	5.270
80/1	28/8,4	1	1	10,4	8.008	8.470
90/1	28/8,4	1	1	10,4	8.008	8.211
100/1	14/4,2	1	1	6,2	4.774	7700
110/1	Ikke					
120/1	27/8,1	1	1	10,1	7.777	12.320
130/1	1/0,3	0	0	0,3	231	2.310
140/1	1/0,3	0	0	0,3	231	3.850
150/1	9/2,7	0	0	2,7	2.079	4.235
160/1	15/4,5	1	1	6,5	5.005	8.085
170/1	23/6,9	1,5	1	9,4	7.238	5.390
10/2	28/8,4	0	0	8,4	6.468	6.545
20/2	Ikke					
30/2	1/0,3	1	1	2,3	1.771	2.117,50
40/2	26/7,8	1,5	1	10,3	7.931	18.672
50/2	28/8,4	0	0	8,4	6.468	6.545
60/2	26/7,8	2,5	1	11,3	8.701	8.662
70/2	21/6,3	1	1	8,3	6.391	11.357,50
80/2	15/4,5	1,5	1	7	5.390	5.775
90/2	11/3,3	1	1	5,3	4.081	3.272,50
100/2	28/8,4	1	1	10,4	8.008	11.304,50
110/2	35/10,5	4	1	15,5	11.935	26.180
120/2	62/18,6	0	0	18,6	14.322	88.165
130/2	Ikke					
140/2	25/7,5	0	0	7,5	5.775	2.310
150/2	15/4,5	2	1	7,5	5.775	7.122,50
Sum					167.167	283.315,05

Test etter alternativ 2:

Sak nr:	Dager:	Politiavhør:	Rettsmøte:	Utenrettslig:	Sum salærfaktor:	Beregnet:	Faktisk:
10/1	Ikke						
20/1	15/3,0	2	0	0	5	3.850	3.275,50
30/1	28/5,6	2	1	1	9,6	7.392	9.240
40/1	28/5,6	2	1	1	9,6	7.392	3.850

50/1	12/2,4	2	0	0	4,4	3.388	3.080
60/1	Ikke						
70/1	27/5,4	2	2	1	10,4	8.008	5.270
80/1	28/5,6	2	1	1	9,6	7.392	8.470
90/1	28/5,6	2	1	1	9,6	7.392	8.211
100/1	14/2,8	2	1	1	6,8	5.236	7700
110/1	Ikke						
120/1	27/5,4	2	1	1	9,4	7.238	12.320
130/1	1/0,2	2	0	0	2,2	1.694	2.310
140/1	1/0,2	2	0	0	2,2	1.694	3.850
150/1	9/1,8	2	0	0	3,8	2.926	4.235
160/1	15/3,0	2	1	1	7	5.390	8.085
170/1	23/4,6	2	1,5	1	9,1	7.007	5.390
10/2	28/5,6	2	0	0	7,6	5.852	6.545
20/2	Ikke						
30/2	1/0,2	2	1	1	4,2	3.234	2.117,50
40/2	26/5,2	2	1,5	1	9,7	7.469	18.672
50/2	28/5,6	2	0	0	7,6	5.852	6.545
60/2	26/5,2	2	2,5	1	10,7	8.239	8.662
70/2	21/4,2	2	1	1	8,2	6.314	11.357,50
80/2	15/3,0	2	1,5	1	7,5	5.775	5.775
90/2	11/2,2	2	1	1	6,2	4.774	3.272,50
100/2	28/5,6	2	1	1	9,6	7.392	11.304,50
110/2	35/7,0	2	4	1	14	10.780	26.180
120/2	62/12,4	2	0	0	14,4	11.088	88.165
130/2	Ikke						
140/2	25/5,0	2	0	0	7	5.390	2.310
150/2	15/3,0	2	2	1	8	6.160	7.122,50
Sum						164.318	283.315

Test etter alternativ 3:

Sak nr:	Dager:	Politiavhør: F. besøk	Rettsmøte:	Utenrettslig:	Sum salærfaktor:	Beregnet:	Faktisk:	
10/1	Ikke							
20/1	15/2,25	2	2	0	0	6,25	4.812,50	3.275,50
30/1	28/4,2	2	2	1	1	10,2	7.854	9.240
40/1	28/4,2	2	2	1	1	10,2	7.854	3.850
50/1	12/1,8	2	1	0	0	4,8	3.696	3.080
60/1	Ikke							
70/1	27/4,05	2	2	2	1	11,05	8.508,50	5.270
80/1	28/4,2	2	2	1	1	10,2	7.854	8.470
90/1	28/4,2	2	2	1	1	10,2	7.854	8.211
100/1	14/2,1	2	1	1	1	7,1	5.467	7700
110/1	Ikke							
120/1	27/4,05	2	2	1	1	10,05	7.738,50	12.320
130/1	1/0,15	2	1	0	0	3,15	2.425,50	2.310
140/1	1/0,15	2	1	0	0	3,15	2.425,50	3.850
150/1	9/1,35	2	1	0	0	4,35	3.349,50	4.235
160/1	15/2,25	2	2	1	1	8,25	6.352,50	8.085

170/1	23/3,45	2	2	1,5	1	9,95	7.661,50	5.390
10/2	28/4,2	2	2	0	0	8,2	6.314	6.545
20/2	Ikke							
30/2	1/0,15	2	1	1	1	5,15	3.965,50	2.117,50
40/2	26/3,9	2	2	1,5	1	10,4	8.008	18.672
50/2	28/4,2	2	2	0	0	8,2	6.314	6.545
60/2	26/3,9	2	2	2,5	1	11,4	8.778	8.662
70/2	21/3,15	2	2	1	1	9,15	7.045,50	11.357,50
80/2	15/2,25	2	2	1,5	1	8,75	6.737,50	5.775
90/2	11/1,65	2	1	1	1	6,65	5.120,50	3.272,50
100/2	28/4,2	2	2	1	1	10,2	7.854	11.304,50
110/2	35/5,25	2	3	4	1	15,25	11.742,50	26.180
120/2	62/9,3	2	5	0	0	16,3	12.551	88.165
130/2	Ikke							
140/2	25/3,75	2	2	0	0	7,75	5.967,50	2.310
150/2	15/2,25	2	2	2	1	9,25	7.122,50	7.122,50
Sum							181.373,50	283.315

Eksemplene, slik disse er konstruert, viser at stykkprisberegnete salærer *i sum* ville ha blitt vesentlig mindre enn hva advokatene faktisk hadde krevet (og fått utbetalt) etter sine arbeidsoppgaver. En vesentlig del av differansen kommer imidlertid av 3 saker *hvor faktisk salær har oversteget beregnet salær med mer enn 100%* (40/2, 110/2 og 120/2). Også et stykkprissystem for fengslingsaker må ha regler om rett til skjønnsmessig salærfastssettelse under særlige omstendigheter, og det kan formodentlig antas at slike unntak gjerne vil slå inn i hvert fall hvor nødvendig faktisk arbeid kan antas å overstige salærfaktoren beregnet etter stykkprisreglene med mer enn 100%. (Det vises til avsnitt 5. Unntaksvilkår og unntaksgrenser, hvor det bl.a. foreslås at unntaksgrensen for oppdrag i forbindelse med varetektsfengsling settes til 50% over fastsatt/beregnet salærfaktor.)

Holdes både beregnede og faktiske tall i sakene 40/2, 110/2 og 120/2 utenfor under de ulike alternativene, blir summene i stedet som følger:

	Beregnet:	Faktisk:
Alternativ 1:	134.442	150.298
Alternativ 2:	134.981	150.298
Alternativ 3:	149.072	150.298

Etter utrederens oppfatning vil alle tre alternativer gi fullt forsvarlige honorarer i det store flertall av saker som omhandler bistand til siktede i varetektstiden. Avviket fra de faktiske utbetalingene i testsakene er heller ikke større enn at forutsetningen om at et stykkprissystem bør reflektere gjennomsnittsutbetalingene i dag tilnærmet er oppfylt. Det er etter utrederens oppfatning klart at det har liten hensikt å ta med ved en gjennomsnittsberegning saker som med stor sannsynlighet likevel ville ha blitt behandlet individuelt og skjønnsmessig under et stykkprissystem, og det er ikke utenkelig at dette ville gjelde flere enn de sakene som her er trukket ut (40/2, 110/2 og 120/2)

I valget mellom de tre alternativene er det en klar fordel med alternativ 1 at det er enklest å praktisere både for advokatene og domstolene. Enkelheten går imidlertid ut over muligheten for å nyansere salærets størrelse i forhold til om bistanden har omfattet innsatselementer som det antagelig er særlig viktig å sikre en som er varetektsfengslet. En siktet har krav på å ha forsvareren til stede ved ethvert politiavhør, og det må kunne legges til grunn at slikt nærvær vil styrke siktedes rettssikkerhet. En siktet må også anses å ha krav på at forsvareren i rimelig utstrekning besøker ham i fengselet. Hvis en siktet er ilagt brev- og besøksforbud, eventuelt full isolasjon, vil forsvareren være den eneste siktede kan ha kontakt med utenom fengselspersonalet og politiet, og det bør derfor kanskje overveies om begrensningen til 1 times (særsilt betalt) besøk i en 14-dagersperiode bør utvides til 2 timer i slike tilfeller.

Utrederen heller alt i alt til at alternativ 3 vil være å foretrekke som grunnlag for stykkpris for arbeid i varetektstid, med eventuelt rettsmøte til prøving av fengslingsforlengelse.

4.2 Stykkpris for pådømmelse i enedommersaker

Som nevnt i historikkavsnittet (3.1) foran var forsvarerbistand ved pådømmelse i enedommersaker (tidligere forhørsrettssaker) omfattet av stykkprisordningen inntil 01.11.94. Salærfaktoren for slike saker var satt til 5, uten noen gradering i forhold til rettsmøtets lengde eller andre kriterier.

Et stort flertall av pådømmelsene i enedommersakene skjer uten at forsvarer er oppnevnt for siktede. For første halvår 2004 har utrederen fått opplyst at det i Oslo tingrett ble avsagt tilståelsesdom i 504 saker, herav 112 hvor siktede møtte med forsvarer, altså vel 1000 saker i alt, og ca. 224 med forsvarer på årsbasis. Antallet saker med forsvarer *kan* omfatte noen tilfeller med privat antatt forsvarer, så tallet må tas med et visst forbehold. Tallene på

landsbasis fremgår ikke av tilgjengelig statistikk. Når det gjelder avgjorte straffesaker med hovedforhandling (MED-saker i Lovisa-systemet) sto Oslo tingrett for noe mer enn 1/5 av samtlige saker på landsbasis, men det er opplyst fra Domstoladministrasjonen at forholdstallet når det gjelder tilståelsesdommer er vesentlig annerledes, idet Oslo tingretts andel her er langt mindre enn når det gjelder MED-sakene.

Det følger av straffeprosessloven § 99 at siktede skal ha forsvarer når det er spørsmål om å idømme ubetinget fengsel i mer enn 6 måneder (med noen unntak). Det er påtalemyndighetens forslag (påstand) om straff som i så henseende er avgjørende, ikke strafferammen for det/de forhold siktelsen gjelder. Retten kan også ellers oppnevne forsvarer for siktede i disse sakene, men vilkårene i lovens § 100, 2. ledd må da være til stede.

Behovet for å bringe disse relativt få sakene inn under stykkprisordningen er ikke så stort som når det gjelder varetektsfengsling og hovedforhandlinger, også fordi sakene i regelen er svært enkle og oversiktlige. Dommeren vil dessuten som oftest ha sakens dokumenter til stede når arbeidsoppgaven er inne til vurdering, og det letter kontrollen med oppgaven over utenrettslig arbeid.

Vilkårene for å kunne behandle saken på denne måten og avsi såkalt tilståelsesdom fremgår av straffeprosessloven § 248. De går i hovedsak ut på at siktede i retten må avgi uforbeholden tilståelse og samtykke i enedommerbehandling, og at (grunn)strafferammen for forholdet(ene) i siktelsen ikke overstiger 10 års fengsel.

Begjæringer om enedommerpådømmelse fremmes normalt av underordnet påtalemyndighet ved at saksdokumentene sendes retten med en påtegning hvor det helt kort og med henvisning til siktedes politiforklaring(er) redegjøres for hvorfor grunnlaget for å avsi tilståelsesdom antas å være til stede. Samtidig fremmer påtalemyndigheten et forslag til reaksjon som normalt på forhånd er forelagt statsadvokaten, gjerne med en kort begrunnelse. Litt avhengig av siktelsens omfang vil rettsmøtet i den enkelte sak oftest ikke ta mer enn et kvarter-1 time, og i Oslo tingrett dikteres ofte dommen i umiddelbar flukt med forhandlingene. I saker hvor forsvarer møter vil rettsmøtene gjennomgående bli noe lengre.

Når det gjelder en forsvarers forberedende arbeid i forbindelse med enedommerpådømmelse må det sees bort fra den tid forsvareren måtte ha brukt på saken under etterforskningen enten

som oppnevnt eller privat antatt forsvarer. I den utstrekning slikt arbeid skal dekkes av det offentlige, må det skje på grunnlag av ordinær eller ekstraordinær oppnevning som forsvarer, for eksempel for et tidsrom da siktede kan ha vært varetektsfengslet. I forhold til selve pådømmelsen vil således arbeidet gjerne bestå i gjennomgang av saksdokumentene (som ofte vil være kjent for forsvareren fra før), en konferanse med siktede og forberedelse av de bemerkninger forsvareren vil gjøre til reaksjonsspørsmålet. Det hender at forsvareren anbefaler å innhente uttalelse fra lege/psykolog/kriminalomsorgen (personundersøkelse) eller lignende. Forsvareren vil normalt være kjent med påtalemyndighetens straffeforslag.

Tidsbruken ved forberedelse av enedommerpådømmelser vil muligens også samvariere i noen grad med tidsbruken i rettsmøte, men her antar utrederen at man bør basere stykkprisen på en basissalærfaktor med utgangspunkt i *gjennomsnittlig* 1 times rettsmøte og 2,5 timers forberedelse, altså salærfaktor 3,5 som da dekker tilfeller hvor rettsmøtet overstiger 1 time og varer inntil 1,5 timer. Varer rettsmøtet *mer enn* 1,5 timer gis et tillegg for hver påbegynte halve time på 0,75 poeng rettsmøtet varer *utover* 1,5 timer. Ved varighet over 1,5 timer inntil 2 timer blir salærfaktoren 4,25 med en økning med 0,75 poeng for hver påbegynte halve time deretter.

4.3 Stykkpris for hovedforhandling over 5 dager

Gjeldende stykkprisforskrift begrenser området for stykkpris til hovedforhandlinger som varer inntil 5 dager. Departementet ønsker vurdert muligheten for å oppheve eller endre denne begrensning.

Årsakene til at hovedforhandlinger blir så langvarige er langt på vei de samme som redegjort for foran under avsnitt 3.6.2. Gjennomgående vil imidlertid en slik tidsbruk også avspeile at saken er av mer enn vanlig alvorlig natur, i hvert fall for noen av de tiltalte hvis det er flere. Likevel tilsier dette etter utrederens oppfatning ikke i seg selv at en stykkprisordning for slike saker er utilrådelig.

4.3.1 Undersøkelse av salærnivå i "5+saker"

Som ledd i evalueringsarbeidet ble det søkt registrert opplysninger fra forsvarernes arbeidsoppgaver i de saker saksbehandlingssystemet Lovisa hadde klassifisert i den kategori som her omtales, heretter kalt 5+saker, over en periode på 5 måneder. Noen lengre periode var ikke mulig å gå inn på, bl. a. fordi Lovisa-systemet ikke hadde vært i virksomhet lenger. I

alt omfattet registreringen 18 saksnummer, men i de fleste av dem hadde det vært flere tiltalte (opptil 11), med tilsvarende antall forsvarere, og det ble derfor registrert opplysninger fra langt flere arbeidsoppgaver enn saksantallet tilsier.

Opplysningene som ble forsøkt registrert var – utenom identifikasjonsopplysninger for eventuell etterkontroll – disse: 1. antall tiltalte, 2. antall dager i retten, 3. antall arbeidstimer totalt (utenom reise/fravær), 4. antall utenrettslige arbeidstimer, 5. antall timer i retten, 6. totalt salærkrav, 7. salærkrav for utenrettslig arbeid, 8. salær for rettsmøter, 9. samlet krav (inklusive tillegg for reise/fravær/utlegg) og 10. faktisk utbetaling.

Tanken bak registreringene var også her å se om det ville være mulig å finne gjennomsnittstall for forberedende (utenrettslig) arbeid i forhold til antall dager eller timer i retten (eller andre parametere). Ved gjennomgang av registreringene viser det seg imidlertid at det bare var i et mindre antall saker at man reelt hadde å gjøre med fullstendige arbeidsoppgaver for vedkommende sak.. I flere tilfeller hadde således forsvareren i arbeidsoppgaven anvendt stykkprismultiplikatoren på antall arbeidstimer i retten, trass i at hovedforhandlingen hadde vart mer enn 5 dager. Dette var tilsynelatende blitt godtatt av vedkommende dommer. I andre saker var det ført opp færre enn 5 rettsdager, trass i den klassifisering Lovisa bygget på. Andre arbeidsoppgaver hadde diverse mangler eller andre særegenheter. Alt dette medfører at man enten ikke kan få ut noen gjennomsnittstall eller disse med stor sannsynlighet vil være misvisende. Flere av sakene var også av den art at det under ingen omstendigheter ville være rimelig å ta dem med ved noen gjennomsnittsberegning, så som saken mot en av de siktede i Finance Credit-komplekset samt en stor narkotikasak med 11 tiltalte, hvorav flere med to forsvarere, og hvor det også opptrådte advokatfullmektiger dels sammen med, dels i stedet for de oppnevnte forsvarerne. Utrederen ser derfor ingen grunn til å presentere noen beregningsresultater fra undersøkelsen, da de ikke vil kunne ha noen veiledende verdi i denne sammenheng.

4.3.2 Skjønnsmessig basert forslag om stykkprisordning i 5+saker

Selv om den omtalte undersøkelse i stort ikke ga særlig veiledende resultater er dette ikke til hinder for at man ut fra tallene i en del enkeltoppgaver som kan synes å representere mer ”normale” tilfeller kan danne seg et inntrykk av hvilke nivåer for salærfaktor som gjennomgående vil gi rimelig og forsvarlig honorar i 5+sakene. Utrederen har søkt å kombinere disse inntrykk med egne erfaringer og registrerte oppfatninger blant

dommerkolleger og på dette grunnlag søkt å gjennomføre et skjønnsbasert resonnement omkring hva som kreves av tid utenom rettsmøtene for å forberede et forsvarlig forsvar i mer langvarige saker.

Igjen er det grunn til å peke på at forsvarerens rolle langt på vei er kontrollørens. Med det krav til bevisførsel for skyld som stilles i norsk rett vil aktor i alle saker, også hvor forholdet i tiltalen i større eller mindre utstrekning har vært erkjent under etterforskningen, være forpliktet til å forberede og gjennomføre en bevisførsel som kan fjerne enhver rimelig tvil om skyld, forutsatt at straffekravet opprettholdes ved hovedforhandlingens avslutning. Dette medfører at hovedforhandlinger mange ganger trekker ut i tid p.g.a. vitneførsel og dokumentasjon som det i ettertid knapt kan sees har vært omstridt i det hele tatt. (*Utrederen finner grunn til å bemerke at en rekke straffesaker burde kunne forenkles og forkortes vesentlig ved at det i langt høyere grad enn hva som praktiseres i dag fant sted kontakt og samarbeid mellom forsvarer og aktor under saksforberedelsen med henblikk på slik forenkling. Det faller imidlertid utenfor rammen for dette arbeid å gå nærmere inn på dette, bl.a. hvilke konsekvenser en omlegging i denne retning ville ha for forsvarerens arbeidsbyrde og tidsbruk under saksforberedelsen.*) Forsvareren vil imidlertid med full innsikt i saksdokumentene og med fortrolig kommunikasjon med tiltalte ofte være klar over hvilke sider ved saken som i det hele tatt er kontroversielle og under saksforberedelsen kunne konsentrere seg om de sider ved bevisførselen som denne innsikt gir grunnlag for å bestride. Det er sikker lære hos oss at politi og påtalemyndighet er underkastet et objektivitetskrav når det gjelder etterforskning og vurdering av påtalegrunnlag. Dette innebærer ikke at det ikke fra tid til annen gjøres feil, bl.a. fordi etterforskningen noen ganger blir for ensidig innrettet mot en bestemt siktet. Det faktum at frifinnelser og avvik fra påtalemyndighetens påstander ellers ikke så sjelden forekommer viser at forsvareren har en viktig funksjon når det gjelder å føre kontroll med at tiltalte ikke blir dømt med urette. Forsvarerens kontrollfunksjon må imidlertid også utøves mot det bakteppe at all erfaring tilsier at norsk politi og påtalemyndighet sjelden fremmer saker for retten uten at det har foreligget et rimelig skjønnsomt grunnlag for å ta ut tiltale. Et resonnement omkring og en vurdering av hva som vil være nødvendig og forsvarlig gjennomsnittlig tidsbruk under forberedelse av forsvaret må i tillegg ha som utgangspunkt at ”modellforsvareren” har rimelig erfaring og nødvendig faglig innsikt, slik at hun eller han raskt evner å skille vesentlig fra uvesentlig under arbeidet med saken.

Med det alternativ utrederen har foreslått for 1-5 dagerssakene under avsnitt 3.6.1, vil forsvareren for en 5 dagers sak få betalt for 25,5 timer utenrettslig arbeid. Det er mest sannsynlig at behovet for utenrettslig innsats relatert til hovedforhandlingens varighet fortsetter å synke relativt sett hvor varigheten overstiger 5 dager, og utrederen antar derfor at en multiplikator på 1,5 fra dag 6 og utover gjennomgående vil gi forsvareren et forsvarlig grunnlag for å kunne forberede sitt arbeid under hovedforhandlingen. For lagmannsrettens del må multiplikatoren for dagene 6 og utover kunne settes til 1,4 hvor forsvareren også har hatt saken i tingretten, ellers som for tingretten. Multiplikator 1,5 tillater gjennomsnittlig 3 timers forberedende arbeid for hver rettsdag hovedforhandlingen varer utover 5 dager, og multiplikator 1,4 gjennomsnittlig 2,4 timer. En 10 dagers hovedforhandling vil da innebære at forsvareren i tingretten får betalt for 40,5 timer utenrettslig arbeid, altså godt og vel en normal arbeidsuke. I lagmannsretten vil de foreslåtte satsene gi noe mindre tid til utenrettslig arbeid. Det vil etter utrederens oppfatning høre til sjeldenhetene at en erfaren forsvarer behøver å bruke nevneverdig mer tid på forberedelser, herunder forberedelse av prosedyrer og etterarbeid i forhold til en slik sak. Man må forutsette at det arbeides konsentrert med sakene på forberedelsesstadiet, hvilket vil øke effektiviteten. Hvis den antydde multiplikator beholdes også for de sjeldent forekommende hovedforhandlingene som varer mer enn 10 dager, vil den etter alt å dømme i stigende grad gi grunnlag for overhonorering gjennomsnittlig sett, men til gjengjeld kan man da ha håp om at hyppigheten av søknader om unntak fra stykkprisnormen i disse sakene vil bli få. På den annen side vil det kunne forekomme langvarige hovedforhandlinger hvor en eller flere av forsvarerne representerer tiltalte som har hatt klart underordnede roller og/eller er berørt av bare en mindre del av tiltalen. Full stykkprishonorering vil i enkelte slike tilfeller kunne gi en så åpenbar overhonorering at retten må kunne bestemme at stykkprisen skal fravikes og salæret fastsettes skjønnsmessig. Gjeldende stykkprisforskrift § 5, siste ledd har en regel som fanger opp slike tilfeller, og regelen bør videreføres for et eventuelt utvidet stykkprisområde.

4.3.3 Kompensasjon og avkorting hvor oppdrag bortfaller eller utsettes

Kompensasjon:

Salærforskriften § 11 gir regler for kompensasjon ved avlysning eller utsettelse av rettsmøter som avlyses eller utsettes med kortere frist enn tre virkedager. For avlyste eller utsatte rettsmøter med beregnet varighet inntil to dager bestemmes det at salær skal ytes for tre timer pr. dag. For avlyste eller utsatte rettsmøter med lengre varighet inntil 14 dager kan det etter

søknad tilstås salær for to timer pr. dag på visse nærmere bestemte vilkår, bl.a. at advokaten kan dokumentere at andre oppdrag ikke kan tre i stedet for det som er bortfalt. Hvis beregnet varighet av avlyst eller utsatt rettsmøte overstiger 14 dager, kan det etter søknad på de samme vilkår tilstås skjønnsmessig godtgjøring som kompensasjon.

Disse kompensasjonsregler omhandler kun den rettsmøtetid som bortfaller. Det forberedende arbeidet som er utført har advokaten krav på godtgjøring for, og advokatene utferdiger regelmessig arbeidsoppgave og salærkrav for dette straks avlysning eller utsettelse er besluttet. Selv om en hovedforhandling er berammet med inntil 5 dagers varighet, får stykkprisen i prinsippet ikke betydning for salærfastsettelsen i slike tilfeller, idet stykkprisfastsettelse kun gjelder ved avholdt hovedforhandling. Advokatens forberedende arbeid blir derfor gjenstand for skjønnsmessig fastsettelse.

Med et gjennomført stykkprissystem for i prinsippet alle hovedforhandlinger bør det etter utrederens oppfatning innføres endringer i reglene om kompensasjon for utsettelse eller bortfall av rettsmøte eller oppdrag. Det bør således gis i prinsippet full kompensasjon for forutsatt forberedende arbeid i saker som avlyses, utsettes, avbrytes eller forkortes, i forhold til den tid saken er berammet for. Dette er arbeidstid forsvareren må antas å ha forbrukt, og dette bør for enkelhets skyld legges til grunn selv om bortfallet varsles lenger tid forut for rettsmøtets forutsatte start enn tre virkedager. Ettersom en mindre del av det utenrettslige arbeidet i saker som varer utover en rettsdag likevel må antas å skje *mellom* rettsdagene bør det utenrettslige arbeid det kompenseres for ikke utgjøre mer enn for eksempel 4/5-deler av den forutsatte utenrettslige komponent som beramningen tilsier.

I tillegg bør forsvareren – som nå – få kompensert for en avgrenset del av det antall rettsdager saken var berammet for, men noe endret i forhold til dagens regler. Det foreslås at de første tre dagene (som bortfaller) kompenseres med salærfaktor 3. Ved avlysning eller utsettelse av rettsmøter med lengre varighet bør kompensasjon for dag 4 og utover fastsettes skjønnsmessig etter særskilt søknad og på slike vilkår som salærforskriften i dag forutsetter, men slik at kompensasjonen ikke i noe tilfelle kan overstige salærfaktor 2 pr. bortfalt dag. Som i dag bør kompensasjon i utgangspunktet være betinget av at rettsmøtet besluttes avlyst eller utsatt tre virkedager eller mindre forut for dets forutsatte start, men slik at dette vilkår må kunne fravikes ved avlysning eller utsettelse av rettsmøter med forutsatt varighet over 10 rettsdager.

Avkorting:

Hvis kompensasjon for utenrettslig arbeid er gitt, må dette komme til fradrag ved eventuell senere berømmelse av saken, avhengig av når dette skjer. Det er åpenbart at slikt fradrag må skje hvor tiltaltes forsvarer ved ny berømmelse er den samme som mottok kompensasjon, men avkorting bør normalt skje også overfor en eventuell ny forsvarer. Det skjer i ikke liten utstrekning at tiltalte bytter forsvarer, noen ganger innen samme advokatfirma eller advokatfellesskap, andre ganger utenom. Sett fra domstolens synspunkt er slike forsvarerbytter ofte ubegrunnede, og det er grunn til å tro at advokater som blir forespurt om å overta oppdrag sjelden fraråder slikt bytte, selv om den tidligere forsvarers arbeid ikke synes å ha vært mindreverdige på noen måte. Dagens svært lemfeldige praksis m.h.t. avkorting av salær til den nye forsvarer kan antas å være en stimulans til en slik holdning blant advokatene. Det offentlige påføres ved forsvarerbytter ikke uvesentlige meromkostninger. Utrederen antar for sin del at salærsystemet bør bidra til å begrense unødige forsvarerbytter.

Ved senere berømmelse *med samme forsvarer* foreslås at utenrettslig komponent i stykkprisen ved den nye iretteføring av saken reduseres slik:

- Ved berømmelse innen 1 måned fra første berømmingstidspunkt (eller utsettelsestidspunkt) med inntil 100% av mottatt kompensasjon for utenrettslig arbeid, men begrenset til hva komponenten for utenrettslig arbeid utgjør etter ny iretteføring.
- Ved berømmelse innen 3 måneder fra første berømmingstidspunkt (eller utsettelsestidspunkt) med inntil 80% av mottatt kompensasjon for utenrettslig arbeid, men begrenset til 80 % av komponent for utenrettslig arbeid etter ny iretteføring.
- Ved berømmelse innen 6 måneder fra første berømmingstidspunkt (eller utsettelsestidspunkt) med inntil 50% av mottatt kompensasjon for utenrettslig arbeid, men begrenset til 50 % av komponent for utenrettslig arbeid etter ny iretteføring.
- Ved berømmelse innen 12 måneder fra første berømmingstidspunkt (eller utsettelsestidspunkt) med inntil 25% av mottatt kompensasjon for utenrettslig arbeid, men begrenset til 25 % av komponent for utenrettslig arbeid etter ny iretteføring.
- Ved berømmelse senere enn 12 måneder fra første berømmingstidspunkt (eller utsettelse) ingen avkorting.

Ved senere berømmelse *med annen forsvarer* foreslås at utenrettslig komponent i stykkprisen ved ny iretteføring av saken reduseres slik:

- Ved berømmelse innen 6 måneder fra første berømmingstidspunkt (eller utsettelsestidspunkt) med inntil 50% av mottatt kompensasjon for utenrettslig arbeid, men begrenset til 50 % av komponent for utenrettslig arbeid etter ny iretteføring.
- Ved berømmelse innen 12 måneder fra første berømmingstidspunkt (eller utsettelsestidspunkt) med inntil 25% av mottatt kompensasjon for utenrettslig arbeid, men begrenset til 25 % av komponent for utenrettslig arbeid etter ny iretteføring.
- Ved berømmelse senere enn 12 måneder fra første berømmingstidspunkt (eller utsettelse) ingen avkorting.

Dersom skifte av forsvarer har skjedd av grunner som retten finner rimelig, foreslås det at ny forsvarer kan honoreres uten eller med redusert avkorting. Søknad til retten om at avkorting ikke skal skje bør kunne fremsettes så vel forut for som etter ny iretteføring. Retten bør kunne imøtekomme søknaden på forhånd, men også utsette avgjørelsen til etter at saken på ny er iretteført.

4.4 Stykkpris for arbeid som bistandsadvokat

4.4.1 Lovgrunnlag og funksjon

Fra 1985 har straffeprosessloven i kapittel 9a inneholdt regler om rett for fornærmede til å få oppnevnt advokat på offentlig bekostning. Advokater som opptrer i denne funksjon går under betegnelsen *bistandsadvokater*, men loven bruker ikke denne betegnelse.

Opprinnelig gjaldt retten til bistandsadvokat fornærmede i saker om grovere sedelighetsforbrytelser, voldtekt m.v. og seksuell omgang med barn (straffeloven §§ 192-196). Retten er senere, særlig ved en lovendring i 1994, utvidet til å omfatte flere seksualovertrедelser og fornærmede i saker hvor det er nedlagt besøksforbud. Retten kan nå også oppnevne bistandsadvokat i andre saker hvis det er grunn til å tro at fornærmede som følge av handlingen får betydelig skade på legeme eller helbred. Endelig kan det oppnevnes advokat til å ivareta hensynet til en fornærmet som er død eller ikke i stand til å begjære slik oppnevning, og retten til bistandsadvokat for foreldre og andre pårørende til en avdød er ved en lovendring som trer i kraft 01.01.05 blitt styrket.

Bistandsadvokaten skal ivareta fornærmedes interesser i forbindelse med etterforskning og hovedforhandling i saken og gi fornærmede ”slik annen hjelp og støtte som er naturlig og

rimelig i forbindelse med saken”. Loven uttaler særskilt at advokaten skal varsles om og ha rett til å være til stede ved politiets og rettens avhør av fornærmede og rett til å møte i hovedforhandlingen. Påtaleinstruksen påbyr politiet å opplyse fornærmede om retten til bistandsadvokat hvor dette kan være aktuelt.

Arbeid som bistandsadvokat varierer som rimelig kan være meget i innhold. Mange saker ender som kjent opp med å bli henlagt på et eller annet grunnlag slik at det ikke blir aktuelt for bistandsadvokatene å møte i retten, i hvert fall ikke i hovedforhandling. Advokatens arbeid vil i disse tilfellene oftest begrense seg til gjennomgang av saksdokumenter og veiledning om rettigheter, herunder rett til å fremme erstatningskrav. Noen ganger vil advokaten ha bistått med å påklage henleggelsen, og det hender formentlig en sjelden gang at fornærmede bistås med å fremme krav om voldsoffererstatning overfor fylkesmannen, selv om tiltale ikke blir reist mot påstått gjerningsmann.

Reises det tiltale vil bistandsadvokaten ofte, men ikke alltid, møte under hovedforhandlingen, i hvert fall under fornærmedes forklaring, men som regel under hele hovedforhandlingen. Ofte fremmes det krav om erstatning/oppreisning, og det er blitt vanlig at bistandsadvokatene prosederer disse kravene også når de formelt fremmes på fornærmedes vegne av påtalemyndigheten (som er det vanlige) og erstatningspåstanden nedlegges av aktor. Bistandsadvokatens rolle ellers under hovedforhandlingen er normalt svært tilbaketrukket, men advokaten vil ha anledning til å stille spørsmål til tiltalte og vitner, egne og andres, om forhold som berører erstatnings/oppreisningskravene.

En del dommere opplever bistandsadvokatenes tilstedeværelse under hovedforhandlingen som lite meningsfylt, i hvert fall utover de perioder da advokaten kan ha noen reell funksjon i saken. Retten har likevel ikke hjemmel i loven for å pålegge bistandsadvokaten å fratruke hovedforhandlingen før ”bevisførselen er avsluttet”. Det vil da regelmessig bare være aktors og forsvarers prosedyrer, eventuelt bistandsadvokatens egen prosedyre, som gjenstår, og bestemmelsen får liten og ingen betydning for de kostnader bistandsadvokatene pådrar.

4.4.2 Undersøkelse av salærnivået for oppdrag som bistandsadvokat

På grunnlag av en domstolvis ordnet liste over samtlige advokater som i 2003 hadde fått utbetalt salær som bistandsadvokat ble hver 20. advokat fra tingrettslisten og hver 10 advokat fra lagmannsrettslisten plukket ut for gjennomgåelse og registrering av informasjon fra de

arbeidsoppgavene som lå til grunn for utbetalingene. Arbeidsoppgavene måtte innhentes fra de domstolene utbetalingene var foretatt fra. Disse domstolene – 24 tingretter og 6 lagmannsretter – ble tilskrevet med anmodning om å sende inn kopier av vedkommende arbeidsoppgaver. Anmodningen ble etterkommet av 22 tingretter og 6 lagmannsretter. Fra tingrettene ble mottatt 43 arbeidsoppgaver, og fra lagmannsrettene 17 arbeidsoppgaver. Hvorvidt dette er et tilstrekkelig antall til at informasjonen fra dem kan sies å være representativ kan diskuteres, men tilfeldighetskravet ved utplukkingen skulle så vidt skjønnes være ivarettatt.

Bakgrunnen for undersøkelsen var også her den forutsetning som kom til uttrykk i departementets oppdrag om at eventuelle forslag om stykkprisordninger for nye områder skulle reflektere gjennomsnittsutbetalingene under det gjeldende system med skjønnsmessige fastsettelse. Ut fra dette ble det registrert opplysninger om bl.a. følgende:

- Om advokaten hadde møtt i hovedforhandling
- Timetall for event. hovedforhandling
- Om advokaten hadde møtt i annet rettsmøte
- Timetall for event. annet rettsmøte
- Om advokaten hadde vært til stede ved dommeravhør
- Timetall for event. dommeravhør
- Samlet timetall det var krevet salær for
- Timetall for arbeid utenom hovedforhandling
- Om det var utbetalt salær tidligere i samme sak
- Oppdragets varighet i antall dager (bare tingrettsoppgavene)
- Om advokatens oppgave var basert på timelister

Av de 43 arbeidsoppgavene som ble mottatt fra tingrettene gjaldt 16 oppgaver saker hvor bistandsadvokaten hadde møtt i hovedforhandling. De øvrige 27 oppgavene gjaldt utenrettslig arbeid, men i 4 av disse hadde advokaten møtt i korte rettsmøter (besøksforbud/namsrett), i 4 andre i s.k. dommeravhør av barn.

I de 16 sakene med hovedforhandling utgjorde gjennomsnittlig tidsbruk i retten 11,75 timer. Gjennomsnittlig tidsbruk til utenrettslig arbeid som det ble utbetalt salær for utgjorde i disse sakene 17,82 timer. I et par saker hadde advokaten beregnet seg stykkpris som for forsvarer,

hvilket var godtatt uten bemerkninger av dommeren. I disse tilfellene er utenrettslig arbeid beregnet. Dersom man konstruerer en multiplikator à la den som anvendes i forhold til timetall i hovedforhandling for forsvarere på grunnlag av disse tall, vil denne bli 2,51 med disse gjennomsnittstall.

Av de 17 arbeidsoppgavene fra lagmannsrettene gjaldt 16 oppgaver saker hvor advokaten hadde møtt i hovedforhandling. Her lå gjennomsnittlig tidsbruk i retten på 16,75 timer, og gjennomsnittlig utenrettslig tidsbruk på 14,66 timer. En tilsvarende konstruert multiplikator for disse gjennomsnittstall ville bli 1,88.

Gjennomsnittlig tidsbruk i arbeidsoppgavene fra tingrettene som ikke omfattet møte i hovedforhandling var 12,1 timer, varierende fra ca 28 timer til 2,5 timer. Dette gir ikke nødvendigvis et helt riktig bilde av gjennomsnittsbelastningen for hver sak, ettersom advokaten i noen saker har opplyst om tidligere utbetaling, uten alltid å oppgi beløp.

Om utfylling av arbeidsoppgavene er å si at de fleste bar preg av sjablonmessige angivelser av hva utenrettslig arbeid hadde bestått i, uten angivelse av nærmere innhold. En nokså typisk formulering er for eksempel: "Konferanse med klienter, herunder telefonsamtaler. Korrespondanse, forberedelse til hovedforhandling samt etterarbeid ... 25 timer" Mulighetene for å kontrollere en slik oppgave er i beste fall problematiske. Kontrollen har også etter utrederens oppfatning ligget på et svært lavt nivå, av grunner som tidligere er omtalt. Det er således påfallende at man i et materiale som omfatter 70 arbeidsoppgaver ikke finner mer enn ett tilfelle hvor retten reelt har nedsatt salæret (forberedende arbeid nedsatt fra 25 til 21 timer).

De gjennomsnittstall som er referert fra saker med hovedforhandling for tingretten tilsier at bistandsadvokatene har fått vesentlig bedre betalt enn hva forsvarere ville ha fått i saker med tilsvarende hovedforhandlinger endog etter gjeldende stykkprisregler i dag (multiplikator 2,25). I lagmannsrettssakene ligger gjennomschnittsutbetalingene like under dagens forsvarernivå (multiplikator 2,0).

4.4.3 Stykkprisordning for oppdrag med hovedforhandling

Utrederen mener at gode grunner taler for å henføre tilnærmet all honorering av advokater i straffesaker under stykkprisordningen, således også bistandsadvokatene. Det er fullt mulig å konstruere et honoreringssystem for denne gruppen i saker hvor advokaten har møtt i

hovedforhandling etter tilnærmet samme mønster som for forsvarere. Etter utrederens oppfatning vil det likevel være galt å basere dette på satser som svarer til det gjennomsnittsnivå som fremkommer av undersøkelsen.

Det er utrederens oppfatning at dette nivå er for høyt. Riktignok er bistandsadvokatens funksjoner formulert nokså uklart og utflytende i loven, men det bør gjennomgående være klart at rimelig og nødvendig forberedende arbeid for bistandsadvokaten i en straffesak må være mer begrenset enn for en forsvarer. Det er politiet og påtalemyndigheten som forestår etterforskningen og irettføringen av straffesaken. Fornærmedes (herunder pårørende etter personer som er avgått ved døden som følge av forbrytelser) interesse i straffesaken vil være å påse at ansvarsspørsmålet blir fremmet på forsvarlig måte, at fornærmede blir hørt og behandlet hensynsfullt, og at de borgerlige krav fornærmede eller pårørende måtte ha mot tiltalte blir fremmet, prosedert og avgjort på adekvat og tilfredsstillende måte.

Bistandsadvokaten varetakelse av disse interesser blir under etterforskningen langt på vei å holde fornærmede/pårørende rimelig orientert om etterforskningsresultatene og sørge for at faktagrunnlag for skade og tap som det er aktuelt å fremme krav om erstatning for kommer på bordet. Bistandsadvokaten skal verken være hjelpepoliti eller hjelpeaktor. Så vidt skjønnes må de funksjoner et normaloppdrag innebærer kreve mindre både av dokumentlesning og annen forberedelse til hovedforhandlingen enn hva forsvarerens oppgaver tilsier.

Det er likevel to viktige elementer i en bistandsadvokats arbeid som atskiller seg fra forsvarerarbeidet og som i noen saker vil være en nødvendig del av bistanden. Dette er for det første tilstedeværelse ved dommeravhør av mindreårig fornærmet, for det andre tilstedeværelse ved politiavhør. Tidsbruken ved slikt arbeid er kontrollerbar og vil kunne attesteres av polititjenestemann, eventuelt av dommeren som leder dommeravhøret. Slik tilstedeværelse ved dommeravhør eller politiavhør vil også gjennomgående fordre noen forberedelse, oftest en konferanse med fornærmede og/eller omsorgsperson for en mindreårig fornærmet.

Det skal nevnes at man også i Sverige har regler om rett til offentlig oppnevnt og betalt advokat for noenlunde den samme personkrets som hos oss har krav på bistandsadvokat, s.k. ”målsägandebiträde”. De senere år har disse fått salær etter egen ”taxa” ved oppdrag i saker hvor de møter i hovedforhandling med inntil 3 ¼ times varighet, altså samme begrensning som tidligere omtalte brottmålstaxa for forsvarere. Satsene for målsägandebiträde er de

samme som for forsvarere (men uten tillegg for varetektsfengsling og rettspsykiatrisk undersøkelse). Også i Sverige var det før taxa'n for målsägandebitråde ble etablert reist spørsmål om ikke satsene for disse burde ligge lavere enn for forsvarere. Likevel er resultatet blitt like (grunn)satser.

Utrederen vil ut fra disse betraktninger foreslå at det hos oss tas utgangspunkt i det system som er foreslått for forsvarere, men med tre vesentlig modifikasjoner:

- Tilstedeværelse ved dommeravhør og/eller politiavhør med forberedelse gis en salærfaktor som fastsettes slik:

Varighet inntil 1 time + forberedelse, salærfaktor $1+1=$	2 poeng
Varighet inntil 1,5 timer + forberedelse, salærfaktor $1,5+1=$	2,5 poeng
Varighet inntil 2 timer + forberedelse, salærfaktor $2+1=$	3 poeng
Varighet inntil 2,5 timer + forberedelse, salærfaktor $2,5+1,5=$	4 poeng
Varighet inntil 3 timer + forberedelse, salærfaktor $3+1,5=$	4,5 poeng
Varighet inntil 3,5 timer + forberedelse, salærfaktor $3,5+2=$	5,5 poeng

 Ved varighet over 3,5 timer øker salærfaktoren med 0,5 poeng for hver påbegynte halve time.
- De særlige salærfaktorene for hovedforhandlinger inntil 2/3,5 timer bortfaller, idet bistandsadvokatene også for disse sakene får honorar etter en salærfaktor som fremkommer ved multiplikasjon av timetallet med 2,25 for første dag og 1,75 for dagene 2-5.
- Er bistandsadvokaten til stede i hovedforhandling med varighet utover 5 rettsdager, fastsettes salærfaktoren for overskytende tid til 0,5 poeng for hver påbegynte halve rettstime.

Den foreslåtte regel for hovedforhandlinger over 5 dager er grunnet på den oppfatning at det skal svært meget til for at utenrettslig arbeid for en bistandsadvokat skal kreve mer tid enn 22,5 timer pluss eventuelt tillegg for tilstedeværelse ved avhør selv om hovedforhandlingen blir av lengre varighet. Det vil for det første høre til sjeldenhetene at en bistandsadvokat vil finne det påkrevet med kontinuerlig tilstedeværelse i hovedforhandlinger som varer mer enn 5 dager. Dersom så skjer, og arbeidsbelastningen for advokaten av særlige grunner vesentlig overstiger den foreslåtte norm, må advokaten i tilfelle søke om fravik og skjønnsmessig salærfastsetting etter følgende avsnitt 6.

4.4.4 Stykkprisordning for oppdrag uten hovedforhandling

En stykkprisordning må for å være praktikabel knyttes til kontrollerbare parametere. Det er vanskelig å finne slike i oppdrag som bistandsadvokat som ikke medfører fremmøte i hovedforhandling. Utrederen finner derfor ikke grunnlag for å foreslå spesifikke stykkprisregler for slike oppdrag. I den utstrekning oppdraget omfatter tilstedeværelse ved avhør bør imidlertid de særregler som foreslås i avsnitt 4.4.3 om beregning av salærfaktor for slike elementer kunne være veiledende. Fremmøte i retten i forbindelse med behandling av besøksforbud eller andre tvangsinngrep hvor dette er aktuelt bør salærberegningsmessig vurderes etter tilnærmet de samme retningslinjer. Det vil imidlertid neppe være mulig å finne frem til rimelig tilfredsstillende forholdstall mellom slike elementer i oppdraget og hva oppdraget ellers gjennomgående medfører av tidsbruk. Dertil vil oppdragene være for ulike.

5. Utvidelse av stykkprisordningen til andre saksområder

5.1 Innledning og avgrensning

I oppdragsbrevet fra Justisdepartementet er utrederen, dersom tiden tillater det, bedt om å vurdere om også andre saksområder kan føres inn under en stykkprisordning. Det er videre bedt om en oversikt over saksområder hvor det kan være hensiktsmessig å honorere i henhold til stykkprissats.

Hvorvidt stykkprishonorering ville kunne være hensiktsmessig på andre saksområder beror i utgangspunktet på om den/de som er part(er) i tvistigheter på disse områder ubetinget eller på visse vilkår har krav på fri rettshjelp. Dernest vil spørsmålet være om behandlingsform, partsforhold, faktiske saksforhold og rettslige problemstillinger i slike tvistigheter gjennomgående har et så vidt likeartet preg at standardisert betaling basert på enkle og udiskuterbare parametere vil være forsvarlig i hvert fall i et flertall av sakene.

Etter rettshjelploven § 19, § 20 og § 21 siste ledd skal *retten av eget tiltak og uten behovsprøving* innvilge fri sakførsel

- i militærnektersaker
- i saker om administrative tvangsinngrep
- i søksmål anbefalt av Sivilombudsmannen

- i saker om fengsling av eller nærmere bestemte pålegg overfor utlending etter utlendingsloven
- i sak om umyndiggjøring eller oppheving av vergemål (om nødvendig) og i ankesak av samme karakter
- i saker om foreldreansvar, daglig omsorg eller samvær hvor retten etter barneloven § 61 oppnevner advokat for å ivareta barnets interesser.

Ellers kan *retten* i medhold av rettshjelploven § 18 gi fri sakførsel *etter behovsprøving*

- i ekteskapsaker, visse skiftesaker og saker etter barneloven
- i saker om personerstatning eller erstatning for forsørgertap
- i husleiesaker
- i saker om oppsigelse eller avskjed i arbeidsforhold

Høyesterett kan i medhold av rettshjelploven § 21a innvilge fri sakførsel selv om en part ikke fyller de økonomiske hvis det finnes rimelig ut fra sakens prinsipielle interesse.

Ellers kan fri sakførsel etter lovens § 22 gis for visse forvaltningsorganer. Etter økonomisk behovsprøving kan det således gis fri sakførsel i ankesaker for Trygderetten og i klagesaker til fylkestrygdekontoret eller Rikstrygdeverket. Uten økonomisk behovsprøving og av eget tiltak skal vedkommende forvaltningsorgan dessuten gi fri sakførsel i

- saker for fylkesnemndene
- sak for kontrollkomisjonen etter psykisk helsevernloven
- sak etter kapittel 5 i smittevernloven.

Saker som gjelder varetektsfengsling etter utlendingsloven bør etter utrederens oppfatning falle inn under den stykkprisordning som foreslås for varetektsfengsling som er begrunnet i mistanke om straffbare forhold. Saksbehandlingen i fengslingssaker etter utlendingsloven vil i alle hovedtrekk være som i ordinære fengslingssaker, idet straffeprosesslovens regler i kapitlet om pågripelse og fengsling (bortsett fra bestemmelsene om fengslingsvilkår) er gitt anvendelse så langt de passer også i disse sakene. For utlendingens advokat vil derfor fengslingssaken rent arbeidsmessig fremstå som en ordinær fengslingssak.

Det foreslås i avsnitt 5.2 at det innføres stykkprisordning i fylkesnemndsaker. Utover dette saksområdet ser utrederen det ikke mulig innenfor det herværende oppdrag å foreslå ordningen innført for andre sakstyper. Det fremstår ikke som tilstrekkelig klart at saksforhold og saksbehandling på de andre områdene hvor det offentlige mer eller mindre regelmessig dekker advokatutgiftene er så vidt likeartet at det vil være mulig å konstruere standardsatser for godtgjørelsen til advokatene som vil være forsvarlige i et flertall av sakene. I alle fall må det i tilfelle gjennomføres nærmere undersøkelser innenfor de ulike saksområdene for eventuelt å fastslå dette, og slike undersøkelser har tiden ikke tillatt i forbindelse med dette oppdraget. Hvis det imidlertid er et sterkt ønske om å gå videre med utvidelse av stykkprisordningene, vil utrederen peke på følgende sakstyper som de mest nærliggende å vurdere:

Saker for forvaltningsorganer: Ankesaker for Trygderetten.

Sivile saker for domstolene: Husleiesaker, ekteskapsaker og barnevernsaker (overprøving av fylkesnemndsavgjørelser).

5.2 Fylkesnemndsaker

Ved lov av 13.12.91 nr. 81 (sosialtjenesteloven) ble *fylkesnemnda for sosiale saker* – heretter fylkesnemnda eller nemnda – etablert som organ for å avgjøre saker om (tvangs)tiltak for rusmiddelmissbrukere. Loven bestemmer at det skal være en fylkesnemnd i hvert fylke, men med adgang for Kongen til å bestemme at flere fylker skal ha felles nemnd. For Oslo og Akershus, Vestfold og Buskerud, Hordaland og Sogn og Fjordane, Hedmark og Oppland, Møre og Romsdal, Sør- og Nord-Trøndelag og Troms og Finnmark er det etablert felles fylkesnemnder. Landet er for øvrig oppdelt i tre regioner, henholdsvis region øst, region vest og region nord som hver har administrativt ansvar for de nemndene som hører inn under de respektive regioner.

Ved lov av 17.07.92 nr. 100 (barnevernloven) er det bestemt at fylkesnemndas myndighetsområde og funksjoner skal gjelde tilsvarende i forhold til de fleste hjelpe- og tvangstiltak som barnevernloven omhandler. Lov om fri rettshjelp bestemmer at det av eget tiltak og uten økonomisk behovsprøving skal gis fri sakførsel i saker som skal behandles av fylkesnemnda både etter sosialtjenesteloven og barnevernloven.

Fylkesnemndenes saksmengde har økt kraftig fra etableringen av nemndene i 1994 til i dag. I 2003 innkam det i underkant av 3000 saker til nemndene. Samlede utgifter til advokatbistand

utgjorde samme år ca. 85 millioner kroner.

Fylkesnemndssakene innledes ved at fagorganet (sosialtjenesten eller barneverntjenesten i vedkommende kommune) utarbeider og oversender til fylkesnemnda et begrunnet forslag om tiltak som ønskes iverksatt, med angivelse/oversendelse av hvilken skriftlig og muntlig bevisførsel som vil bli ført. Den/de private part(er) får oversendt forslaget og blir gitt anledning til å fremkomme med skriftlig tilsvaer. Det utveksles deretter i en del saker ytterligere skriftlige innlegg som partene gjerne benevner prosesskrift.

Etter sosialtjenesteloven § 9-8 skal det i fylkesnemndsakene holdes forhandlingsmøte (heretter også kalt nemndsmøte) ”for gjennomgåelse av saken samt dokumentasjon og vitneførsel”, hvor den private part skal innkalles. Både sosialtjenesteloven og barnevernloven bestemmer at den offentlige part som regel skal være representert ved advokat. Fylkesnemnda sammensettes i den enkelte sak av en fylkesnemndsleder (som er jurist), ett fagkyndig medlem og ett lege medlem som utpekes fra to respektive utvalg. Domstollovens bestemmelser om habilitet og tvistemålslovens bestemmelser om bevisførsel gjelder i hovedsak tilsvarende for saksbehandlingen i fylkesnemnda. Hvis partene er enige kan nemndas leder i den enkelte sak bestemme at saken skal avgjøres uten at forhandlingsmøte avholdes (forenklet behandling).

Disse regler innebærer at saksbehandlingen i fylkesnemndene i ytre hovedtrekk svarer til saksbehandlingen for domstolene i første instans.

5.2.1 Undersøkelse av tidsbruk i fylkesnemndsaker.

Utrederen innhentet i forbindelse med dette arbeid samtlige arbeidsoppgaver fra advokater/advokatfullmektiger som var honorert i løpet av perioden april-juni 2004 fra fylkesnemndene i Oslo og Akershus, Rogaland, Troms og Finnmark og Østfold. Formålet var å søke å finne et grunnlag for antagelser om det gjennomgående salærnivået til advokatene i fylkesnemndsakene og om og i tilfelle hvordan dette samvarierer med sikre parametere som fremgår av oppgavene. Rogaland, Troms og Finnmark og Østfold ble plukket ut fordi regionslederne for henholdsvis regionene vest, nord og øst leder disse nemndene, og Oslo og Akershus ble plukket ut som den nemnd som ble antatt å ha flest saker. Noen garanti for at disse nemndene og den tidsperiode informasjonen gjelder er representative has ikke, men de fleste resultatene fra de utplukkede nemndene hver for seg er så vidt sammenfallende at dette

indikerer representativitet også for resten av landet. Det samme indikeres av at ett av de gjennomsnittstall som er beregnet ut fra undersøkelsen samsvarer godt med det tilsvarende tall fra offisiell statistikk for fylkesnemndenes virksomhet fra 2003. Utrederen er ellers ikke kjent med noen forhold som skulle tale for noe annet.

I alt 348 oppgaver innkom fra de 4 nemndene, fordelt slik:

Oslo og Akershus	152 oppgaver
Rogaland	76 oppgaver
Troms og Finnmark	69 oppgaver
Østfold	51 oppgaver.

Av disse var det kun en sak hvor det fremkom sikker opplysning i arbeidsoppgaven at den gjaldt tvangstiltak etter sosialtjenesteloven. I 7 andre saker var det uklart om saken gjaldt barnevernloven eller sosialtjenesteloven, mens de øvrige gjaldt barnevernsaker. Det er sannsynlig at også de 7 usikre hører til samme kategori.

Antall saker hvor forhandlingsmøte var/ikke var avholdt fremgår av følgende tabell.

	Avholdt:	Ikke avholdt:
Total	211	122
Oslo og Akershus	96	48
Rogaland	48	27
Troms og Finnmark	34	29
Østfold	33	18

Summen av saker hvor det var, respektive ikke var avholdt forhandlingsmøte, er lavere enn samlet antall oppgaver, hvilket kommer av at denne opplysning ikke fremgikk sikkert av oppgavene eller vedleggene.

Ut fra de opplysninger om timeforbruk som fremgikk av oppgavene ble det beregnet slike gjennomsnittstall som fremgår av tabellene nedenfor. Rubrikken "multiplikator" svarer til den multiplikator som anvendes i gjeldende stykkprisordning i straffesaker, altså det tall som timeforbruket i forhandlingsmøte (hvor slikt er avholdt) må multipliseres med for å gi det samlede timeforbruk i saken.

Det skal bemerkes at i de tilfellene hvor advokatens oppgave over timeforbruk utenom nemndsmøte ikke var godkjent, er det reduserte timetall anvendt i denne rubrikk og rubrikken for samlet forbruk. Nedsettelse hadde skjedd i 14 tilfeller i alt, ca. 4 % av samtlige tilfeller. Hele 9 av tilfellene er fra Rogalandmaterialet (11,6%). De fordeler seg på to av nemndslederne der som samlet hadde behandlet 37 av sakene, og de foretok således nedsettelse i henholdsvis 21% og 28% av sine saker. De tre øvrige nemndslederne som hadde behandlet de resterende 40 sakene i Rogalandsmaterialet foretok ingen nedsettelser. Oslo og Akershus hadde 4 nedsettelser (2,6%), Østfold 1 nedsettelse (2%) og Troms og Finnmark ingen nedsettelser.

Det kan være flere grunner til at frekvensen av endring av advokatens oppgaver varierer, og utrederen har ikke funnet grunn til å gå særlig i dybden for om mulig å finne mer ut av dette. Det er imidlertid grunn til å anta rent generelt at tilbøyeligheten til å gjennomføre en kritisk og inngående kontroll av arbeidsoppgavene jevnt over er lav, men antagelig ganske personavhengig på kontrollørsiden. Dette synspunkt har sannsynligvis gyldighet også når det gjelder dommernes tilsvarende kontrollørrolle, jf. spørreundersøkelsen referert under avsnitt 3.5.

Gjennomsnittstallene ser for øvrig slik ut.

Saker hvor nemndsmøte er avholdt:

	Gj.snitt antall timer i nemndsmøte	Gj.snitt antall timer utenom nemndsmøte	Gj.snitt antall timer totalt	Multiplikator
Totalt	11,19	23,19	34,67	3,65
Oslo og Akershus	11,04	23,48	35,15	3,47
Rogaland	10,93	24,15	35,07	3,39
Troms og Finnmark	10,03	20,93	30,96	3,49
Østfold	13,22	23,28	36,50	4,69

Saker hvor nemndsmøte ikke er avholdt:

	Gj.snitt antall timer totalt
Totalt	12,23
Oslo og Akershus	16,17
Rogaland	11,91
Troms og Finnmark	8,91
Østfold	7,58

Også advokatens kjønn, og om vedkommende var advokatfullmektig, ble registrert, hvis oppgitt. Det var kvinnelig advokat i 119 tilfeller og mannlig advokat i 214 tilfeller. Advokatfullmektig (uten hensyn til kjønn) ble registrert i 15 tilfeller. Det var visse forskjeller i tidsforbruk mellom mannlige og kvinnelige advokater, men ikke av signifikant størrelsesorden. Det nevnes for ordens skyld at gjennomsnittsmultiplikatoren i saker med nemndsmøte var noe høyere for mannlige advokater enn for kvinnelige advokater, henholdsvis 3,73 og 3,40 for de 4 nemndene samlet. Bl.a. hensett til en viss variasjon i så henseende mellom nemndene kan det ikke trekkes noen slutninger av denne forskjellen. Advokatfullmektigene hadde en klart høyere gjennomsnittsmultiplikator i disse sakene enn gjennomsnittet for samtlige saker, men antallet tilfeller er for lite til at noen slutninger kan trekkes av dette.

Det kan for øvrig bemerkes at gjennomsnittsmultiplikatorene for Oslo og Akershus, Rogaland og Troms og Finnmark er bemerkelsesverdig jevnstore, mens Østfold skiller seg klart ut fra disse. Hovedårsaken til dette er at det i Østfold-materialet inngår tre saker hvor multiplikatorene er henholdsvis 14, 29 og 25 og som dermed vesentlig påvirker gjennomsnittsverdien, også fordi materialet fra Østfold samlet inneholder det laveste antallet saker. Avviket må etter utrederens oppfatning derfor antas å være tilfeldig.

Gjennomsnittsmultiplikatoren 3,65 for samtlige saker med nemndsmøte reflekterer at advokatene gjennomsnittlig har fått betalt for 2,65 timers arbeid utenom nemndsmøte for hver møtetime. Multiplikatoren i de enkelte sakene varierer imidlertid meget, fra høyeste 29 til laveste 1,60. Hovedtyngden ligger mellom 2 og 3. Det er nærliggende å anta at saker med særlig høye multiplikatorverdier ofte reflekterer at nemndsmøtene er blitt hevet etter kort tid, oftest fordi det er kommet til en minnelig ordning mellom partene, eller sakene er ”trukket” av barneverntjenesten. (Det bemerkes at mange saker også ”trekkes” kort tid før berammet nemndsmøte er startet, men disse er i mitt materiale registrert som saker uten nemndsmøte.)

Utrederen er kjent med at Justisdepartementet parallelt med den undersøkelsen som her er referert også har innhentet informasjon av lignende art fra fylkesnemndene, men det har ikke vært tid til å innarbeide resultatene fra departementets materiale i nærværende fremstilling.

5.2.2 Stykkprisordning i fylkesnemndsaker med forhandlingsmøte

Fylkesnemndsakene har gjennomgående samme karakter. Nemndas myndighetsområde i barnevernsaker – som altså utgjør den helt dominerende andel av sakene – er i barnevernloven § 7-2 angitt til 8 ulike former for tiltak og avgjørelser med henvisning til korresponderende bestemmelser i lovens kap. 4 hvor vilkårene for slike tiltak er beskrevet. Hovedtyngden av sakene som behandles i nemndsmøte gjelder omsorgsovertagelse/oppheving av omsorgsovertagelse, samværsrett og plassering i institusjon, eller kombinasjoner av disse. Dokumentasjonen i sakene, herunder sakkyndige undersøkelser som ofte er foretatt av barneverntjenesten, varierer selvsagt noe i omfang og innhold. Ettersom temaene som belyses gjerne er likeartede vil advokater med et visst tilfang av slike saker bli vel kjent med de vanligste problemstillingene og fagfolks gjennomgående vurderinger av sosiale og individuelle faktorer som leder opp til disse. Dette tilsier at forberedende og annet arbeide utenom forhandlingsmøtene vil lettes. På den annen side er de avgjørelsene som treffes av fylkesnemndene ofte av inngripende art for de voksne og barn de angår, og dette innebærer at advokatene må ha anledning til å bruke tid på å bli kjent med klientenes situasjon og de særegenheter enhver sak antagelig også byr på.

Alt i alt er det vanskelig å tenke seg en sakstype innenfor det sivilrettslige området som egner seg bedre enn fylkesnemndsakene til å la underkaste en standardisert ordning for honorering av advokatbistand ut fra kravet til generell likeartethet m.h.t. faktiske og rettslige problemstillinger. Fylkesnemndsakene har bl.a. det sammenfallende trekk med straffesaker at de før de bringes inn for nemndene har vært gjenstand for oftest ganske grundig behandling og prøving av et offentlig organ, oftest barneverntjenesten. Utredningen av sakene på dette nivå forutsettes å skje på objektiv basis og under streng iakttagelse av de berørtes interesser. Advokatarbeidet vil som i straffesakene i svært stor utstrekning gå ut på å føre kritisk kontroll med barneverntjenestens underlagsmateriale av faktisk art, atskillig sjeldnere å bringe frem nytt materiale eller nye bevis. Etter utrederens oppfatning vil en ordning med stykkprisbetaling på sikt kunne medføre at det utvikler seg en viss spesialisering blant advokatene i forhold til sakstypen som vil kunne styrke kvaliteten av den bistand som ytes klientene og dermed også avgjørelsene i nemndene.

I første omgang vil det i tilfelle være mest nærliggende å etablere stykkprisbetaling for saker som har vært gjenstand for forhandling i nemndsmøte. Liksom i straffesaker må det antas at

det her vil være en viss grad av samvariasjon mellom tidsbruk i forhandlingsmøte og behovet for arbeid forut for/utenom møtene.

Forhandlingsmøter i nemndene har i det materialet som er gjennomgått en gjennomsnittlig varighet av 11,19 timer. Det er innhentet opplysninger på annet hold som tilsier at møtedagene i nemndene gjennomsnittlig varer i nær 7 timer, og at gjennomsnittssaken således varer i vel 1 ½ dag. I det undersøkte materialet var det 10 saker hvor nemndsmøtet varte mer enn 3 dager (21 timer), altså ikke mer enn 4,7 % av sakene hvor nemndsmøte var avholdt. I de 10 sakene varierte varigheten fra 21,5 timer til 31,25 timer, altså opptil ca. 4 ½ møtedag.

Det er grunn til å tro at også disse tall er noenlunde representative for hele landet, og at forhandlingsmøter som varer utover 5 møtedager derfor vil være et rent særsyn.

Også en stykkprisordning for fylkesnemndsaker må ha regler om unntak for saker hvor det forberedende arbeidet av ulike grunner kan ha vært spesielt arbeidskrevende. Det vises til avsnitt 6 hvor tidsbruksvilkåret for unntak i disse sakene er foreslått satt til mer enn 50% av fastsatt eller beregnet salærfaktor, som i straffesakene.

I gjennomsnittsmultiplikatoren for materialet under ett (3,65) inngår mange saker hvor multiplikatoren er så høy at den i utgangspunktet ville kvalifisere til unntak og skjønnsmessig salærfastsetting. Det viser seg dessuten at av samlet antall ”møtesaker” var multiplikatoren større enn 4 i kun 45 tilfeller, vel 21 %. Hvis man beregner gjennomsnittsmultiplikator for de resterende sakene, altså med multiplikator mindre enn eller lik 4, blir denne 2,88.

Under den samme betingelse er gjennomsnittlig multiplikator også beregnet i forhold til om forhandlingsmøtet har vart respektive 3-7 timer, 7-14 timer, 14-21 timer, 21-28 timer og mer enn 28 timer. Resultatene er disse:

Intervall:	Varighet:	Gjennomsnittsmultiplikator:
1.	Over 3 - inntil 7 timer	3,09
2.	” 7 - ” 14 ”	2,90
3.	” 14 - ” 21 ”	2,80
4.	” 21 - ” 28 ”	2,51
5.	” 28 ”	2,42

Den fallende tendensen fra intervall 1 til intervall 5 er av stor interesse. Den indikerer at det også i fylkesnemndsaker (som skjønnsmessig antatt for straffesaker) er slik at omfanget av forberedende arbeid i forhold til møtevarighet synker relativt med økende møtevarighet. Det innebærer at det kan være riktig å gradere stykkprismultiplikatoren alt etter om forhandlingsmøtet har vart en, to, tre, fire eller flere dager. Dette ville imidlertid gjøre systemet unødig komplisert, og det foreslås derfor at man bruker en multiplikator for de to første dagene (definert som inntil 14 timer) og en redusert multiplikator for overskytende dager. På hvilket nivå man da skal legge seg beror på et skjønn. Hvis departementets forutsetning om at eventuelle nye stykkprisnormer mest mulig skal reflektere gjennomsnittsutbetalingene i tilsvarende saker hittil skulle det tilsi en multiplikator for de to første dagene på 3,0 og for overskytende dager på 2,6 (matematiske gjennomsnitt av h.h.v. intervall 1-2 og intervall 2-5). Utrederen er likevel av den oppfatning at disse multiplikatorene gjennomgående vil medføre salær for forberedende arbeid over hva det reelt er behov for i disse sakene. Det salærsystem som i dag gjelder er basert på ren selvrappotering hva angår alt arbeid utenom nemndsmøter. Kravene til spesifikasjon og dokumentasjon av anvendt arbeidstid har i praksis vært svært lemfeldige. Kontrollintensiteten har gjennomgående vært svært lav, og kontrollmulighetene er i beste fall små. Det er nærliggende å anta at det i en viss utstrekning vil finne sted "overrapportering" av arbeidstid under et slikt system, nær sagt uansett hvilken yrkesgruppe som betjener seg av systemet. Utsikten til å få egen oppgave satt til side er liten, og det man i verste fall risikerer er en nedsettelse av timetallet.

"Overrapportering" behøver heller ikke alltid oppleves som bevisst overdrivelse fra den enkeltes side. For det første vil arbeidsoppgavene ofte bli satt opp på skjønnsmessig grunnlag av advokaten selv. For det andre danner det seg gjerne interne normer om hva som gjennomgående er rimelig å anslå for visse arbeidsoppgaver, og det blir da gjerne rundet oppover. Et typisk eksempel er at mange advokater konsekvent opererer med 0,25 timer for enhver telefonsamtale, endog ofte slik at lengre samtaler gjerne settes til det dobbelte eller mer. Antall telefonsamtaler er i seg selv ukontrollerbart. Gjennomsnittlig tidsbruk for en telefonsamtale er åpenbart langt mindre enn 15 minutter, og det er temmelig klart at man på denne måten kan komme godt over reelt anvendt tid.

Et moment som også kan nevnes i denne forbindelse, og som har bærekraft ved vurdering av gjennomsnittsberegninger også på andre områder, er at arbeidsoppgavene stammer fra advokater med ulike kvalifikasjoner og ulik mengde erfaring. Ut fra det som tidligere er sagt om at stykkprisnormene bør reflektere et visst kvalifikasjons- og erfaringsnivå hos de

advokater som skal være normgivende for normal tidsbruk, se nærmere avsnitt 3.5 side 22, bør det være forsvarlig å nedjustere gjennomsnittstall som fremkommer i forhold til samtlige advokater i materialet.

Etter utrederens oppfatning bør man på denne bakgrunn legge multiplikatorene noe lavere enn de matematiske gjennomsnittene tilsier, til skjønnsmessig 2,75 for de to første dagene og 2,4 for overskytende dager.

Den tidsbruksundersøkelse som er referert under avsnitt 5.2.1 gir ikke informasjon om eventuell variasjon i tidsbruk i forhold til de tema sakene har vedrørt, altså hvilke konkrete hjelpe- eller tvangstiltak saken har omfattet. Den før nevnte parallelle undersøkelsen i regi av Justisdepartementet gir muligens grunnlag for å fastslå systematiske variasjoner i tidsbruken i forhold til slike kriterier, og i så fall kan dette åpne muligheten for å nyansere salærfaktorene i henhold til slike variasjoner.

5.2.3 Fylkesnemndsaker uten forhandlingsmøte

Når det gjelder tidsbruken i saker hvor nemndsmøte ikke er avholdt viser tabellen foran betydelig variasjon mellom de ulike nemndene i undersøkelsen. Særlig Oslo og Akershus skiller seg ut med betydelig høyere gjennomsnittstall enn de andre tre nemndene, men det er stor ulikhet innbyrdes også mellom disse tre. Hva årsaken til dette kan være er ikke mulig å si noe om ut fra den foretatte undersøkelse. Det er likevel slik at også når det gjelder denne størrelsen trekkes gjennomsnittsverdiene opp av et antall saker hvor timetallene ligger over hva hovedtyngden av saker holder seg innenfor. Antallet saker hvor nemndsmøte ikke er avholdt med samlet tidsbruk over 10 timer er for eksempel 50, som utgjør ca 41% av denne kategori:

Beregnes gjennomsnittlig tidsbruk i gjenværende saker, altså saker med inntil 10 timer, blir resultatet 5,69 timer.

Det vil da være en mulighet for å etablere en stykkprisnorm som vil gjelde for flertallet av også disse sakene ved å honorere dem etter et fast timetall/salærfaktor, for eksempel 6. Som på andre saksområder forutsetter da et høyere honorar at en nærmere bestemt unntaksgrense overskrides og ellers at de generelle vilkår for unntak er oppfylt, jf. herom nærmere under

avsnitt 6. Det bemerkes at denne kategori saker i flere henseender er på linje med fritt rettsrådsakene. Dette kan for eksempel tale for at unntaksgrensen i tilfelle settes som i fritt rettsrådsakene. Det fremmes likevel ikke noe konkret forslag for denne kategori saker, verken om hvilken salærfaktor som bør velges eller om unntaksgrensen. Bl.a. kan det her være særlig aktuelt å se om Justisdepartementets parallellundersøkelse kan danne grunnlag for ulike salærfaktorer alt etter hvilken tiltakskategori advokatbistanden gjelder.

6. Unntaksvilkår og unntaksgrenser.

6.1 Vilkår for unntak fra stykkprisfastsettelse.

Unntaksvis vil advokatens nødvendige arbeid med en sak så klart overstige gjennomsnittlig tidsbruk at det ville være urimelig å begrense godtgjørelsen til stykkprisen.

Rettsikkerhetsmessig ville også en unntaksfri stykkprisregel kunne være betenkelig, idet et for stort sprik mellom faktisk nedlagt arbeid og den salærfaktor arbeidet blir betalt etter i noen tilfelle ville kunne medføre at advokaten neglisjerte disposisjoner som en forsvarlig ivaretagelse av klientens tarv nødvendiggjør. Det er derfor påkrevet med unntaksregler som kan fange opp slike tilfeller.

Årsaken til at enkelte oppdrag kan bli ekstraordinært arbeidskrevende kan ligge på flere plan, så som sakens art, bevisførselens omfang, rettsspørsmålenes art, siktedes personlige forhold m.m. Hvis siktede er varetektsfengslet kan spesielle vilkår og restriksjoner som er fastsatt påvirke forsvarerens arbeid. Sterkt mediefokus på en sak vil kunne belaste forsvarerens arbeidstid i noen grad, men det har hittil vært liten forståelse hos myndighetene for å akseptere at slikt arbeid skal dekkes av det offentlige, se bl. a. Justisdepartementets kommentar til § 7 i salærinstruksen. Antagelig er dette vel begrunnet. Ivaretagelse av siktedes tarv krever sjelden noen omfattende kontakt med media fra forsvarerens side, og den tid som kreves for en kort oppklarende kommentar etter et rettsmøte eller lignende vil oftest være ubetydelig. Advokatens egenprofilering, eller behov for utspill og eksponering av rettspolitisk eller allmenpolitisk karakter, kan i enkelte tilfelle være et motiv for mer utstrakt kontakt med media, og det er nokså klart at dette i tilfelle må falle utenfor rettshjelpsdekningen.

Gjeldende stykkprisforskrift om *hovedforhandlinger* har en unntaksregel som lyder slik:

Overstiger det samlede timeforbruk det timetall som totalt betales etter første ledd med mer enn 50%, fastsettes hele salæret etter reglene i salærforskriften.

Unntaksregelen i fritt rettsrådssaker er formulert på tilsvarende måte, men da slik at faktisk timeforbruk må overstige *det dobbelte* av grunnlaget for stykkprisen.

Det stilles altså ikke noe kvalifikasjonskrav utover det at timetallet må overstige henholdsvis 150% og 200 % av fastsatt salærfaktor, og det er heller ikke heftet noe spesifikt dokumentasjonskrav (utover hva den alminnelige salærinstruksen tilsier) for godtgjøring av at dette er tilfelle. Dette har vært påpekt og kritisert i tidligere evalueringsrunder.

Etter utrederens oppfatning – som også er i tråd med oppfatninger fra dommerhold under tidligere høringer – innebærer dette et for svakt krav til å kunne fravike stykkprisnormen, Både i forhold til eksisterende ordninger og i forhold til foreslåtte utvidelser bør det derfor strammes inn på adgangen til å fravike stykkprisnormen ved nærmere kvalifikasjons- og dokumentasjonskrav. Stykkprisordningene skal som tidligere påpekt gi forsvarlig betaling i normaltilfellene. Det kan da ikke være urimelig å kreve at den advokat som hevder at saken faller utenfor normalområdet har en særskilt dokumentasjons- og begrunnelsesplikt for at så er tilfelle. Det er praktisk talt bare i saker hvor arbeidsbyrden i tilfelle avviker vesentlig *oppad* at det blir tale om å fravike stykkprisen, selv om det utvilsomt i praksis ofte vil forekomme saker hvor man har avvik den andre veien.

På denne bakgrunn foreslår utrederen at en *generell* bestemmelse om betingelsene for å kunne kreve at stykkprissatsen fravikes innpasses i ny stykkprisforskrift.

Bistand ved varetektsfengsling strekker seg noen ganger over lengre tidsperioder, mens forsvareren regelmessig vil kreve og få oppgjør ved hver fengslingsperiodes utløp, eventuelt inklusive det rettsmøte som avholdes ved begjæring om ytterligere fengslingsforlengelse. Det vil både for forsvareren og dommerne som skal fastsette salærene være arbeidskrevende å behandle søknader om unntak fra stykkprisnormen for den enkelte fengslingsperiode. Dessuten vil det ofte være vanskelig å bedømme om grunnlaget for unntak er til stede etter en enkelt periode, bl.a. fordi det arbeid som er nødvendig i den enkelte periode kan variere meget. Unntak fra stykkprisfastsettelse bør derfor i disse tilfelle normalt ikke kunne kreves før varetektsfengslingen har vart noe lengre tid, eventuelt når siktede er løslatt eller når tiltale er besluttet. Likevel bør forsvareren i særlige tilfelle også her kunne få forhåndstilsagn om skjønsmessig salærfastsettelse.

For varetektsfengslingsoppdrag foreslås på denne bakgrunn visse særregler i tillegg til de generelle vilkår som må oppfylles for at unntak fra stykkprisfastsettelse skal kunne skje.

6.2 Unntaksgrenser

Unntaksgrensen er den terskel advokatens faktiske arbeid med et oppdrag må *overstige* for at det skal være aktuelt å fravike stykkprisfastsettelse av salæret i de oppdragstyper som faller inn under stykkprisordningen. Terskelen er etter reglene i dag 50% over hva stykkprissatsen ville utgjøre ved et hovedforhandlingsoppdrag (150% av salærfaktor for oppdraget) og 100% over stykkprissatsen ved fritt rettsrådsoppdrag (200% av salærfaktor for oppdraget). Det foreslås at disse terskler opprettholdes, og at 50%-normen for hovedforhandlinger dessuten gjøres gjeldende også for hovedforhandlinger som varer mer enn 5 dager, varetektsfengslingsoppdrag og oppdrag som bistandsadvokat. Det er diskutabelt om 50%-normen i straffesaker (herunder bistandsadvokatoppdrag) burde være høyere. I tidligere evalueringsrunder har det fra enkelte hold vært hevdet at terskelen burde økes. Det kan imidlertid anføres en del gode grunner for at terskelen bør opprettholdes på dette nivå. Hvis utrederens forslag om beregning av salærfaktor legges til grunn, vil godtgjørelsen for forsvareroppdrag ved hovedforhandlinger for det første bli noe redusert. Dette tilsier at man utviser forsiktighet med å redusere muligheten for å få salæret skjønnsmessig fastsatt ut fra en konkret arbeidsoppgave i den enkelte sak. Det strammes også etter forslaget inn på de generelle vilkår for slik skjønnsmessig fastsettelse. 50%-terskelen er dessuten innarbeidet gjennom lang tid. Når det gjelder forskjellen i terskelhøyde mellom fritt rettsrådsaker og straffesaker kan det anføres at det "tap" en advokat lider ved at faktisk arbeidstid i en straffesak viser seg å ligge godt over, i verste fall 40-50% over salærfaktoren, vil kunne bli vesentlig mer følelig enn ved slik overskridelse i en fritt rettsrådssak hvor arbeidet under enhver omstendighet vil være av langt mer begrenset omfang.

6.3 Kommentarer til unntaksreglene

De vilkår og grenser som er omtalt foran er søkt formulert i § 7 i forslaget til stykkprisforskrift som fremsettes til slutt i denne fremstilling. Det hitsettes følgende særskilte kommentarer til noen av bestemmelsene:

Det forutsettes at det arbeid som skal honoreres ved skjønnsmessig fastsettelse i varetektstiden (§6-2) må fremstå som rimelig og nødvendig for ivaretagelse av siktedes tarv

som varetektsfengslet, slik at arbeid som naturlig hører under og normalt honoreres som forberedelse til hovedforhandling ikke skal kunne kreves dekket. Erfaring tilsier at en del forsvarere tilsynelatende opererer med en svært vidtfaende definisjon av hva som er nødvendig arbeid, noe som til sine tider har gitt seg utslag i salærkrav på 20-40 000 kroner og mer pr. fengslingsperiode (4 uker) gjennom lang tid. Dessverre har også kontrollen i mange slike tilfeller vært svak, slik at det temmelig åpenbart over tid er blitt attestert til utbetaling relativt store beløp som det ikke har vært grunnlag for. Den foreslåtte regel om vurdering av samlet belastning over hele fengslingstiden, eventuelt hver 20. uke, i de tilfellene hvor skjønnsmessig fastsettelse unntaksvis innrømmes vil forhåpentligvis kunne gi et bedre grunnlag for å bedømme om tidsbruken har vært rimelig og nødvendig. Den dommer som får slike oppgaver til attestasjon vil også kunne bruke noe mer tid på slikt arbeid og ha lettere for å kunne konferere med andre dommere som har hatt befatning med fengslingssaken i det angjeldende tidsrom.

Eventuell skjønnsmessig avregning foreslås å skulle skje, foruten etter utløpet av hver 20. ukes fengslingsperiode, ved løslatelse og ved forsvarerskifte, også når tiltale måtte være tatt ut. Siktede vil undertiden bli holdt i fortsatt varetekt etter at tiltalebeslutning foreligger, men dette er likevel et naturlig tidspunkt for skjønnsmessig avregning, ettersom forsvarerens arbeid deretter i normaltillfellene vil bli direkte innrettet mot en forestående hovedforhandling. Den fortsatte bistand under varetektstiden bør da godtgjøres ved stykkpris, og eventuelt ekstraordinært merarbeid bør i tilfelle vurderes i forhold til honoraret for hovedforhandlingen dersom forsvareren søker og oppnår unntak fra stykkprisfastsettelse av dette.

7. Noen avgrensninger og definisjoner. Arbeidsoppgaver.

7.1 Rettsmøter, ventetid, pauser

Når salærfaktor for noen oppdrag er foreslått beregnet som en funksjon av varigheten av et rettsmøte (oppdrag som gjelder hovedforhandling og tilståelsesdom) bygger dette på den antagelse at det gjennomgående vil være en viss samvariasjon mellom rettsmøtets lengde og behovet for forberedende og annet utenrettslig arbeid. Basis for en slik antagelse er at *forhandlingstiden i retten* i noen grad sannsynligvis reflekterer forberedelsesbehovet. I en del rettssaker oppstår imidlertid fra tid til annen mer eller mindre uforutsette pauser. Det forekommer også at rettsmøter kommer senere i gang enn berammet. Det kan ikke antas at ventetid eller pauser av denne art reflekterer noe forberedelsesbehov, og denne tiden bør derfor i prinsippet ikke telle med når salærfaktoren skal fastsettes som produktet av en fastsatt

multiplikator og rettsmøtets varighet. Samtidig vil advokatens tid likevel ofte være belagt i vente- eller pausetiden, uten at den kan utnyttes til annet inntektsgivende arbeid.

Det varierer antagelig meget fra dommer til dommer i hvilken grad det i dag gjøres fradrag for ventetid og pauser ved fastsettelse av antall rettsmøtetimer. Sannsynligvis er det en utbredt tradisjon for betydelig liberalitet i så måte. Det er også rimelig å gjøre visse avgrensninger i hva som skal komme til fradrag og hva som ikke skal hensyntas, men dette bør reguleres slik at det er klart hvilken rettsmøtetid som skal gi grunnlag for utenrettslig tillegg og hvilken tid som i tilfelle skal godtgjøres på annen måte.

Utrederen antar det er sjelden at forsinkelser på mindre enn en halvtime i forhold til det tidspunkt et rettsmøte er berammet til i dag fraregnes i rettsmøtetiden i forhold til stykkprisreglene. Det foreslås derfor å regelfeste at slike kortvarige forsinkelser ikke skal fraregnes, og at denne regel skal gjelde alle typer rettsmøter.

Når det gjelder pauser vil nok også praksis variere atskillig. Under hovedforhandlinger vil det oftest bli tatt lunsjpause varierende mellom 30 og 60 minutter, og etter utrederens erfaring vil disse pauser av de fleste dommere ikke bli fraregnet. Det samme gjelder kortere pauser formiddag og ettermiddag. Det synes rimelig å opprettholde denne praksis. Pauser på mer enn 1 time bør imidlertid komme til fradrag, men da slik at hvis slike pauser faller sammen med lunsjpausen, bør fradraget i alle fall reduseres med 30 minutter.

Rettsmøter til enedommerpådømmelse kan også noen ganger bli avbrutt av pauser. Her bør pauser på mer enn 30 minutter fraregnes.

Det er rimelig at advokaten får godtgjort slik ventetid og pauser med tilleggspoeng som svarer til ventetiden, men da avgrenset nedad til nærmeste halvtime ettersom rettsmøtetiden alltid vil bli avgrenset oppad.

Noen ganger vil en forsinkelse av et rettsmøte bli varslet i så god tid at ventetiden kan utnyttes til annet arbeid. Det samme gjelder hvor det varsles at forsinkelsen eller pausen blir så langvarig at advokaten kan gå tilbake til sitt kontor og utføre annet arbeid. Dette vil i noen grad avhenge av avstanden til advokatens kontorsted eller andre forhold. I alle fall bør godtgjøring for ventetid eller pauser i noen slike tilfeller falle bort eller reduseres.

Det vises for øvrig til forskriftsutkastets § 9.

7.2 Godtgjørelse for reise, opphold, fravær, diett og andre utgifter

Det foreslås i det arbeid som her foreligger ingen endringer i gjeldende regler for dekning av salær og/eller utgifter i forbindelse med reiser og fravær eller andre utgifter som påløper i et oppdrag. Heller ikke foreslås det noen endringer i reglene om bostedsforbehold.

7.3 Arbeidsoppgaver

Hittil har det vært benyttet ett autorisert skjema for avgivelse av arbeidsoppgave i alle typer offentlig betalte advokatoppdrag. Skjemaet benyttes for øvrig også av tolker og en del sakkyndige som yter bistand i slike saker.

Dersom de forslag som her fremsettes helt eller delvis settes ut i livet, vil det være behov for å utarbeide nye skjemaer for oppdrag som faller inn under stykkprisordningene. Etter alt å dømme vil det være mest rasjonelt å utarbeide særskilte skjemaer for hver oppdragstype. Til gjengjeld bør disse kunne forenkles atskillig i forhold til dagens skjema, idet atskillige av de opplysninger som dette fordrer vil være unødvendige under et stykkprissystem. Skjemaene bør i størst mulig utstrekning utformes slik at de er "selvkalkulerende" for den salærfaktor oppdraget skal betales etter. Særlig vil dette være viktig i arbeidsoppgaver for oppdrag som gjelder varetektsfengsling. Til hvert skjema bør det for øvrig høre en tabell med ferdigkalkulerte salærfaktorer hvor disse avhenger av tidsbruk i rettsmøter etc. og varierende multiplikatorer. For oppgaver hvor det kreves kompensasjon for bortfalte rettsmøter etc. må det sikres at kompensasjon som gis registreres med henblikk på eventuell senere avkorting.

Arbeidsoppgaver innleveres i dag i stor utstrekning mangelfullt utfylt, og selv om praksis nok varierer fra myndighet til myndighet blir slike mangler svært ofte oversett. Det blir svært viktig under et system à la det som foreslås her å innskjerpe nødvendigheten av at oppgavene blir fullstendig og nøyaktig utfylt, og at oppgaver som ikke oppfyller dette konsekvent nektes honorert og returneres advokaten for retting. Primærkontrollen av slike arbeidsoppgaver bør for fremtiden kunne legges til saksbehandlernivå.

Det forutsettes at nye skjemaer (også) blir utformet og vil kunne utfylles elektronisk, og at hovedtyngden av arbeidsoppgaver i fremtiden avgis på denne måten.

III

Utkast til stykkprisforskrift

Det fremsettes herved følgende forslag til ny forskrift om stykkprisbetaling av offentlig betalte advokatoppdrag:

§1. *Hvem forskriften gjelder for*

Forskriften gjelder for advokater og andre som yter fritt rettsråd etter lov om fri rettshjelp av 13. juni 1980 nr. 35, for offentlig oppnevnt forsvarer og privat antatt forsvarer som tilkommer offentlig salær og for advokater som er oppnevnt for private parter i saker for fylkesnemnda. Forskrift av 3. desember 1997 om salær fra det offentlige til advokater m.v. kommer til anvendelse med mindre annerledes er bestemt i denne forskrift.

§2. *Forskriftens anvendelsesområde*

Forskriften kommer til anvendelse i:

- a) Fritt rettsrådssaker etter lov om fri rettshjelp §13 første og annet ledd, jf. §18 , og i saker om økonomisk oppgjør etter oppløsning av samboerforhold etter rettshjelploven §13 tredje ledd. Unntatt er bidragssaker og søknad om billighetserstatning.
- b) Straffesaker som behandles av tingretten etter reglene i straffeprosessloven kapittel 14 og kapittel 22 , og i straffesaker som behandles av lagmannsretten etter reglene i straffeprosessloven kapittel 23 og kapittel 24 .
- c) Saker for fylkesnemnda etter sosialtjenesteloven § 9-1 og barnevernloven § 7-2 og hvor det i forbindelse med saksbehandlingen avholdes forhandlingsmøte, jf. sosialtjenesteloven § 9-8.

§3. *Grunnlag for beregning av stykkpris*

§3. Grunnlag for beregning av stykkpris

Rettsråd, sak eller bistand for øvrig som etter forskriften skal godtgjøres med stykkpris kalles et oppdrag. Godtgjørelsen forutsetter at oppdraget utføres og avsluttes i samsvar med god advokatskikk.

Stykkpris fastsettes som et produkt av den offentlige salærsats og en salærfaktor.

Salærfaktoren angir det timetall et oppdrag skal honoreres etter. Timetallet fremkommer som et poengtall med inntil 2 desimaler.

Salærfaktoren for det enkelte oppdrag fremgår av § 4 eller beregnes etter reglene i § 5 og 6.

Salærfaktor som beregnes med basis i varighet av rettsmøter, varighet av forhandlingsmøter eller tilstedeværelse ved avhør inneholder en *tidskomponent* og en *utenrettslig eller forberedende komponent*. Tidskomponenten er lik det faktiske timetall som rettsmøtet, forhandlingsmøtet eller avhøret har vart, avrundet som bestemt i § 9-1 første ledd. Den utenrettslige eller forberedende komponent er differansen mellom salærfaktoren og tidskomponenten.

Omfatter et rettsrådsoppdrag flere klienter i samme sak skal det regnes som ett oppdrag og honoreres med én stykkpris. Det samme gjelder oppdrag i straffesak, men advokaten har da krav på et tillegg for hver klient mer enn en for utenrettslig eller forberedende komponent av fastsatt eller beregnet salærfaktor for oppdraget.

§4. Stykkpris for fritt rettsråd

Oppdrag med anvendt arbeidstid inntil 2 timer godtgjøres etter salærfaktor 1,5.

Oppdrag innenfor nedenfor nevnte saksområder godtgjøres ellers etter følgende salærfaktorer:

1. Ekteskaps- og familiesaker:

- a. Oppdrag vedrørende separasjon og skilsmisse (gjelder ikke bidragssaker):

Salærfaktor 3.

- b. Oppdrag som kun omfatter felleseieskifte eller økonomisk oppgjør etter oppløsning av samboerforhold:

Salærfaktor 7.

- c. Oppdrag som omfatter foreldreansvar, daglig omsorg og samværsrett:
Salærfaktor 7.
  - d. Oppdrag som omfatter både foreldreansvar og/eller daglig omsorg og/eller samværsrett og felleseieskifte/økonomisk oppgjør etter oppløsning av samboerskap:
Salærfaktor 12.
2. Personskadesaker:
- a. Oppdrag som gjelder erstatning ved personskade eller tap av forsørger (gjelder ikke søknad om billighetserstatning):
Salærfaktor 7.
  - b. Oppdrag om søknad om voldsoffererstatning:
Salærfaktor 5.
  - c. Oppdrag om klage over avslag på søknad om voldsoffererstatning:
Salærfaktor 3.
3. Oppdrag vedrørende oppsigelse eller utkastelse fra bolig som klienten bebor.
Salærfaktor 6.
4. Oppdrag vedrørende oppsigelse eller avskjed i arbeidsforhold:
Salærfaktor 6
5. Oppdrag i trygde og pensjonssak:
Salærfaktor 7
6. Utlendingssaker:
- I arbeidsoppgaven skal asylsøkerens fremmedkontroll (FK) nummer og/eller (DUF) nummer oppgis. Det skal også redegjøres for hvilket arbeid som faktisk er utført og tidspunktet for dette, ved at arbeidsoppgavens del 2 fylles ut som ved skjønnsmessig salærfastsettelse.
- a. Oppdrag om søknad i utlendingssak:
Salærfaktor 3.
Ved søknad om asyl for familier økes salærfaktoren med 1 poeng for ektefelle/registrert partner/samboer og for hvert barn mellom 14 og 18 år.
For familiemedlemmer over 18 år gis en selvstendig stykkpris.
  - b. Oppdrag om klage i utlendingssak.
Ved klage økes salærfaktoren med 1 poeng.

Ved klage over avslag på søknad om asyl økes salærfaktoren med 3 poeng.

Ved oppdrag som omfatter personlig fremmøte i Utlendingsnemnda økes salærfaktoren med ytterligere 5 poeng.

§5. Stykkpris i straffesaker

Oppdrag i straffesak for tingrett som forsvarer eller bistandsadvokat betales etter stykkpris når oppdraget gjelder varetektsfengsling, tilståelsesdom og hovedforhandling. Det samme gjelder oppdrag i straffesak for lagmannsrett når oppdraget gjelder ankeforhandling. Som varetektsfengsling gjelder også fengsling med hjemmel i utlendingsloven.

§ 5-1 Varetektsoppdrag for tingrett

a) Førstegangsfengsling

For bistand i rettsmøte ved fremstilling av en siktet som er pågrepet og begjært varetektsfengslet beregnes salærfaktor for oppdraget slik:

For rettsmøte 0,5 poeng for hver påbegynte halve time, minimum 1 poeng

For utenrettslig bistand som ikke omfatter støtteskriv i anledning kjæremål 3,5 poeng

For utenrettslig bistand som omfatter støtteskriv i anledning kjæremål 4,0 poeng

b) Varetektstid

For bistand til siktet som er underlagt varetektsfengsling beregnes salærfaktor slik:

For hver kalenderdag fengslingen varer, f.o.m. dagen etter siste fengslingsbeslutning av retten t.o.m. den dag siktede eventuelt fremstilles med begjæring om fengslingsforlengelse, 0,15 poeng.

For attesterte besøk hos siktede i fengselet (herunder i politiarrest) 0,5 tilleggspoeng for hver påbegynte halvtime besøket varer, maksimum 1 poeng for hver periode, eller påbegynt periode à 14 kalenderdager .

For attestert tilstedeværelse ved politiets avhør av siktede 0,5 tilleggspoeng for hver påbegynte halvtime.

c) Fengslingsforlengelse

For bistand i rettsmøte til behandling av begjæring om fengslingsforlengelse 0,5 poeng for hver påbegynte halvtime, minimum 1 poeng.

For utenrettslig arbeid i forbindelse med rettsmøte til behandling av begjæring om fengslingsforlengelse 1 poeng, men 1,5 poeng hvis bistanden omfatter støtteskriv i anledning kjæremål.

§ 5-2 Oppdrag i forbindelse med tilståelsesdom

For bistand i rettsmøte berammet for rettslig avhør og mulig avsigelse av tilståelsesdom fastsettes salærfaktor slik:

Hvis rettsmøtet varer inntil 1,5 timer, 3,5 poeng.

For hver påbegynt halvtime rettsmøtet varer utover 1,5 timer tillegg med 0,75 poeng.

For bistand med skriftlig ankeerklæring eller støtteerklæring til anke 0,5 poeng

Dersom tilståelsesdom avsies i samme rettsmøte som de forutgående forhandlingene og forkynnelse av dommen starter innen en halv time etter at saken er erklært tatt opp til doms, regnes rettsmøtet i forhold til reglene i § 5-2 å vare kontinuerlig fra start til retten heves etter domsavsigelsen. Dersom forkynnelsen av dommen starter mer enn en halv time etter at saken er tatt opp til doms gis et tillegg til salærfaktor for oppdraget som for særskilt rettsmøte, minimum 1 poeng. Varer ventetiden og domsforkynnelsen i slike tilfeller til sammen en time eller mindre, bortfaller tillegg for pause etter § 8-1 siste ledd.

Reglene i denne § kommer til anvendelse selv om tilståelsesdom ikke avsies.

§ 5-3 Forsvareropdrag i forbindelse med hovedforhandling/ankeforhandling i tingrett og lagmannsrett

1. Salærfaktor for hovedforhandling/ankeforhandling som varer inntil 2 timer er 6,0.
2. Salærfaktor for hovedforhandling/ankeforhandling som varer inntil 3,5 timer er 8,0.
3. Salærfaktor for hovedforhandling/ankeforhandling som varer mer enn 3,5 timer, men ikke utover 1 dag beregnes slik:

Ved varighet av avhør inntil 1,5 timer	2,5 poeng
Ved varighet av avhør inntil 2 timer	3,0 poeng
Ved varighet av avhør inntil 2,5 timer	4,0 poeng
Ved varighet av avhør inntil 3 timer	4,5 poeng
Ved varighet av avhør inntil 3,5 timer	5,5 poeng

Ved varighet av avhør over 3,5 timer øker tillegget med 0,5 poeng for hver påbegynte halvtime.

§ 6 Stykkpris i saker for fylkesnemnd

Oppdrag i sak for fylkesnemnd betales etter stykkpris når det er avholdt forhandlingsmøte i saken og advokaten har møtt i slikt møte. Salærfaktoren for slik oppdrag beregnes med basis i varigheten av forhandlingsmøtet slik:

Inntil 14 timer timetallet multiplisert med 2,75. Ved mer enn 14 timers varighet overskytende timetall multiplisert med 2,40.

§ 7 Unntak fra stykkprisfastsettelse

§ 7-1 Generelle vilkår for unntak

Hvis særlige omstendigheter ved oppdraget, så som sakens særegne karakter, de rettsspørsmål saken reiser, bevisførselens omfang og kompleksitet, klientens personlige forhold eller andre omstendigheter har medført at det antall arbeidstimer advokaten har nedlagt i saken overstiger den unntaksgrense som er fastsatt for angjeldende oppdragstype, kan advokaten søke om at salæret fastsettes skjønnsmessig. Advokaten må i tilfelle utførlig redegjøre for de grunner som tilsier at unntak skal gjøres.

Det påløpne arbeid må i sin helhet dokumenteres ved nøyaktig førte timelister med tidsangivelse for de enkelte arbeidsoperasjoner og ellers med så fyldig beskrivelse av disse at etterkontroll muliggjøres. Salærfastsettende myndighet kan kreve supplerende opplysninger og dokumentasjon.

Hvis salærfastsettende myndighet finner at grunnlaget for å kreve unntak er oppfylt fastsettes salæret skjønnsmessig. Nedsettelse av det timetall salærkravet bygger på kan skje dersom det er benyttet lengre tid enn hva som er rimelig og nødvendig.

Salærfastsettende myndighet kan etter søknad med slik begrunnelse som angitt i første ledd gi forhåndstilsagn om at salæret vil bli skjønnsmessig fastsatt. Når arbeidsoppgave innleveres etter avsluttet oppdrag, gjelder det samme krav til dokumentasjon av påløpt arbeid som bestemt i annet ledd og den samme adgang til nedsettelse som bestemt i tredje ledd. Selv om faktisk arbeidstid, eventuelt etter nedsettelse, i slike tilfeller ikke overstiger unntaksgrensen for oppdraget, skal skjønnsmessig salærfastsettelse opprettholdes.

Avslag på søknad om forhåndstilsagn som omhandlet i foregående ledd er ikke til hinder for senere beslutning om unntak og skjønnsmessig salærfastsettelse.

Når søknad om skjønnsmessig salærfastsettelse leveres etter at et oppdrag er avsluttet har advokaten krav på foreløpig avregning av arbeidet basert på den salærfaktor stykkprisreglene tilsier for oppdraget. Salær som er utbetalt på dette grunnlag kommer til fradrag i eventuelt senere skjønnsmessig fastsatt salær.

§ 7-2 Vilkår for unntak ved oppdrag i forbindelse med varetektsfengsling

Når forsvareropdraget gjelder en siktet som er underlagt varetektsfengsel og

- varetektsfengslingen har vart sammenhengende i 20 uker eller mer, eller
- siktede løslates, eller
- tiltalebeslutning tas ut mot siktede, eller
- forsvarervervet opphører

og unntaksgrensen for denne type oppdrag for den forløpne periode sett under ett er overskredet, kan salæret på de vilkår som er fastsatt i § 6-1 fastsettes skjønnsmessig.

Varer varetektsfengslingen utover det tidspunkt skjønnsmessig fastsettelse av forsvarerens salær finner sted, gjenopptas stykkprisfastsettelse av salær til forsvareren inntil skjønnsmessig fastsettelse igjen besluttes etter reglene i første ledd eller slik fastsettelse skal foretas på grunnlag av forhåndstilsagn, jf. siste ledd.

Hvis det etter reglene i § 6-1 er gitt forhåndstilsagn om skjønnsmessig fastsettelse av forsvarerens salær, skal salær for den enkelte fengslingsperiode likevel avregnes etter stykkpris, idet skjønnsmessig fastsettelse i slike tilfeller foretas på de tidspunkter som er fastsatt i første ledd.

§ 7-3 Unntaksgrenser

Unntaksgrensen for søknad om skjønnsmessig salærfastsetting er den salærfaktor som er fastsatt (beregnet) for den enkelte oppdragstype med et prosentueilt bestemt tillegg. Skjønnsmessig salærfastsetting er betinget av at den arbeidstid i timer den salærberettigede faktisk oppgir å ha nedlagt på oppdraget overstiger unntaksgrensen.

Unntaksgrensen utgjør

- For fritt rettsrådsoppdrag: Fastsatt salærfaktor pluss 100%
- For oppdrag som forsvarer eller bistandsadvokat: Fastsatt eller beregnet salærfaktor pluss 50%
- For oppdrag i sak for fylkesnemnd: Beregnet salærfaktor pluss 50%

Ved forsvareropplegg i forbindelse med varetektsfengsling beregnes unntaksgrensen på basis av summen av de salærfaktorer som er påløpt i det tidsrom det søkes om skjønnsmessig salærfastsettelse for.

§ 8 Utsettelse eller bortfall av oppdrag. Kompensasjon og avkorting.

§ 8-1 Kompensasjon for bortfall av hovedforhandling/ankeforhandling eller forhandlingsmøte.

Avlysning eller utsettelse av hovedforhandling/ankeforhandling eller forhandlingsmøte som varsles 3 dager eller mindre på forhånd, og hvor hovedforhandlingen/ankeforhandlingen eller forhandlingsmøtet var berammet med varighet inntil 3 dager gir rett til kompensasjon med salærfaktor 3 for hver dag. Var hovedforhandlingen/ankeforhandlingen eller forhandlingsmøtet berammet til å vare mer enn 3 dager kan det etter søknad gis en skjønnsmessig beregnet kompensasjon for de overskytende dager, men ikke utover salærfaktor 2 pr. dag.

Vilkårene for kompensasjon etter første ledd annet punktum er at advokatvirksomhet er søkerens hovedbeskjeftigelse og det kan sannsynliggjøres at andre oppdrag ikke kan tre i stedet for det som er bortfalt.

§ 8-2 Kompensasjon for forberedende arbeid

Avlysning, utsettelse eller forkorting av hovedforhandling/ankeforhandling eller forhandlingsmøte gir rett til kompensasjon for det forberedende arbeid som etter reglene i § 5-3, § 5-4 og § 6 ville ha blitt godtgjort dersom hovedforhandlingen/ankeforhandlingen eller forhandlingsmøtet hadde pågått i det antall dager det var berammet for. Forutsatte møtefrie dager tas ikke i betraktning. Som forkorting av hovedforhandlingen/ankeforhandlingen eller forhandlingsmøtet regnes ikke at noen møtedager grunnet pauser, sen start eller tidlig avslutning gir et mindre antall rettstimer enn normalt som grunnlag for salærfaktorberegning.

Ved beregningen av forberedende arbeid legges til grunn at rettsdagene som bortfaller ville ha vart i 6 timer og forhandlingsmøtene i 7 timer hvis ikke kortere varighet var forutsatt ved beramningen. Salærfaktor for kompensasjonen er 4/5 – fire femdeler – av forberedende komponent i beregnet salærfaktor for oppdraget eller bortfalt del av dette. Denne komponent fremkommer som differansen mellom bortfalt forutsatt salærfaktor og det timetall som er bortfalt.

§ 8-3 Avkorting av salærfaktor ved ny beramning

Ved ny beramning av hovedforhandling/ankeforhandling eller av fortsettelse av denne skal utenrettslig komponent av salærfaktor etter ny/fortsatt iretteføring avkortes med den kompensasjon som er gitt i medhold av § 7-2 slik:

Ved ny/fortsatt iretteføring som starter innen nedenevnte tidsforløp fra opprinnelig starttidspunkt eller avbruddstidspunkt, med samme forsvarer eller bistandsadvokat:

- Innen 1 måned med 100% av utbetalt kompensasjon, begrenset oppad til utenrettslig komponent ved ny/fortsatt iretteføring.
- Innen 3 måneder med 80% av utbetalt kompensasjon, begrenset oppad til 80% av utenrettslig komponent ved ny/fortsatt iretteføring.
- Innen 6 måneder med 50% av utbetalt kompensasjon, begrenset oppad til 50% av utenrettslig komponent ved ny/fortsatt iretteføring.

- Innen 12 måneder med 25% av utbetalt kompensasjon, begrenset oppad til 25% av utenrettslig komponent ved ny/fortsatt iretteføring.
- Senere enn 12 måneder ingen avkorting.

Ved ny/fortsatt iretteføring som starter innen nedenevnte tidsforløp fra opprinnelig starttidspunkt eller avbruddstidspunkt, med ny forsvarer eller bistandsadvokat:

- Innen 6 måneder med 50% av utbetalt kompensasjon, begrenset oppad til 50% av utenrettslig komponent ved ny/fortsatt iretteføring.
- Innen 12 måneder med 25% av utbetalt kompensasjon, begrenset oppad til 25% av utenrettslig komponent ved ny/fortsatt iretteføring.
- Senere enn 12 måneder ingen avkorting.

Reglene i denne § gis anvendelse så langt de passer hvor det er gitt kompensasjon for utsatt eller avbrutt forhandlingsmøte i fylkesnemnd.

§ 9 *Definisjoner og avgrensninger.*

§ 9-1 *Varigheten av rettsmøter, forhandlingsmøter og avhør. Ventetid. Pauser.*

Varigheten av et rettsmøte, et forhandlingsmøte eller et avhør avrundes oppad til nærmeste halve time. Rettsmøter og forhandlingsmøter som varer kortere enn en time regnes som en time. Dersom et rettsmøte eller forhandlingsmøte går over flere dager foretas avrunding oppad til nærmeste halvtime for hver dag.

I forhold til reglene i § 5-3, §5-4 og § 6 skal varigheten av hovedforhandlingen, ankeforhandlingen eller forhandlingsmøtet som danner grunnlag for beregning av salærfaktor regnes fra åpning av rettsforhandlingene inntil de avsluttes den enkelte dag, med fradrag for pauser i forhandlingene på mer enn 1 time. Det samme gjelder i forhold til reglene i § 5-2, men slik at pauser i forhandlingene på mer enn en halv time kommer til fradrag i disse tilfellene.

Starter et rettsmøte eller forhandlingsmøte mer enn en halv time senere enn det tidspunkt det er berammet til fraregnes ventetiden redusert nedad til nærmeste halvtime i det timetall som danner grunnlag for beregning av salærfaktor etter § 5-2, § 5-3 og § 5-4.

For ventetid og pauser som omhandlet i første og annet ledd har advokaten krav på et tillegg til den salærfaktor som ellers beregnes på 0,5 poeng for hver halvtime som rettsmøtets eller forhandlingsmøtets varighet er redusert med. Tillegget kan reduseres eller falle bort dersom forhåndsvarsling, varighet, avstand til advokatens kontorsted eller andre grunner tilsier at ventetiden eller pausen har kunnet utnyttes til annet arbeid.

§ 9-2 Varighet av dommeravhør, politiavhør og fengselsbesøk og attestasjon av slike.

Varigheten av dommeravhør og politiavhør regnes fra advokatens fremmøte på avtalt sted og til avtalt tid og til avhøret er avsluttet. Tidspunkt for start og avslutning attesteres av dommer eller polititjenestemann.

Varigheten av fengselsbesøk (herunder besøk i politiarrest) regnes fra advokaten anmelder seg til fengselets resepsjon eller tilsvarende og til advokaten forlater fengselet. Tidspunktene og den/de innsatte besøket gjelder attesteres av fengselstjenestemann eller polititjenestemann.

§ 10 Skifte av advokat i rettsrådsoppdrag

Ved skifte av advokat skal salær til den advokat som først påtar seg et fritt rettsrådsoppdrag, fastsettes etter reglene i denne forskrift. Dette forutsetter at advokaten har arbeidet med saken i slik grad at full stykkpris synes rimelig. Salær til den advokat som overtar saken betales etter reglene om skifte av advokat i salærforskriften.

§ 11 Overgangsbestemmelse

Forskriften får anvendelse på oppdrag som er påbegynt etter forskriftens ikrafttredelse. ....

§ 12 Ikrafttredelse

.....

